JACQUES DENIS

ALKALMAZÁSÁT MEGTILTOM!

Jacques Denis

ALKALMAZÁSÁT MEGTILTOM!

Jacques Denis

Alkalmazását megtiltom!

Foglalkozási tilalmak az NSZK-ban

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ / 1978

A mű eredeti címe:

Liberté d'opinion..:
Verboten

Les interdictions professionnelles en R. F. A.

Éditions Sociales Paris, 1976

Fordította: Győri Anna

ISBN 963 09 1046 2

© Éditions Sociales, 1976

© Hungarian Translation Győri Anna, 1978

„Amikor a nácik lecsaptak a kommunistákra,
Hallgattam, mert nem voltam kommunista;
Amikor bebörtönözték a szociáldemokratákat,
Nem emeltem föl szavam, mert nem voltam
szociáldemokrata;
Amikor a katolikusokra került a sor,
Nem tiltakoztam, mert nem voltam katolikus;
És amikor értem jöttek el,
Már nem volt, aki tiltakozzék."

MARTIN NIEMÖLLER lelkész,
a Hessen-Nassau-i Egyházközségek volt elnöke,
aki 1938-tól 1945-ig koncentrációs táborban
sínylődött

BOSZORKÁNYÜLDÖZÉS

Az utóbbi időben sok francia ismerkedett meg közelebbről ezzel a német kifejezéssel: *Berufsverbot* — foglalkozási tilalom.

Egyes nyugatnémet lapok keserű szájízzel állapították meg, hogy az *Ostpolitik* (keleti politika) után a Német Szövetségi Köztársaság újabb kifejezéssel gyarapította a nemzetközi szókészletet.

Végre oszladozik a hallgatás ködfüggönye. Mert Franciaországban hosszú ideje úgyszólván csak a kommunisták leplezték le a nyilvánosság előtt — kiváltképpen a *l'Humanité* hasábjain — e botrányos állapotokat.

Azzal, hogy más jóakaratú demokraták szintén a cselekvés útjára léptek — főként az egységre törekvés szellemében megalakított, az NSZK-beli szólásszabadságért és foglalkozási tilalmak ellen küzdő francia bizottságra és sokasodó kezdeményezéseire gondolunk —, lehetőség nyílt arra, hogy alaposabban felrázzák a francia közvéleményt. A nagy hírközlő szervek arra kényszerültek, hogy tájékoztatást adjanak e bizottság tevékenységének visszhangjáról. A Francia Szocialista Párt is jónak látta, hogy ismertesse a kérdéssel kapcsolatos állásfoglalását.

Mi minden tilos az NSZK-ban?

A Német Kommunista Párt (DKP[1]) meghívására Georges Marchais 1973-ban ellátogatott a Ruhr-vidékre. Különösen emlékezetembe véső dött az a tiszteletére adott fogadás, melyre egy sikeres dortmundi francia—német nagygyűlés után került sor. Számos közéleti személyiség vett részt ezen a fogadáson — a kommunista aktivistákon kívül voltak ott szociáldemokraták, szakszervezeti funkcionáriusok, üzemi bizottsági vezetők, keresztény hívők, értelmiségiek, pacifisták és fiatalok is. Mialatt a Francia Kommunista Párt főtitkára csoportról csoportra járva válaszolt a hazánk felől érdeklődőknek, újra meg újra megismételtek egy kérdést. „Igaz-e, hogy Franciaországban akkor is lehet valaki pedagógus — köztisztviselő, vagy éppen jogász stb. —, ha kommunista?"

Mert az NSZK-ban ilyesmiről szó sem lehet.

Persze a tilalom először a kommunistákat sújtotta, de azután — a bevált taktika szerint — a többi demokratára is sor került. Az osztályharcos álláspontra helyezkedő szakszervezeti funkcionáriusok éppúgy belekerültek a csávába, mint a pacifisták, sőt a kormánypártok — az SPD és az FDP — tagjai is.

Így eshetett meg, hogy ebben a velünk szomszédos országban számtalan állampolgártól tagadták meg az alapvető szabadságjogokat — elsősorban azt a jogot, hogy választott foglalkozásának űzésével keresse meg kenyerét.

Valóságos inkvizíció veszi körül a társadalmi

[1] Amikor a Német Kommunista Párt mindmáig érvényben levő betiltása ellenére 1968-ban legálisan szervezkedni kezdett, új szervezeti szabályzatot fogadott el, s némiképpen megváltoztatta a nevét: *Kommunistische Partei Deutschlands* (KPD) helyett ma *Deutsche Kommunistische Partei* (DKP) néven működik.

élet legkülönbözőbb területein dolgozó férfiakat és nőket, a közintézmények tisztviselőit és többi dolgozóját is.

Sokukat — olykor hosszú szolgálati idő után — elmozdították állásukból, tudva, nehézségekkel kell megküzdeniük, hogy ismét kenyérkeresethez jussanak. Másoktól viszont a minden szükséges szakmai követelmény birtokában megpályázott állást megtagadták. Ők mind fiatalok, s diplomájukat lényegében sutba dobhatják a hatalom önkénye miatt.

A rendőruralom a magánszektort is megrontja — talán kevésbé szembetűnően. A rendőri szervek „feketelistákat" állítanak össze, ezzel segítik a nagytőkét abban, hogy eltávolíthassa a „megbízhatatlan" dolgozókat.

Valójában arról van szó, hogy újból kísért az úgynevezett véleményvétség elfogadhatatlan koncepciója.

A fenti tények hatására még az olyan újságok is, mint a londoni *Times*, azt a következtetést vonják le, hogy új jelenség tanúi vagyunk; ez nem más, mint a „mccarthyzmus német módra".

Az igazság és a szabadság szolgálatában

E könyv az igazság szolgálata jegyében íródott. Célja, hogy tények és cáfolhatatlan dokumentumok[2] alapján fogékonyabbá tegye és ezáltal harcba vigye a francia közvéleményt. A szabadság egy és oszthatatlan ügyét szolgálja. Mert csak úgy küzdhetünk saját népünk szabadságáért, ha min-

[2] Kiváltképpen köszönettel tartozunk a Frankfurt-am-Main-i Marxista Kutató Intézetnek (IMSF). E mű tényanyaga és adatai lényegében az ő 1975-ben megjelent kiváló jogi és politikai összeállításukon alapulnak.

denütt síkraszállunk a szabadságért, és szolidaritást vállalunk az önkény és az elnyomás minden áldozatával.

Ez az elvi álláspont már önmagában is elegendő ahhoz, hogy igazolja vállalkozásunkat.

Viszont az a körülmény, hogy a felháborító módszereket éppen az NSZK-ban alkalmazzák, kiváltképpen nagy hatással van minden európaira — és különös tekintettel a franciákra.

A giscardi hatalom egyáltalán nem tartja szükségesnek, hogy közismertté váljanak a foglalkozási tilalmak NSZK-beli módszerei. Franciaország jelenlegi vezetői kötelességüknek tartják megőrizni az NSZK nimbuszát, egy olyan államét, amellyel a fenntartott kiváltképpen szoros kapcsolatokat alapvetőnek tekintik, egy olyan államét, amelyet példaképnek tartanak, s amelyet a köztársasági elnök minden gazdasági, társadalmi és politikai ambíciójának mintájaként kezel — a katonai célokról már nem is szólva!...

Mi viszont nem győzzük eléggé hangsúlyozni a francia nép aggodalmát. S hogy erre minden okunk megvan, az a továbbiakból kiderül.

Végtére is olyan szomszédos országról van szó, amely a tőkés Európa legerősebb állama lett. S Franciaországot nemzetek fölötti kötelékkel ehhez az országhoz akarják kötni oly módon, hogy vele azonosak legyenek az intézményei és törvényei.

Az NSZK esetében olyan német államról van szó, ahol az antikommunizmus föléledése hallatlanul tragikus emlékeket ébreszt; s ahol 1956. augusztus 17-én a karlsruhei alkotmánybíróság betiltotta Ernst Thälmann pártjának működését.

A kialakult helyzet veszélyezteti a békét és az európai államok békés kapcsolatait. Bizonysága ennek egyebek közt az, hogy a foglalkozási tilalmakat — az 1970-ben kötött négyoldalú egyez-

mény előírásai ellenére — Nyugat-Berlinre is kiterjesztették.

Mi éppenséggel a két nép igaz barátságának a biztosítékaiért küzdünk, összefogva az antifasisztákkal, a demokratákkal, a fiatalokkal.

A szabadságjogokért emelünk szót. Az NSZK-ban nyilvánvalóan megsértik Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát, Az Emberi Jogok Európai Egyezményét, magának az NSZK-nak az Alaptörvényét (alkotmányát), valamint a helsinki értekezlet záróokmányában foglaltakat. A közalkalmazottak szerepének merőben önkényes felfogása kerekedett ott felül. És mi nem téveszthetjük szem elől ezt a meglevő sajnálatos példát, illetve nyomasztó hatását Franciaországban és más államokban. A boszorkányüldözés rákfenéje azzal fenyeget, hogy Franciaországban is elharapódzik, és mindennapossá válik az üzemekben és a legkülönbözőbb területeken.

Ez ismételten megerősíti, hogy a foglalkozási tilalmak ellen vívott szolidaritási harc szerves része a demokráciáért folyó küzdelemnek.

Ha leleplezzük, hogy az NSZK-ban — és mindenütt, ahol ez megtörténhet — megsértik az emberi jogokat, ha azért szállunk síkra, hogy a szabadság mindenhol, minden körülmények között érvényre jusson, ez nem beavatkozás: ez kötelességünk.

A FRANCIA–NYUGATNÉMET KAPCSOLATOK TARTALMASABB JÖVŐJÉÉRT

A francia közvélemény az utóbbi években csak fokozatosan eszmélt rá a Német Szövetségi Köztársaság növekvő hatalmára.

A nyugtalanság forrásai a mindennapi tapasztalatok: a nyugatnémet márka hegemóniája az egymást követő pénzügyi válságok során, a nyugatnémet gazdasági és politikai expanzió, katonai és egyéb követeléseik, egyes bonni kormányférfiak pökhendi nyilatkozatai, valamint az a fennálló rend nevében nyíltan vállalt zsandárszerep, melyet ma már indokoltnak tartanak más államokra is kiterjeszteni...

Ha pedig éberségre intünk ennek a kedvezőtlen fejlődésnek a veszélyeivel kapcsolatosan, s rámutatunk a giscardi rendszer politikájának súlyos felelősségére, mindannyiszor fontoskodónak neveznek bennünket.

A franciaországi bonni párt szószólói — mert itt még nyugatnémet párt is van — találva érzik magukat, s úgy próbálnak visszavágni, hogy németellenes érzelmeket tulajdonítanak nekünk.

Ez eggyel több ok arra, hogy nyugodt lelkiismerettel kijelentsük: a nemzeti érdekekkel és a szabadságjogokkal egyidejűleg a két szomszéd nép barátságának ügyét is védelmezzük.

Mindig így volt ez a történelem folyamán. An-

nak idején a német antifasisztákkal vállvetve küzdöttünk a hitleri fasizmus ellen. A győzelem pillanatában, amikor az „örök Németország" reakciós koncepcióját meg kellett semmisíteni, rámutattunk arra, hogy a demokratikus erőkre kell támaszkodni, még akkor is, ha egyelőre gyöngék. A nyugati hatalmak — félretéve az összes európai nép érdekeit — osztályérdekeiket követve kitértek e feladat elől.

Ma úgy szolgáljuk Franciaország és az NSZK népei közötti kapcsolatok jövőjét, hogy a különféle nézeteket valló német demokratákkal a legmesszebbmenően cselekvő szolidaritást vállalunk, mindnyájan együtt küzdünk a békéért. Azok között, akiket ma a foglalkozási tilalmak sújtanak, sok a veterán antifasiszta és az ilyen családból származó fiatal. Üldözőik között pedig — miközben büntetlenül kinyilváníthatják hitlerista érzelmeiket — számos olyan személy található, aki a Harmadik Birodalomban töltötte tanulóéveit. S legfőképpen: akik ma az NSZK-ban, a legfelsőbb fórumokig bezárólag, igazolni akarják a foglalkozási tilalmak jogosultságát, ugyanazok akarják más népeknek — köztük a francia népnek is — megtiltani, hogy szabadon válasszák meg sorsukat, és a kommunistákra bízzák a kormányzás felelősségét!

Méltán hangsúlyozta Herbert Mies, a Német Kommunista Párt elnöke: „A jogok és a demokratikus szabadságjogok sorozatos megsértése, az NSZK vezetői részéről a nacionalizmus szítása és a szomszédos országok belügyeibe való beavatkozás ártanak országunk tekintélyének."

Ez az igazság és a bátorság szava.

Leghőbb óhajunk az, hogy Franciaország és az NSZK, a két ország dolgozói, népei között zavartalan egyetértés és együttműködés legyen. Ez a feltétele a szabadságnak, a békének, a kölcsönös megbecsülésnek. Ez határozza meg cselekvésünket.

Az igazságért folyó harcunk is egyfajta hozzájárulás a francia—nyugatnémet kapcsolatok tartalmasabb jövőjéhez. Vagyis olyan két szomszédos országról van szó, amely sokat tehet az emberi haladásért, az európai biztonságért, a demokratikus, békés és független Európa megteremtéséért.

Mi fontosnak tartjuk ezeket a kapcsolatokat. Most és a jövőben is. Nézetünk szerint az NSZK-hoz fűződő jó kapcsolatok nélkülözhetetlenek az eljövendő demokratikus Franciaország külpolitikájában.

GÓRCSŐ ALATT A BERUFSVERBOT

Mindenekelőtt lássuk, mi is ez a *Berufsverbot?*[1]
Az NSZK-ban az aktív keresők csaknem 20 százaléka köztisztviselő vagy közintézményben dolgozik. Ez a szektor felöleli a teljes szövetségi államigazgatási apparátust, az egyes szövetségi államok[2] és városi önkormányzatok hivatali apparátusát, a társadalmi és egészségügyi intézmények sokaságát, a vasutat, a postát stb.

Tudni kell azonban, hogy ebben a fejlett liberálisnak nevézett társadalomban a sikeres államvizsga önmagában véve még nem nyitja meg a

[1] Hivatalosan ez a kifejezés nem használatos. A karlsruhei szövetségi alkotmánybíróság szerint rágalmazónak minősül az, aki foglalkozási tilalomról beszél, mivel álláspontja „részrehajló, sőt demagóg". A giessení egyetemisták érdekvédelmi szervezetét 1976 elején 7800 márka pénzbüntetésre ítélték kifejezetten azért, mert „a *Berufsverbot* szó használatával túllépte törvényes hatáskörét".

[2] A Német Szövetségi Köztársaság olyan szövetségi államokból *(Bundesländer)* áll, amelyek mindegyike külön alkotmánnyal, kormánnyal és parlamenttel rendelkezik. Ezzel magyarázható, hogy a közoktatás az egyes szövetségi államok hatáskörébe tartozik. Szövetségi szinten nincs is közoktatásügyi miniszter. A szövetségi államokban pedig a közoktatásért felelős miniszternek *Kultusminister* a neve. Az általános választójog alapján létrejött szövetségi szintű törvényhozó testület *(Bundestag)* mellett még a szövetségi államoknak is működik egy közös képviselete *(Bundesrat)*.

közszolgálathoz vezető utat; s ugyanez vonatkozik a gyakornoki időre is (ez, ahogyan a továbbiakban ismertetett példákból kiderül, sokszor szokatlanul hosszú), s ebben az időszakban a jelölt elbocsátható. Az alkalmaztatás a hivatali főnökség jogkörébe tartozik: ha úgy dönt, elutasíthatja a pályázót, félbeszakíthatja a gyakornoki időt[3], s elzárkózhat a tisztviselői kinevezés elől.

Egyébként a kinevezettek sincsenek biztonságban, mert bármelyik közalkalmazott elbocsátható, ha bármely, az „alkotmány célkitűzéseivel ellenséges"-nek nyilvánított szervezetben tevékenykedik vagy ilyennek tagja, ezáltal nem felel meg az előírt követelményeknek. Személyük több ízben is ilyen szempontú vizsgálat tárgya lehet, például amikor elérkezik az előléptetés ideje.

A foglalkozási tilalom kifejezés korántsem túlzott, ha olyan foglalkozásról van szó, melyet jószerivel csak állami szolgálatban űzhet valaki (pedagógus, vasutas, postás stb.); nem is szólva arról, hogy a megbélyegzett áldozatoktól — számos példa bizonyítja ezt — a magáncégek gyakran megtagadják, hogy (akár más munkakörben) elhelyezkedjenek.

Az úgynevezett alkotmányvédő hivatal *(Bundesverfassungschutz)* emberei titkon minden olyan állampolgárt „lenyomoznak", aki közintézményi állásért folyamodik, vagy más közalkalmazotti posztot tölt be. Az ilyen rendőri nyomozás tényét és főleg a tartalmát, amennyire ez lehetséges, igyekeznek gondosan eltitkolni az érdekeltek elől.

A szövetségi kormány hosszú ideig elzárkózott

[3] Kevéssé ismert, hogy egyes szabad foglalkozásokra is vonatkozik a gyakornoki idő. Az ügyvédjelöltek például a jelöltségi idő alatt eltilthatók foglalkozásuk gyakorlásától még akkor is, ha nem kívánnak közszolgálatba szegődni (lásd erről a szövetségi alkotmánybíróság döntésének 11. pontját. E kötet, 143—144. old.)

az elől, hogy nyilvános tájékoztatást adjon e tevékenység méreteiről. Végezetül rászánta magát, hogy közzétegye: a birtokában levő statisztikai adatok szerint 1973. április 1-étől 1975. június 30-áig, vagyis közel két és fél esztendő alatt 438 723 személy (430 585 pályázó és 8138 állásban levő) ügyében folyt vizsgálat. Valójában ezek a hivatalos adatok[4] fölöttébb hiányosak, mivelhogy a foglalkozási tilalmakat bevezető szövetségi rendeletek 1972 januárjában léptek hatályba, s 1975 második felében, valamint 1976-ban a vizsgálatok száma ugrásszerűen megnőtt. Ezek ismeretében nyugatnémet barátaink 800 000-re becsülik az immár befejezett vizsgálatok számát.[5]

A vizsgálatokat végző „alkotmányvédő hivatalnak" jócskán jut pénz az államkasszából. Személyi állományáról és költségvetéséről nem ad számot a közvéleménynek. A nyugatnémet sajtó 1975 júliusában szövetségi szinten körülbelül 1500-ra becsülte az alkalmazottak számát; s ehhez járulnak még a szövetségi államok megfelelő hivatalai, telve rendőrökkel (és élükön — hasonlóan a bírói karhoz — számos volt nácival).

E hivatalok feladata többek között az, hogy ellenőrizzék a gyűléseket és a tüntetéseket. Ilyen alkalmakkor fényképeznek, filmeznek; azután sorra megállapítják a résztvevők személyazonosságát, és nyilvántartásba veszik őket.

Az utóbbi években sokasodtak a feljelentésre buzdító felhívások, hogy „az alkotmányhoz hű ál-

[4] A fenti adatokat a szövetségi Belügyminisztérium közölte 1975. szeptember 10-én az illetékes parlamenti bizottsággal, majd a továbbiakban — 1976. január 10-én — hivatalos jelentésében is megismételte.

[5] Az összehasonlító adatokat Kurz asszonynak, a foglalkozási tilalmak ellen küzdő nyugatnémet akcióbizottság szóvivőjének 1976 júniusában megjelent tanulmányából vettük át.

lampolgárok" nyújtsanak segítséget az információk gyűjtésében. S miközben az elszigetelt szélsőbaloldali terrorcselekmények ürügyén — e cselekményeket szándékosan eltúlozva — minden szinten fokozatosan szigorították a büntető törvényeket, nemegyszer olyan „alkotmányvédő" törvényeket is megszavaztak, amelyek intézményesítik a besúgást. Ilyen tartalmú törvényeket fogadtak el többek között Bajorországban, Baden-Württembergben, Schleswig-Holsteinben, a Saar-vidéken és Brémában, sőt a nyugat-berlini szenátusban is.

Például Bajorországban az állampolgár köteles önszántából az „alkotmányvédő hivatal" tudomására hozni mindazokat a tényeket, melyek a liberális és demokratikus rendszerrel szemben álló erőkre és tevékenységükre vonatkoznak — ideértve az ilyen jellegű dokumentumok beszolgáltatását is.

A NADIS elnevezésű információs és kommunikációs rendszer pedig immár lehetővé teszi, hogy számítógépek segítségével összegezzék mindazokat az értesüléseket, amelyek a nyomozó szerveket érdeklik. Némi fogalmat alkothatunk a lakosság nyilvántartásba vételének méreteiről, ha meggondoljuk, hogy a POLAS rendszer csupán Hamburgban 400 000 kartotékot tárol 1 800 000 lakosról.

S az egész folyamatot betetőzi egy Bonnban előterjesztett szövetségi szintű törvényjavaslat, amely az adatgyűjtés szabályozására hivatkozva hozzáférhetővé tenné a nyomozó szervek számára mindazokat a kartotékokat, amelyeket a szövetségi, a szövetségi állami és a városi intézmények számítógépeikbe betápláltak.[6]

[6] Az üzleti körök lapja, a *Frankfurter Allgemeine Zeitung* általában nemigen ellenzi a foglalkozási tilalmakat, de 1976. június 12-én egy teljes oldalon foglalkozott e problémával, s egyebek közt megállapította: „Valósággal ijesztő látni, mily aprólékosan egybegyűjti a magánélet adatait az a szerv, mely az »alkotmányvédő« nevet viseli, és suttyomban önálló kafkai gépezetté válik."

Voltaképpen nem is meglepő, hogy egyes állampolgárokat kora ifjúságuk tényei és tettei, sőt szüleik és közeli hozzátartozóik politikai magatartása és az ellenállási mozgalomban kifejtett tevékenysége felől faggatnak.

Az inkvizítorok

Az igazság az — s ez az eljárás második szakasza —, ha egy hivatalnak (vagy esetleg vállalatnak, lévén hogy a tőkések is élvezhetik a *Bundesverfassungschutz* munkájának „gyümölcseit"[7] . . .) munkaerőre van szüksége, illetve ha az adott intézmény kinevezésre vagy előléptetésre készül, nagyon ajánlatos előzőleg információt kérnie az alkotmányvédő szervtől. S ha az utóbbi szerv kartotékadatai alapján gyanú merül föl, hogy a szóban forgó személy nonkonformista színezetű politikai tevékenységet folytat a szakszervezetben vagy a társadalmi élet bármely más területén, levélben közlik az illető hivatallal, hogy jelöltjének alkotmányhűsége kétségbe vonható.

Ezreket vetnek alá vallatásnak is beillő kihallgatásnak. A kérdező előtt ott fekszik az alkotmányvédő hivatal dossziéja. A kérdezettnek persze sejtelme sincs róla, mit tartalmaz ez a dosszié. Ha olyan válaszokat ad, amelyek nem vágnak egybe az ott feltüntetett adatokkal és megállapításokkal, megerősíti az őszintesége felől táplált „kétségeket". Ha a dossziéval összhangban nyilatkozik, megerősíti a „kétségeket", amelyek a kihallgatásra okot adtak. S ha egy kérdésre nem hajlandó válaszolni, ezt beismerő vallomásnak tekintik!

[7] E tevékenységből egyes sajtókörök is kiveszik a részüket (lásd *H. Böll:* Katharina Blum elvesztett tisztessége című könyvét).

A szövetségi Belügyminisztérium hivatalos jelentése az alábbiakban jelöli meg azokat a bűnösségi okokat, amelyeket a kihallgatásoknak meg kell erősíteniük:

„A szövetségi államok által szolgáltatott tények és adatok alapján az elutasítás legfőbb indítékai a következők:

— az illető személyek tevékenyen részt vesznek olyan szervezetek munkájában, amelyek a liberális és demokratikus rend ellen küzdenek (még ha formálisan nem tagjai is ezeknek a szervezeteknek);

— magukévá teszik ilyen szervezetek céljait;

— kifogásolható cselekedeteikkel alkotmányellenes beállítottságukat bizonyítják;

— olyan tevékenységet folytatnak, mint az alkotmányellenes tartalmú kiadványok, röpiratok és egyéb nyomtatványok terjesztése vagy árusítása;

— felelősek ilyen nyomtatványok megjelenéséért;

— alkotmányellenes szervezetek érdekében agitálnak munkahelyükön vagy egyéb nyilvános helyen;

— alkotmányellenesnek nyilvánított szervezetek jelöltjeiként lépnek föl;

— nem hajlandók részt venni az alkalmaztatást megelőző beszélgetésen[8];

— nem hajlandók válaszolni olyan kérdésekre, amelyek arra vonatkoznak, milyen kapcsolat fűzi őket egyes, alkotmányellenes célokat követő szervezetekhez . . .”

Eszerint bűnösnek mondható ki az, aki ellátogat a szocialista országokba; kommunista vagy más haladó szellemű gyűléseken, összejöveteleken és tüntetéseken vesz részt; ilyen szervezetek jelöltje a választásokon; cikkeket vagy akár csak olvasói

[8] Ez a már említett kihallgatás . . .

leveleket ír „rossz szellemű" lapoknak; gyanús témát választ egyetemi szakdolgozatához; közös szálláson lakik és kapcsolatot tart fenn „foglalkozási tilalom" alatt állókkal, esetleg más „szélsőséges elemekkel"; olyan akciókban vesz részt, melyek a neofasiszták, a szükségállapot-törvények, a chilei junta ellen irányulnak, vagy éppen a vietnami békét ünneplik; aláírásokat gyűjt felhívásokhoz vagy petíciókhoz; tevékenységet fejt ki a nácizmus üldözötteinek szervezeteiben, a demokratikus jogászok szövetségében, a katonai szolgálatot lelkiismereti okból megtagadók és a pacifisták szervezeteiben; és ami a legfontosabb — és már önmagában véve is megerősíti a vádlók önbizalmát —: tagja a kommunista a pártnak, vagy a hozzá közel álló ifjúsági és diákszervezeteknek.[9]

Mindarra, ami a kihallgatást megelőzi, bőven akad példa a foglalkozási tilalmak áldozatairól szóló dokumentumanyagban. S egy harcos szellemű diák, Gerhard Bitterwolf jóvoltából még arról is tudomást szerezhetünk, hogyan zajlik le egy ilyen inkvizíciós kihallgatás — a pontos feljegyzés, melyet ő a magáéról készített, fölbecsülhetetlen jelentőségű.[10]

[9] Az „alkotmányvédők" még közönséges hamisítványokkal is operálnak. Egy schleswig-holsteini professzornőnek — A. Volkhardnak — például felmutatták egy nevére kiállított kommunista párttagsági könyv fotókópiáját, holott sohasem volt tagja a pártnak. Ügyvédje végül is úgy leplezte le a *Bundesverfassungschutz* manőverét, hogy a bíróság előtt felmutatott egy hasonló fotókópiát, mely a DKP tagjának tüntette fel Stoltenberg urat, a szövetségi állam kereszténydemokrata miniszterelnökét!

[10] Lásd e kötet, 159—161. old. — A *Frankfurter Zeitung* és a *Spiegel* (ez utóbbi 1976. október 4-én megjelent számában) egyébként részleteket közölt annak a kihallgatásnak a jegyzőkönyvéből, melynek a közelmúltban három napon keresztül volt szenvedő alanya Arno Maier rádió- és tévéműszerész, a DKP tagja. H. G. Bernrath postaügyi minisztériumi osztályvezető tanúsága szerint a kérdéseket

Az ilyen kihallgatások alkalmával az érdekelteket többnyire megfosztják az általános jog alapján mindenkit megillető törvényes biztosítékoktól — így például nem kérhet védőügyvédet. Ha ilyen igénnyel áll elő, csak súlyosbítja helyzetét: azt jelzi, hogy van valami a rovásán . . .

Ellentétben az emberi jogok egyik alapelvével, az eljárás első pillanatától fogva a vádlottnak kell bizonyítania „ártatlanságát". S ezt olyan fórumok előtt kell tennie, amelyek kényük-kedvük szerint értelmezik, hogy voltaképpen miben is áll a „fennálló társadalmi rendhez" való hűség.

A számkivetettek

A már említett hivatalos statisztikai adatok szerint két és fél év alatt 3878 esetben került sor kihallgatásra. A foglalkozási tilalmak ellen küzdő nyugatnémet akcióbizottság viszont 6500-ra becsüli az 1976 közepéig ténylegesen lezajlott eljárások számát.

Az ilyen eljárás időtartama a belügyminisztérium tájékoztatása szerint 48 órától 3 napig terjedhet; a gyakorlati tapasztalatok alapján viszont akár a 18 hónapot is elérheti, amíg döntést hoznak.

Ha elbocsátásra kerül sor vagy az állásra pályázót elutasítják, az áldozatnak „módjában áll" közigazgatási bíróság előtt megtámadni az ügyében hozott döntést. Ez ismét hosszadalmas procedúra, s ezúttal is az érintett félnek kell bizonyítania, hogy az elbocsátás vagy elutasítás nem indokolt.

S ha megnyeri a pert, még korántsem biztos az állása. Nemrégen Sylvia Gingold fiatal tanítónő is

ez alkalommal közvetlenül az „alkotmányvédő hivatal" rendőrtisztviselői tették föl.

kedvező döntést vívott ki a kasseli bíróság előtt, de máig sem jutott végleges alkalmaztatáshoz.

Sylvia Gingold esete egyébként is jól mutatja, milyen következményekkel jár a manapság ezreket érintő NSZK-beli boszorkányüldözés. A fiatal tanítónőt, aki évekig tanított a Hessen szövetségi állambeli neukircheni iskolában, 1974. július 31-én elbocsátották állásából. Azután ideiglenes megbízatással visszavették, mert kollégái egyhangúlag kiálltak mellette; de 1975. augusztus 1-én végleg utcára tették.[11]

A közigazgatási bírósághoz benyújtott fellebbezésnek egyébként nincs halasztó hatálya. A foglalkozási tilalom a döntés után nyomban életbe lép; sőt, ha egy állás megpályázásáról van szó, még előtte (s ez esetben az érdekelt munkanélküli-segélyre sem tarthat igényt).

Ha viszont a hatóságok fellebbeznek egy kedvező döntés miatt, ez a tény már önmagában véve is halasztó hatályú, mert indokolttá teszi a visszavétel megtagadását.

És semmi kétség, ezt nevezik egyesek „jogállamnak"!

A súlyos anyagi nehézségeken kívül — hiszen a szolidaritás aligha tarthat lépést az esetek állandóan növekvő számával — az áldozatoknak még társadalmi és pszichológiai következményekkel is szembe kell nézniük.

[11] Lásd e kötet 173—178. old. — Hónapokkal azután, hogy a bíróság a javára döntött, Sylvia Gingoldnak sikerült alkalmazotti státusban elhelyezkednie ugyanabban a szövetségi államban egy kisváros, Spangenberg iskolájában; ez azonban nem jelenti azt, hogy bekerült volna a közalkalmazotti testületbe. A CDU valósággal üldözi — még attól sem riad vissza, hogy a szülőket rábírja: ne küldjék el gyermekeiket Sylvia Gingold óráira. A fiatal tanítónő szállást is nehezen kaphatott, ugyancsak politikai okok miatt.

Alfred Andersch a foglalkozási tilalmak hatására írt versében, mely óriási feltűnést keltett, híven ábrázolta mindezt. A vers megjelenését követő vita során egy újságíró jónak látta, hogy tiltakozzon az ellen a náci múltat idéző megállapítása ellen, hogy „ismét megkínoztak egy tanítónőt". „Ugyan hol kínoznak nálunk?" — tette föl a kérdést.

Andersch pedig így válaszolt rá:

„Itt és így: — Az általános megbecsülésnek örvendő fiatal tanítónő eleinte csak kósza hírekből, de azután igazgatójától is értesül róla, hogy »esetté« vált, vagyis egyike lett az olyan alkotmányellenességgel gyanúsítható elemeknek, akiknek az ügyét meg kell vizsgálni (holott ő sohasem volt alkotmányellenes, nincsenek »szélsőséges« nézetei — ő csupán a fennálló társadalmi rend megváltoztatását óhajtja, az efféle óhajokat pedig nem tiltja a szövetségi köztársaság alkotmánya). A kihallgatásig hetek, sőt hónapok telnek el (a kihallgatást végzők túlterheltek, hiszen félmillió »esettel« van dolguk!). Ezalatt a tanítónő mindvégig tudatában van annak, hogy ha a kihallgatás balul üt ki számára, elbocsátják. Végre elérkezik az a bizonyos nap. Minden eset, melyről eddig tudomást szerezhettünk, azt bizonyítja, hogy a szóban forgó jelenet az alávaló, lesújtó, hitvány, pökhendi és galád megfélemlítés légkörében zajlik le... A büntetés nyomon követi a kihallgatást, de csak újabb gyötrelmes hetek és hónapok múlva. Az üldözött ekkor értesül róla, hogy el kell hagynia iskoláját... S ezek után ön még mindig fenntartja azt a véleményét, hogy egy ilyen eljárás során nem beszélhetünk kínzásról?"

A Függelékben megtalálható Charlotte Niess asszony esete. Niess bírónő az SPD tagja. Bajorországban új lakóhelyére, az egyik városba költözött,

mert ide nevezték ki állásba. A karlsruhei sajtó képviselői előtt 1975 májusában megrendítő szavakkal ecsetelte, hogy hosszú évekig sokszor nagy nélkülözések árán készült hivatására. Most pedig egyik napról a másikra számkivetett lett — belső ellenség, bűnbak és veszélyes elem... Akire lesújt a „foglalkozási tilalom", annak a szülei, barátai és munkatársai „az alkotmányellenesek" senki földjére kerülnek, majd pedig hasonló megtorló intézkedések célpontjai lesznek. A foglalkozási tilalom olyan ragályos betegség, mely a hallgatás, a bizalmatlanság és az elutasítás falával veszi körül az embert. A mindennapok gondjaihoz így még a tehetetlenség és a kétségbeesés érzete is társul — a fenyegető telefonhívásokról és névtelen levelekről nem is szólva. Az illető úgy érzi, hogy állandóan szemmel tartják és kémkednek utána. S ez így is van.

Ez az állapot nemcsak a foglalkozási tilalmak áldozatainak jut osztályrészül, hanem azoknak is, akiknek az ügyében vizsgálat folyik. Mihelyt ez a körülmény kitudódik — például úgy, hogy a szállásadó, a szomszédok vagy ismerősök tudomást szereznek a rendőri intézkedésekről —, őket is körülveszi az a bizonyos fal. A *Frankfurter Allgemeine Zeitung* már említett cikkében megállapította: „A politikai ellenőrzés az egészségvédelem kritériumai szerint érvényesül — olyasformán, ahogy karanténba zárnak mindenkit, aki csak érintkezésbe került a kolerás beteggel. S valójában az eredmény is hasonló: egészségügyi elszigetelés helyett társadalmi elszigetelés."

A RÁKFENE ELHARAPÓDZIK

Az NSZK uralkodó körei minden erejükkel arra törekednek, hogy igazolják a foglalkozási tilalmak létjogosultságát, és semmibe vegyék ezek növekvő méreteit.

Ez pedig nem a legjobb lelkiismeret tanújele.

Innen erednek a számokkal űzött manipulációk és az olyan statisztikai összehasonlítások, amelyeket nevetségesnek tarthatnánk, ha nem volnának felháborítóak.

Íme, egy nemrégen napvilágot látott példa:

„A *Verfassungschutz* legutóbbi jelentéséből kiviláglik, hogy az alkotmányellenesnek tekintett pártok és egyéb szervezetek tagjai mindössze 0,06 százalékát teszik ki a közalkalmazottaknak. Ez valóban csekély arány. 3,5 millió közalkalmazotthoz viszonyítva 235 pályázót utasítottak el az 1973 áprilisától 1975 júniusáig eltelt időszakban. Valójában ez az arány cseppet sem nyugtalanító. A *Berufsverbot* kifejezés tehát semmiképpen nem helytálló."[1]

Ez az eszmefuttatás Karl Liedtkétől, a szociál-

[1] Okmányok a szélsőséges elemeknek a Német Szövetségi Köztársaság közintézményeiben való alkalmazásáról. Németország Szociáldemokrata Pártjának kiadása (francia nyelven). 1976. június. 9. old.

demokraták egyik vezetőjétől származik, aki a *Bundestag* belügyi bizottságának is tagja. S abból a hivatalos dokumentumgyűjteményből, melyet Németország Szociáldemokrata Pártja éppen azért adott ki, hogy választ adjon a foglalkozási tilalmak miatt a nemzetközi közvéleményt foglalkoztató aggodalmakra.

A továbbiakban a szerző (miután rámutatott, hogy az 1972-es döntés „sajnálatos", mert „bizonyos túlkapásokhoz vezetett", s kifejtette azt a jogi eljárást, amelyet a jövőben az SPD irányításával valósítanak meg a szövetségi államokban a foglalkozási tilalmak érvényre juttatása érdekében) kesernyésen állapítja meg: „A szomszédos európai államokban sokszor rosszul értelmezik hazánk belső helyzetét; az ilyen félreértéseket azok provokálják, akiknek érdekük, hogy zavart keltsenek."[2]

Mindenkor vigyázni kell arra, nehogy összekeverjük az okot az okozattal: az európai demokratákat éppenséggel az „zavarja", hogy a *Berufsverbot* cáfolhatatlan realitás.

Elvi kérdés

Térjünk tehát vissza a foglalkozási tilalom alkalmazásának méreteiről közölt számokra.

Előbb azonban tisztázzunk egy, a mi szemünkben elvi jelentőségű kérdést. Akár kétszáz, akár kétezer esetről legyen is szó, szörnyűséges dolog, mert megélhetési lehetőségüktől fosztanak meg férfiakat és nőket az úgynevezett véleményvétség címén. S ne várják tőlünk, hogy egyetlen esetet is jogosnak ismerjünk el, bármilyen ürüggyel kerül is rá sor, bárhol a világon.

[2] Ugyanott, 11. old.

Egyébként a 235-ös szám, melyet Bonnban közzétettek, s az NSZK külföldi követségeinek szóvivői, valamint a sajtóban megjelent különféle közlemények is átvettek, köztudottan hiányos adat.

A Belügyminisztérium jelentéséből kiderül, hogy az 1973. január 1-étől 1975. június 30-áig eltelt időszakban a következő rendszabályokra került sor:

1. 235 pályázó jelentkezését utasították el (ez az a híres-nevezetes szám, melyről fentebb szó esett);

2. 359 esetben az alábbi intézkedéseket foganatosították immár állásban levő közalkalmazottak ellen: némelyeket elbocsátottak, másokat rendelkezési állományba helyezték; egyes gyakornoki idejüket letöltőknek megszüntették a gyakornoki idejét; egyes ideiglenesen alkalmazottaknak nem hosszabbították meg a szerződését; volt, aki ellen fegyelmi eljárást indítottak, vagy nyomban fegyelmi rendszabályokat léptettek életbe; másoknál meghosszabbították a gyakornoki időt stb. (Az itt közölt kifejezéseket változtatás nélkül átvettük a minisztérium jelentéséből. A 12. oldalon található ez a részletes felsorolás, amely az esetek többségében nem más, mint a foglalkozási tilalmak érvényesítése!);

3. 462 személynek azok után, hogy gyanúba keveredett és kihallgatáson is részt vett, sikerült elhelyezkednie. De köztük is akadnak olyanok, akiknél életbe lépett a foglalkozási tilalom. Ebbe a kategóriába tartozik például Sylvia Gingold, akinek csak évek múlva sikerült elérnie, hogy visszanyerje állását...

Már ez is jóval több 235-nél.

Ámde még a fenti adatok is fölöttébb hiányosak. Az országszerte megalakult védelmi bizottságok és a szakszervezetek közzétett lajstromai és egyéb közleményei alapján összegeződtek. Például a belügyminisztérium jelentése szerint Hessen szövet-

ségi állam egész területén 29 esetben került sor foglalkozási tilalom érvényesítésére. Ezzel szemben a Giessen-Wetzlar megyei pedagógus szakszervezet listáján 32 elutasított pályázó nevén kívül még 30 olyan személy neve szerepel, akit a szövetségi államnak ebben a részében foglalkozási tilalommal sújtottak. S nem kétséges, hogy a tilalmaknak Hessen más megyéiben is vannak kárvallottjai[3], s az üldözők nemcsak pedagógusokat szemelnek ki áldozatul!

Nem is szólva arról, hogy a Belügyminisztérium statisztikai adatai ez esetben is csak két és fél esztendőt ölelnek fel, 1972 januárja óta pedig már újabb évek teltek el.

Jó néhány eset földerítetlen marad. Az érintettek egy része kerüli a nyilvánosságot. Ők attól tartanak, hogy ez csak súlyosbítaná helyzetüket; ezért csendben visszavonják jelentkezésüket, s másutt helyezkednek el. A kialakult légkörben ez nem is meglepő.

A nyugatnémet akcióbizottság mindennek figyelembevételével 3000-re becsüli az 1976 júniusáig életbe lépett foglalkozási tilalmak számát (ez magában foglalja az elbocsátásokat és a pályázók elutasítását, a folyamatban levő eljárásokat és azokat az egyre gyarapodó eseteket is, amelyek a szolidaritási akciók nyomán az érintettek győzelmével zárultak).

Közszolgálatra „alkalmatlan"?

Több eset részletes lefolyását ismertetjük a Függelékben (egy nyugat-berlini jellemző példával

[3] 1975 júniusában egy frankfurti ügyvéd — Karl Pfannenschwartz — tanúvallomásában elmondotta, hogy csupán ő 61 fiatal hesseni pedagógus védelmét látta el.

együtt). De tízszer, hússzor ennyit is említhetnénk. S valamennyi megérdemelné, hogy közöljük.

Néhány hónappal ezelőtt egy állástalan fiatal egyetemi tanár, dr. Thomas Neumann ellátogatott Franciaországba, hogy a Seine-Saint-Denis megyei kommunista pártbizottság meghívásának eleget téve, gyűléseken és találkozókon vegyen részt. Tőle hallottuk, hogyan tiltották meg a münsteri egyetemnek, hogy alkalmazza őt, holott az illető tanszék tanácsa ezt egyhangúlag megszavazta. Miután négy ízben is kihallgatták, Észak-Rajna-Vesztfália tudomány- és kutatásügyi minisztériuma elutasító közleményében e figyelemre méltó indokolással hozta tudomására, hogy kommunista eszméi miatt nem alkalmazható:

„Aki ennyire szemben áll államunk mai társadalmi rendjével és fő politikai erőivel, egyszersmind elhatárolja magát az alkotmánytól, amely lehetővé teszi a fennálló rendet és a politikai erőviszonyokat: az a jelenlegi társadalmi rendet és a fennálló politikai erőviszonyokat nem tartja alkotmányosnak. Mindkét esetben arra a következtetésre kell jutnunk, hogy ön nem nyújthat semmiféle biztosítékot afelől, hogy az Alaptörvénynek megfelelő alkotmányos rend talaján áll."

A DKP kongresszusán megismerkedtünk Doris Schwert frankfurti pedagógussal, akit párttagsága miatt elbocsátottak az állásából. Apja, Hans Schwert kőműves 1936-tól 1945-ig koncentrációs táborban sínylődött.[4] S ugyanabból az iskolából

[4] Az ilyen eseteket áthatja a reváns szelleme. Túl sok antifasiszta családból származó fiatal esik áldozatul a foglalkozási tilalmaknak, semhogy ez véletlen lehetne. Íme, néhány példa: a hamburgi Rainer Naujoks, akinek az apja, Harry Naujoks a volt sachsenhauseni foglyok nemzetközi bizottságának az alelnöke; Ilse Jakob, akinek az apját, az ellenállási mozgalomban vezető szerepet betöltő Franz Jakobot megölték a nácik, a frankfurti Gerhard Fisch, aki-

utcára tették Anke Wagnert is — mindketten francia—német szakos tanárok —, ugyanazzal az indokolással. Az ő férjét katonai szolgálata alatt szintén megbüntették, mert elítélte egy volt náci tiszt revánsszellemű szólamait; s azután értésére adták, hogy szemet hunynak az ügy fölött, ha megindítja a válópert.

Ez utóbbi nem elszigetelt eset. A szociáldemokrata Becher líceumi tanár egy szép napon arra ébredt, hogy foglalkozási tilalom alá helyezik, mert a felesége tagja a DKP-nek. S a bajorországi kultuszminisztérium tájékoztatta, hogy egy új vizsgálat során ügye kedvező fordulatot vehet, ha elválik a feleségétől.

Kurt Fallert, aki immár öt esztendeje tanított egy baden-württembergi gyógypedagógiai iskolában, 1976 tavaszán elbocsátották az állásából „szakmai alkalmatlanság" címén. Az illetékes freiburgi hatóságok azután pontosabban meghatározták, hogy ez az állítólagos alkalmatlanság miben rejlik. Faller tagja a DKP-nak, és szerintük ez, „éppúgy, mint bármilyen testi hiba vagy szellemi fogyatékosság, alkalmatlanná teszi a közszolgálatra".

A foglalkozási tilalom a pedagógusokra, az orvosokra, a vasutasokra és az újságírókra egyaránt kiterjed

Ha már a közszolgálatban érvényesülő foglalkozási tilalmak méreteinek rohamos növekedéséről van szó, feltétlenül meg kell jegyeznünk, hogy noha az áldozatok leginkább a pedagógusok közül kerül-

nek az apját, az ellenállási mozgalomban részt vevő Walter Fischt egy náci törvényszék ítélte halálra; Anne Kahn, akinek az apja szintén ellenálló volt stb.

nek is ki, a legkülönfélébb foglalkozási ágakat elérték már a tilalmak: az érintettek közt vannak magántisztviselők, mérnökök, technikusok, munkások, vasutasok, postások, vámtisztviselők, titkárok, orvosok, ápolónők, jogászok és bírók, teológusok, tudományos kutatók, háztartási alkalmazottak, szociális gondozónők stb.

Ezúttal is beérjük néhány példával.[5]

Kurt Holl kölni pedagógus elbocsátása után kertész lett egy hamburgi temetőben. De onnan is kitették, mert — a helyi kormány szóvivőjének, Paul O. Vogelnek a szavaival élve — nem a munka számít, hanem a lojalitás.

Ugyancsak Hamburgban történt, hogy Péter Oehring volt építőmunkás negyvenhét éves korában, több szaktanfolyam elvégzésével hegesztőtechnikussá képezte magát. A munkaközvetítő révén el is helyezkedett egy kutató laboratóriumban, amely a városi szenátus fennhatósága alá tartozik. De egykettőre elbocsátották, mert kiderült, hogy a kommunista párt jelöltje volt egy választáson.

Irmtraut Thiee orvosnőt azért távolították el a heidelbergi törvényszék orvostani intézetéből, mert hat évvel korábban a marxista Spartakus diákszervezet röpiratait terjesztette a bonni egyetemen.

Jochen Henninger schweitzingeni aneszteziológus szakorvost és Heiner Blasenbrei stuttgarti öntözőberendezéseket tervező szakmérnököt azért tették ki állásukból, mert tagjai a DKP-nak.

A foglalkozási tilalmak első áldozatai közé tartozott 1973-ban Volker Götz bírósági ülnök, akinek a bírói kinevezését azért hiúsította meg a düsseldorfi tartományi kormány, mert kommunista párttag.

[5] Lásd ezenfelül még Rudi Roder mozdonyvezető esetét, e kötet 171—172. old.

S 1976 szeptemberében azért fenyegette Wolfgang Repp huszonhat esztendős frankfurti levélkihordót az elbocsátás veszélye, mert — a postai főigazgatóság leiratának fenrkölt megfogalmazása szerint — „tevékenységet fejt ki a DKP és fedőszervei kebelében".

A CDU nyomatékosan követelte, hogy az 1972. évi rendeletet a rádiónál és a televíziónál is alkalmazzák, mivelhogy azok „közjogi intézmények". Arno Münster újságíró, akit portugáliai riportjai miatt bocsátottak el a kölni televízióhálózattól, a *Le Monde*-hoz intézett levelében, mely a lap 1975. december 30-i számában látott napvilágot, leleplezte, milyen sors vár a haladó újságírókra legfőképpen a „vörösnek" tartott kölni, hamburgi és brémai rádióállomásokon, ugyanígy a második tvcsatorna munkatársaira.

A szociáldemokraták és a keresztény hívők sem kivételek

A szövetségi államok tekintélyes részében sokasodik a foglalkozási tilalom alá eső szociáldemokrata párttagok száma. Ilyen sorsra jutott például Aart Pabst, annak az NSZK-beli delegációnak az egyik tagja, amely az 1976 áprilisában megrendezett párizsi találkozóra — a francia szolidaritási bizottság e nagy sikerű rendezvényére — érkezett. Őt 1975 februárjában bocsátották el Oldenburgban betöltött tanári állásából. Schöfberger szociáldemokrata képviselő pedig ismertette a szövetségi parlament ülésén a bajorországi közigazgatási bíróság 1. számú tanácsának egyik ítéletét, amely kimondja, hogy „a felperes (aki fellebbezett elbocsátása ellen — *J. D.*) egy szocialista alternatíva kibontakozása mellett száll síkra, s bírálja a jelenlegi állapotokat, tehát nem nyújt kellő biztosítékokat afelől,

hogy bármely pillanatban kész védelmére kelni a liberális és demokratikus alapokon nyugvó rendszernek".[6]

A *Der Spiegel* 1975 decemberében szóvá tette, hogy Gerhard Kerner pedagógust, aki a kormányon levő FDP egyik jelöltje volt a baden-württembergi helyhatósági választásokon, immár harmadszor vetették alá kihallgatásnak, mert az iskolaigazgató gyanúsnak találta „kritikai szellemét".

A keresztény hívőket sem kíméli a hajsza, amint ezt — többek között — Horst Hermannak, a kánonjog professzorának és Heinemann volt államelnök lányának az esete is mutatja.

Kiváltképpen figyelmet érdemel Erich Kretzer ügye. A bajorországi Erlangenben élő Kretzernek, aki szociáldemokrata párttag és keresztény hívő, bűnéül rótták fel, hogy egyetemi évei alatt jelöltje volt a Szocialista Diákszövetségnek. Amikor Pecher miniszteri tanácsosnő kihallgatta afelől, miként vélekedik „a társadalom átalakításáról", ő a „Populorum Progressio" enciklikát idézte. Ma pedig építkezéseken dolgozik mint segédmunkás.

Schöfberger szociáldemokrata képviselő Kuder müncheni professzor esetét is szóvá tette a Bundestagban. A szociáldemokrata professzort, aki protestáns teológiát oktat, egy magas rangú CSU-funkcionárius elbocsátással fenyegette azért, „mert

[6] Ez a beszéd a *Bundestag* 1975. október 24-i ülésén hangzott el. — Az SPD lapja, a *Vorwärts* pedig azt írta 1975. november 21-i számában Charlotte Niess esetével kapcsolatosan, hogy erre „föl kell figyelnie minden szociáldemokratának". S miután föltette a kérdést, hogy hivatalosan szabad prédának nyilvánították-e immár a demokratikus baloldalt, végezetül megállapította: „Nem szorul bővebb magyarázatra, hogy mit jelentene az, ha a reakció újból uralomra jutna Bonnban. A bumeráng, melynek elrópítését az SPD is elősegítette, a konzervativizmus felé tartó elvbarátainkat sújtja majd."

a béke gondolatát a vallásoktatás középpontjába helyezte".

A tények sokasága tanúsítja, hogy az üldözésnek se vége, se hossza. Amikor például a baden-württembergi parlament új közoktatási törvényt szándékozott életbe léptetni, a vita során a keresztény-demokraták, a kormány képviselőjének támogatásával, amellett kardoskodtak, hogy az ateisták „alkotmányon kívüli" csoportot képeznek, s ezért még kell tiltani, hogy az iskolákban oktathassanak.

A vizsgálat „véleményvétség"-et állapított meg

A közelmúltban történt, hogy Jürgen Harrert a társadalomtudományok professzoraként kívánta alkalmazni a marburgi egyetem. A hesseni kultuszminisztérium azonban nem járult hozzá a kinevezéshez; s ezt a döntését azzal indokolta, hogy a (meg nem nevezett) szaktanácsadók véleménye szerint a jelölt tanulmányai és cikkei „a szociáldemokrácia marxista—leninista értelmezésének központi kategóriáin" alapulnak, s „a kritikai racionalizmus gazdaságelméleti aspektusából szemlélve semmiféle tudományos értéket nem képviselnek".

A vizsgálat „véleményvétség"-et állapított meg, Jürgen Harrernek tehát nincs joga a megélhetéshez!

Teljességre az adott keretek közt nem törekedhettünk; de a foglalkozási tilalmak kiterjesztéséről adott kép így is jól mutatja, hogyan járnak el valójában a nagy monopóliumok emberei, akik reakciós politikájuk álcázása céljából oly szívesen emlegetik lépten-nyomon a szabadságot és a pluralizmust.

Gustav Heinemann volt köztársasági elnök köz-

vetlenül halála előtt írt cikkében — amelyet titkársága 1976 májusában a foglalkozási tilalmak ügyében összehívott nemzetközi tanácskozásra is eljuttatott — óvta honfitársait attól a tendenciától, hogy „csak a bőrüket és a karrierjüket mentsék". S a boszorkányüldözésre utalva ehhez még hozzáfűzte: „Ez sok tekintetben Metternichre emlékeztet.[7] S véleményem szerint erőteljesen ellene kell szegülnünk . . ."

[7] Lásd erről részletesen a *Metternichtől Hitlerig* című fejezetrészt.

A FOGLALKOZÁSI TILALMAK LÁNCREAKCIÓJA

A foglalkozási tilalmak életbe léptetése két dokumentumon alapul: az 1972. január 28-i rendeleten, melyet a szövetségi államok kormányelnökei adtak ki (pártkülönbségre való tekintet nélkül), valamint Willy Brandt akkori szövetségi kancellárnak és e kormányelnökök közös nyilatkozatán.[1]

Ezekben a határozatokban fogalmazták meg hivatalosan (illetve úgy is mondhatnánk, „fogalmazták meg újból", hiszen bőven volt már ilyesmire precedens) azt a tézist, hogy közalkalmazott csak olyan ember lehet, aki mindenkor biztosítékokat nyújthat afelől, hogy tiszteletben tartja a „liberális és demokratikus rendet".

Mindenkor — vagyis szolgálatban és szolgálaton kívül. S valójában nem is elegendő, ha az illető személy csupán tiszteletben tartja a „liberális és demokratikus rendet"; megkövetelik tőle, hogy harcosan kiálljon a fennálló rend mellett, a gyakorlatban magáévá tegye az alkotmányt és a kormány politikáját. Hiszen félreérthetetlenül megmondják: a „kétségek" is elegendőek ahhoz, hogy valakit elutasítsanak . . .

Az 1972-es dokumentumokat azért fogadták el,

[1] Lásd e kötet, 139—140. old.

mert szükségessé vált, hogy összehangolják az egyes szövetségi államok hatóságainak a magatartását. De valójában már jóval azelőtt megkezdődött a boszorkányüldözés, legfőképpen Hamburgban, Hessenben és Bajorországban. A szociáldemokrata többségű hamburgi szenátus fogalmazta meg elsőként (egy 1971. november 23-án kiadott rendeletben) Heike Gohl tanítónő elbocsátásával kapcsolatosan azokat a téziseket, amelyek a szövetségi dokumentumokba is bekerültek.

E téziseket így kommentálta dr. H. Scholtisser, az alkotmánybíróság nyugalmazott bírája, a CDU tagja: „Pontatlan és általános megfogalmazása miatt, továbbá azért is, mert nem tartalmaz semmiféle reális meghatározást arra nézve, hogy ki tekinthető »alkotmányellenesnek«, a törvényes rendelkezés utat enged a végrehajtó hatalom alkotmánysértő túlkapásainak."

A Német Kommunista Párt 1972 januárja óta hangoztatja, hogy alkotmányvédelem ürügyén valójában az alapvető alkotmányos jogokat teszik kockára. Azzal a tézissel kapcsolatosan, melynek értelmében a rendelkezések minden „szélsőséges elemre" vonatkoznak, a párt rámutatott a következőkre:

„Ismét egy kalap alá veszik a baloldalt és a jobboldalt, vagyis a kommunistákat és a többi demokratát, valamint a neofasiszta elemeket. Remélik, hogy ezáltal elfogadhatóbbá teszik a közvélemény szemében a kommunistaellenes akciót. De a kommunistákat nem lehet egy kalap alá venni a fasisztákkal. A fasiszták a nagytőke szolgálatában lábbal tiporták a demokráciát. A demokráciát fenyegető veszélyeknek mindig ők a forrásai. A kommunisták védelmezik a dolgozó nép demokratikus jogait. E jogok kiterjesztése mellett szállnak síkra, s az állam és a társadalom demokratikus

megújhodásáért, a dolgozó népnek egy szocialista társadalomban beteljesülő szabad életéért küzdenek. A kommunisták hozták a legnagyobb áldozatokat a fasizmus ellen vívott harcban.

A baloldal és a jobboldal közötti párhuzam tarthatatlan. Aki ehhez a sémához folyamodik, az félrevezeti a közvéleményt. Mert a megtorló intézkedések valójában csak a baloldalt sújtják; a DKP tagjait és a szocialista eszméket valló értelmiségieket nem alkalmazzák az iskolákban és az egyetemeken, a nácik és a revánspolitika hívei viszont nyíltan tevékenykedhetnek a közoktatásban és az egész államapparátusban.

... Senki se essék abba a tévedésbe, hogy elhiggye: csak a kommunista pedagógusok ellen lépnek föl. Ami náluk elkezdődik, az végeérhetetlen láncolattá fejlődve, mindenkit utolér, akit a nagytőke terhesnek talál. Ezért fordulunk valamennyi szocialistához és demokratához, a szakszervezetekhez, az ifjúsági és diákszervezetekhez."[2]

Az idézet megérdemli a nyilvánosságot, mert élesen rávilágít arra, mi is történt valójában.

Willy Brandtot — aki a közelmúltban kijelentette, hogy tévedett, amikor az 1972. január 28-án kibocsátott nyilatkozatot aláírta, mert azóta sok bajt okoztak az akkori rendelkezések[3] — idejekorán figyelmeztették, még fontolóra vehette volna a figyelmeztetést.

A volt kancellár hasznosan megerősíthetné sajnálkozásait azzal, hogy tevékenyen hozzájárul a károk helyrehozatalához. Csakhogy e sajnálkozás oka az a felháborodás, amely az évek során magában az NSZK-ban és világszerte megnyilvánult.

[2] A DKP elnökségének 1972. január 19-i felhívása.

[3] Lásd Willy Brandtnak, az SPD elnökének a *France-Soir* 1976. június 10-i számában megjelent cikkét.

Az emberek mindent láttak — tanúi voltak 1972 óta a foglalkozási tilalmak valóságos láncreakciójának. Az egyedi esetektől, melyekből már önmagukban véve is annyi botrány és emberi tragédia származott, eljutottak az üldözések és megtorlások ezres nagyságrendjéig.

A szövetségi államok különbözőképpen hajtották végre a rendelkezéseket, de annyi bizonyos — a Függelékben közölt példáinkból is napnál világosabban kiderül —, hogy a választóvonal nem kormányaik politikai hovatartozása mentén húzódik. A kormányon levő szociáldemokraták éppúgy sok elbocsátásért felelősek Hamburgban, Brémában vagy Hessenben, mint a Bajorországot kormányzó CSU-, vagy a baden-württembergi CDU-kormány. S amikor a közelmúltban a CDU a szociáldemokratákat kibuktatva Alsó-Szászországban kormányra került, az új adminisztráció hivatalnokai rábukkantak egy dossziéra. Ez annak az eljárásnak az okmányait tartalmazta, amelynek során Richard Hiepe professzort harmadízben sújtották foglalkozási tilalommal.[4]

Nézeteltérések az eljárás körül

Az 1972-ben kibocsátott dokumentumok sem jogérvényesek, sem kötelező érvényűek nem voltak. A demokratikus körök, melyeket aggodalommal töltött el az egyre fokozódó boszorkányüldözés, erre a tényre támaszkodtak az önkényeskedés ellen vívott harcukban. A reakciós körök viszont rosszallották, hogy a hatóságok még mindig nem mennek elég messzire. A CDU vezetősége 1972. március 13-án követelte a közszolgálatra vonatkozó döntések „következetes és határozott" végre-

[4] Lásd e kötet 166—167. old.

hajtását. S ugyanabban az időben a kereszténydemokrata vezetők kinyilvánították, hogy bármikor hajlandók „kiegészíteni az Alaptörvényt", éspedig oly módon, hogy az kirekessze a közszolgálatból a DKP tagjait. Egyszóval felajánlották, hogy az alkotmány védelme címkéjével megváltoztatják az alkotmányt!

Az ilyen és ehhez hasonló presszió hatására a Schmidt—Genscher-kormány szükségét érezte annak, hogy jogi alapokra helyezze a foglalkozási tilalmak gyakorlatát; ezért 1974 márciusában kidolgozott egy törvényjavaslatot, amely módosította a közszolgálatra vonatkozó jogszabályokat.

Ez a törvényjavaslat éppenséggel törvényerőre emelte, általánossá és valamennyi szövetségi államban kötelezővé tette a foglalkozási tilalmakat. 1975. október 24-én napirendre is tűzte a *Bundestag*. A szavazatarány így festett: 242 mellette (SPD, FDP) és 196 ellene (CDU—CSU).

Tévedés ne essék: a nézeteltérés ez esetben nem a foglalkozási tilalom elve körül forgott (ezt egyik parlamenti párt sem vonja kétségbe), hanem magából az eljárásból eredt.

Ezt az SPD fentebb idézett dokumentumának egyik szerzője, dr. Liedtke is megerősítette, amikor a Schmidt—Genscher-féle törvényjavaslat vitája során, a szövetségi parlament színe előtt e szavakkal próbálta megnyugtatni a kereszténydemokratákat: „Mi csak e tekintetben vagyunk más véleményen."

A foglalkozási tilalmak gyakorlati alkalmazása azonban olyannyira felszítja a szenvedélyeket, hogy a szociáldemokrata pártvezetőségnek gondot okoz a kérdés tálalása. A hangsúlyt eközben azokra a „biztosítékokra" helyezi, melyek állítólag együtt járnak a foglalkozási tilalmak intézményesítésével.

Az SPD 1975. novemberi mannheimi kongresz-

szusán elfogadott határozat például a *Bundestag* elé kerülő törvényjavaslattal kapcsolatosan a következőket állítja: „A törvény alkalmas annak biztosítására, hogy az olyan személyek, akik alkotmányellenes célokat követnek, ne kerülhessenek közszolgálatba a Német Szövetségi Köztársaságban, de minden jelöltet olyan bánásmódban részesítsenek, amely méltó egy liberális és demokratikus állam elveihez: mert az alkotmányellenes üzelmek e kérdésével foglalkozni kell."[5]

A dolog vége pedig az lett, hogy 1975 novemberében a *Bundesrat*ban többségbe került kereszténydemokraták zátonyra futtatták a túlontúl „enyhének" tartott törvényjavaslatot.

Aki nem konformista, pórul jár

Időközben újabb tápot adott korunk inkvizíciójának a karlsruhei alkotmánybíróság[6] 2. számú tanácsának 1975. május 22-én kelt döntése, melyet július 25-én hoztak nyilvánosságra.

Ez a döntés jogi alapokra helyez egy fogalmat,

[5] A mannheimi kongresszus határozatainak 2. pontja. Lásd Okmányok a szélsőséges elemeknek a Német Szövetségi Köztársaság közintézményeiben való alkalmazásáról. Németország Szociáldemokrata Pártjának kiadása (francia nyelven). 1976. június.

[6] A szövetségi alkotmánybíróság jogköre sokrétű. Elbírálja, hogy egy-egy törvény alkotmányosnak tekinthető-e; bármely pártot betilthat; elsimítja a szövetségi kormányzat és a szövetségi államok közt támadt ellentéteket; bármely állampolgárt megfoszthat alapvető jogaitól; s Legfelsőbb Bírósággá átalakulva, bizonyos esetekben betöltheti a Legfelsőbb Semmítőszék funkcióját. Döntései törvényerejűek. Amikor felszólították, hogy bírálja el az NDK-val kötött alapszerződést, retrográd állásfoglalását hidegháborús szellemben, az enyhülés ellenzőinek szája íze szerint fogalmazta meg. Jellemző, hogy elnöki tisztét jelenleg a CDU-párti Ernst Benda volt szövetségi belügyminiszter látja el...

amely teljességgel hiányzik az úgynevezett Alaptörvényből. A fölöttébb zavaros és különféle módon értelmezhető fogalom az „alkotmányellenes célokat követő politikai párt" fogalma, mely nem foglalja magában azt, hogy az illető pártot feltétlenül „alkotmányellenesnek" is nyilvánítsák. S az egész csűrés-csavarás arra szolgál, hogy pusztán a DKP-hoz való tartozás olyan „véteknek" minősüljön, mely feljogosítja az illetékes hatóságokat arra, hogy bárkit eltávolítsanak a közszolgálatból.

Emellett az 1975. májusi döntés még fokozza azt a tendenciát, hogy a megkövetelt alkotmányhűséget azonosítsák a fennálló hatalom irányában tanúsított „lojalitással". S végeredményben minden köztisztviselőt vagy közalkalmazottat megfosztanak a gondolkodási és szólásszabadságtól, valamint egyéb alapvető szabadságjogaitól azáltal, hogy soha semmiben nem lehetnek más véleményen, mint a kormány, sőt kötelesek „elhatárolni" magukat az ellenzéktől.[7]

A döntést kimondó bírák egyike, Willi Geiger professzor valóságos szakértője az efféle ügyeknek. 1941-ben megjelent művében, amely az újságírók alkalmazásának a feltételeit taglalta, arra az álláspontra helyezkedett, hogy „az újságírójelölt elutasításához elegendő ok, ha egyik szülője vagy nagyszülője nem árja, vagy zsidó vérből származik". S emellett Geiger professzor egyéb bokros teendői mellett még a bambergi náci különbíróság ügyészi tisztét is betöltötte. 1951 óta pedig az alkotmánybíróság tagja . . .

[7] A *Bayerischen Verwaltungsblätter* e sokat mondó címmel közölte 1975. szeptember 15-i számában az alkotmánybíróság döntését: „Sem állásra, sem állami képzésre nem tarthatnak igényt azok a személyek, akik nem hívei a rendszernek". Ez utóbbi kifejezés németül így hangzott: „nicht systemkonforme Persone" (vagyis nonkonformista személyek).

A Schmidt-kormány törvényesíti a foglalkozási tilalmakat

A helyzetet csak súlyosbítja az, hogy az 1975. májusi döntést azóta a közületi alkalmaztatás kiindulási alapjának tekintik. Ezt hangsúlyozza a szövetségi kormány is 1976. május 19-én elfogadott dokumentumában, mely ezzel a címmel látott napvilágot: „A közszolgálatra jelentkezők alkotmányhűségének elbírálási elvei."[8]

A szövetségi kormány végeredményben a Schmidt—Genscher-féle törvényjavaslat zátonyra futása után sem mondott le arról, hogy törvénybe iktassa a foglalkozási tilalmakat.

Ezért igyekszik önmagát a „rendszer" védelmezőjének feltüntetni. Mindent elkövet azért, hogy Kohl és Strauss ne licitálhassa túl, de azt sem hagyhatja figyelmen kívül, amit a *Le Monde diplomatique* így jellemez: „A válság szétzilálta a mechanizmust. Az SPD rákényszerült, hogy lemondjon az ígért reformok jelentős részéről, s nyíltan a munkáltatók mellé álljon a munkavállalók követeléseivel szemben. Hogy — Helmut Schmidt szavaival élve — »kézben tartsák a válságot«, el kell hallgattatni az ünneprontókat, némaságra kell kárhoztatniuk minden rendű és rangú tiltakozót, a kritikus vagy aggályos szellemeket."[9]

S egyszersmind a bonni hatóságok arra is törekszenek, hogy olyan „mezbe" öltöztessék manőverüket, mely alkalmas rá, hogy hitegesse a manapság éberebb nemzetközi közvéleményt.

[8] Lásd e kötet, 145—148. old.

[9] *Daniel Vernet:* A Német Szövetségi Köztársaságban uralkodó rendszer. A demokrácia és az alapvető jogok korlátozása mint a nyugalom és a konformizmus biztosításának hathatós eszközei. *Le Monde diplomatique*, 1976. április.

Ezért tették közzé az 1975 májusában elfogadott kormánydokumentumot olyan (mondanunk sem kell, hogy hazug) sajtókampány kíséretében, mely úgy tünteti fel a dolgot, mintha ezzel hatályon kívül helyezték volna az 1972-es rendeleteket, s vége lenne a régebbi gyakorlatnak.

Ha elolvassuk ezt a dokumentumot, amelyet a szövetségi kormány hivatalos közlönyében megjelent szöveg alapján szóról szóra közlünk, meggyőződhetünk róla, hogy valójában törvényesíti a foglalkozási tilalmakat; tartalmazza az elvetett törvényjavaslat lényegét, sőt a karlsruhei döntés beiktatásával ezt még súlyosbítja is.

Az azóta eltelt időszakban soha nem látott méreteket öltött a boszorkányüldözés. Azokban a szövetségi államokban, amelyek élén szociáldemokrata kormány áll, sokasodnak „az esetek". Például Hamburg valósággal az élvonalba lendült; s az a Krollmann miniszter is szociáldemokrata, aki Hessenben megfellebbezte a Sylvia Gingoldra nézve kedvező ítéletet. A CDU—CSU vezetése alatt álló szövetségi államokban pedig — s az NSZK-ban ezek vannak többségben — úgy vélekednek, hogy a kormányzati dokumentum az „enyheség" éppoly vétkeiben leledzik, mint annak idején a törvényjavaslat. Így hát az üldöztetésnek ott csak az ellene folyó küzdelem és a nép szolidaritása vethet gátat.

MIRE TANÍT A TÖRTÉNELEM?

Meg kell szívlelni a történelem tanulságait.
A történelem pedig arra tanít, hogy az alapvető szabadságjogok megtagadása belpolitikailag mindenkor az uralkodó-osztályok uralmi és terjeszkedési törekvéseit szolgálta.

S kiváltképpen így volt ez Németországban.

Európa és a világ népei — magát a német népet is beleértve — sokkal inkább megsínylették, hogy a múltban ebben az országban az önkényuralom kifejlődött, semhogy engedhetnének éberségükből.

Az új boszorkányüldözés a lehető legrosszabb hagyományból sarjad. S hogy erre emlékeztetünk, annak semmi köze az „örök Németország" felfogásunktól távol álló, leegyszerűsített gondolatához.

A német nép olyan gondolkodókat, tudósokat, művészeket adott az emberiségnek, akik mindenkor a legnagyobbak közé tartoztak. A tudományos szocializmus megalapítói is németek voltak. A XVI. századi parasztháború óta Németország nagy társadalmi és politikai harcok színtere lett; a munkásmozgalom ott erőteljesen föllendült, és szervezettsége folytán az élvonalba került. Ma pedig van egy szocialista munkás-paraszt állam: a Német Demokratikus Köztársaság.

És éppen a német nép legjobbjai hívták fel újra

meg újra a figyelmet a militarizmus, a minden időkben hallatlanul agresszív és terjeszkedő német imperializmus veszélyes jellegzetességeire.

Metternichtől Hitlerig

Metternich hercegnek, az osztrák birodalom kancellárjának neve összeforrt az 1815-ös hírhedt Szent Szövetséggel, melyet az európai államok azért hoztak létre, hogy elfojtsák a francia forradalom tovaterjedő tüzét.

Ugyanő volt a szerzője 1819-ben a példátlanul reakciós karlsbadi rendeleteknek. Egy merénylet ürügyén összehívták a jelentősebb német fejedelmek konferenciáját (Németország akkoriban több száz államra tagolódott); s a résztvevők ott elhatározták, hogy megszüntetik az oktatás szabadságát, s kíméletlen cenzúrát honosítanak meg. A „demagógok" féken tartása céljából Mainzban megalakult egy központi vizsgáló bizottság, s ez nekilátott, hogy a közszolgálatból eltávolítsa a „demokratákat" és a „jakobinusokat". A rendszabályok elsősorban a kultúra és a tudomány embereit érintették. Kiváltképpen sok professzort fosztottak meg a katedrától. S a liberalizmussal „gyanúsítható" pályázók évtizedeken keresztül nem juthattak álláshoz.

Ez lett a sorsa Karl Marxnak is a bonni egyetemen. S így járt Heinrich Heine, akinek — számos sorstársához hasonlóan — nem maradt más választása, mint az emigráció.

A göttingeni egyetem hét professzorát — köztük a híres Grimm fivéreket is — fölmentették állásukból, mert tiltakoztak annak az Ernst-August hannoveri választófejedelemnek az alkotmánysértő cselekedetei ellen, aki ízetlenül így hetvenke-

dett: „Pénzért bárhol lehet kapni professzorokat, kurtizánokat és balett-táncosnőket."

Ám a galád intézkedések és a nyomukban fellángoló üldöztetések sem akadályozhatták meg kontinensünkön 1848-ban „a népek tavaszának" eljövetelét.

Németországban különösen erőre kapott a mozgalom. De a kibontakozó ipari forradalomban már meggazdagodott burzsoázia a porosz monarchiával és a junkerekkel való szövetséget választja. Rettegéssel tölti el az, amit oly találóan vázolt fel a *Kommunista Kiáltvány* első mondataiban Marx és Engels:

„Kísértet járja be Európát — a kommunizmus kísértete. Szent hajszára szövetkezett e kísértet ellen a régi Európának minden hatalma... (Lásd *Marx—Engels* Művei. 4. köt. Budapest 1959. 441. old. — *A szerk.*)

A forradalmi mozgalom vereségét ismét a legsötétebb reakció uralma követte.

Attól fogva, hogy Poroszországnak a szomszédai ellen viselt háborúi nyomán kialakult a német birodalom — éppenséggel az 1871-es francia vereség után kiáltották ki Versailles-ban —, a német nagyburzsoázia a háttérbe húzódva az abszolutizmust támogatta. Célja az volt, hogy tovább folytassa a piacokért és a gyarmatokért vívott küzdelmét, s érvényesítse expanziós törekvéseit Európában és a világ minden táján; ezért kapóra jött neki a közszolgálat totalitárius koncepciója. Nagyon is egyetértett azzal, hogy bizonyos anyagi és társadalmi előnyök ellenében a köztisztviselők vakon engedelmeskedjenek a hierarchikus rendszernek, a társadalom iránti kötelezettségek azonosuljanak a fennálló hatalom lojális szolgálatával, s egy lényegében militarizált apparátus igazgassa az államot, melyben az alattvalónak „hallgass" a neve. II. Frigyes, az „őrmesterkirály" ilyen alappillérekre épí-

tette Isten kegyelméből birtokolt országát, hogy megfeleljen a XVIII. században általa viselt háborúk követelményeinek. S utódait ugyanez a felfogás vezérelte.

Szemléltető példája az államot szolgálók és vezetők akarata ilyetén azonosulásának az a kiáltvány, melyet II. Vilmos császár intézett 1891 őszén Potsdamban a fiatal újoncokhoz:

„Hűséget esküdtetek nekem. Ez azt jelenti, hogy mától fogva az én katonáim vagytok, testben-lélekben szolgálatomnak szentelitek magatokat. Csak egy ellenségetek van: az én ellenségem. A jelenleg észlelhető szocialista zavargások szükségessé tehetik, hogy azt parancsoljam: lőjetek saját hozzátartozóitokra, fivéreitekre, sőt apátokra és anyátokra. S még akkor is zokszó nélkül teljesítenetek kell parancsaimat."

A közintézmények bezárultak a demokraták előtt, s fokozottan érvényes volt ez a szocialistákra. Erre nyomós okot adott, hogy 1878-ban, a császár ellen elkövetett sikertelen anarchista merénylet után Bismarck betiltotta a fiatal Szociáldemokrata Párt működését.

A munkásmozgalom néhány év múlva kiharcolta e tilalom hatályon kívül helyezését, de a közszolgálat egészen 1918-ig összeférhetetlen volt a szociáldemokrata párttagsággal. Így eshetett meg, hogy a berlini egyetemnek el kellett bocsátania egyik tanársegédjét, mert az tagja volt a szociáldemokrata pártnak. Ez alkalomból külön törvényt is hoztak.

A fegyverszünet után diadalmasan kibontakozó fiatal német forradalmat 1918 végén vérbe fojtotta a reakció; s ebben segítségére volt Noske és a többi hozzá hasonló szociáldemokrata vezető is. A Spartakus Szövetség — ebből született a Német

Kommunista Párt — vezetőit, Karl Liebknechtet és Rosa Luxemburgot 1919 januárjában meggyilkolták.

Az 1919. évi alkotmányt törvénybe iktató Weimari Köztársaságban elsőként a kommunistákat sújtotta a foglalkozási diszkrimináció.

Például a königsbergi keletporosz törvényszék 1920-ban azzal az indokolással távolított el állásából egy kommunista kórházi orvost, hogy a „betegek, akiket az a veszély fenyeget, hogy egy »spartakista« gyógykezeli őket, nyugtalankodnak . . . s ez akadályozza gyógyulásukat". Az egyedüli kommunista egyetemi tanárt 1924-ben fosztották meg katedrájától Jénában. A rákfene azonban akkor is gyorsan terjedt. 1926-ban egy liberális demokrata nézeteket valló, pacifista filozófiatanárt is utcara tettek Hannoverben, mert az 1925-ös elnökválasztás alkalmával leleplezte, milyen szerepet töltött be valójában az első világháború alatt Hindenburg marsall, a reakció jelöltje (aki idővel hatalomra segítette Hitlert). Ennek a tanárnak egyébként Theodor Lessing volt a neve.

1929-ben Németországra teljes erejével rázúdult a világgazdasági válság.

Ilyen körülmények közt termékeny talajra lelt Hitler náci pártjának a szociális demagógiája. A monopoltőke támogatását élvező náci párt az 1930 szeptemberében megtartott választásokon 810 000-ről 6 400 000-re növelte szavazatai számát. Számos állami tisztségviselő is csatlakozott hozzá. De egyszersmind a néptömegek tekintélyes hányada indult harcba ellene. A történelmi pillanat megkövetelte a szocialisták és a kommunisták akcióegységét.

Ekkor a birodalomban kivételesen fontos helyet betöltő Poroszország szociáldemokrata kormánya úgy döntött, hogy eltávolítja az „alkotmányellenes" elemeket az államapparátusból. S kétségki-

vül ez alkalommal vonták meg először a hírhedtté vált párhuzamot a kommunisták és a nácik között. Ennek alapján leváltották az amúgy is gyér számú kommunista vagy haladó szellemű közalkalmazottak túlnyomó részét. A hitleristák viszont a helyükön maradtak. Ennek oka bizonyára az az éles elmére való helyzetmegítélés volt, amit Berlin szociáldemokrata rendőrfőnöke, Grzesinski így fogalmazott meg 1930 novemberében, egy krenzbergi gyűlésen: „Náci veszélyről nem beszélhetünk; csak kommunista oldalról fenyeget veszély."[1]

Az 1933. április 7-én — nem sokkal Hitler uralomra jutása után — kiadott rendelet, mely visszaállította a porosz mintájú hivatalnoki kart, csak betetőzte az addigi tiltó rendelkezéseket.[2] Minden olyan közszolgálatban álló hivatalnokot, alkalmazottat és fizikai dolgozót elbocsátották az állásából, aki kommunista, demokrata vagy zsidó volt. Hamarosan a szociáldemokratáknak is ez a sors jutott osztályrészül (az ő pártjukat június 22-én tiltották be). S attól fogva a hitlerista államapparátusnak úgyszólván valamennyi kádere — az alsóbb lánc-

[1] Idézi *Gilbert Badia:* Histoire de l'Allemagne contemporaine. Párizs 1975. I. köt. 298. old.

[2] Ennek az 1933. évi rendeletnek a 4. cikkelye kimondja: „Azok a közalkalmazottak, akik eddigi politikai tevékenységük folytán nem nyújtanak kellő biztosítékot afelől, hogy bármely pillanatban fenntartás nélkül síkraszállnak a nemzeti állam mellett, elbocsáthatók." Az 1972 januárjában kiadott nyilatkozatban pedig ez olvasható: „A fentebb ismertetett rendelkezések alapján a közszolgálatba való felvételnek előfeltétele az, hogy a jelölt biztosítékot nyújtson afelől, hogy mindenkor kész az Alaptörvény értelmében híven kitartani a liberális és demokratikus rendszer mellett." Olyan ez, mintha valaki lemásolta volna az előzőről...

szemeket is beleértve — nemzetiszocialista párttag volt.[3]

A fasizmus olyan kipróbált államapparátushoz jutott, amely szolgai hűséggel tevékenykedett egészen az 1945-ös kapitulációig.[4] Ez az apparátus szörnyűséges megtorló és fosztogató gépezetként működött Németországban és a megszállt országokban, mindenre képes volt a harmadik birodalom urainak, a náci hierarchiának és a német nagymonopóliumoknak az érdekében.

Az elsikkasztott nácitlanítás

A tragikus tapasztalatokból kiindulva a szövetséges hatalmak 1945 augusztusában határozott fasizmusellenes intézkedések végrehajtásáról döntöttek Potsdamban. Ezek az intézkedések magukban foglalták az államapparátus feloszlatását, valamint az egész ország nácitlanítását és demokratizálását.

A szovjet megszállási övezetben (ahol néhány hónappal a Német Szövetségi Köztársaság létrejötte után — 1949 októberében — megalakult a

[3] Méltán állapítja meg tehát az a százötven egyetemi és főiskolai tanár, aki Baden-Württembergben nyilatkozatban ítélte el a foglalkozási tilalmakat: „A keserű történelmi tapasztalatokból éppen Németországban megtanulhattuk már, hogy állami bürokraták is veszélybe sodorhatják az alkotmányon alapuló demokratikus rendszert."

[4] Ebben az időszakban fabrikálták a náci jogászok az „államellenesség" fogalmát, mely mindennemű önkény alkalmazását jogosulttá tette, ha valaki csupán olyan gyanúba keveredett, hogy kételkedik a fasiszta rendszerben. S ma tovább visszhangzik ez a fogalom, melyre hivatkozva akkor olyan sok bűnt követtek el: az „alkotmányellenesség" fogalmát ugyanebben a szellemben értelmezik — olykor ugyanazok a jogászok. Az alkotmány ezúttal is egyenértékű az államérdekkel és a fennálló rend kiszolgálásával.

Német Demokratikus Köztársaság) kezdettől fogva szigorúan végre is hajtották a potsdami határozatokat, itt minden nácit eltávolítottak a közigazgatásból, az igazságügyi szervekből, a gazdasági pozíciókból és a közoktatásból, habár ez nem csekély nehézségeket okozott (az új káderekneknek ugyanis javarészt menet közben kellett mindent megtanulniuk).

Nyugaton homlokegyenest másképpen alakult a helyzet. A három nyugati nagyhatalom — Nagy-Britannia, Franciaország és a hangadó Egyesült Államok — fel akarta forgatni a fennálló szövetségi rendszereket. Ez pedig megkövetelte, hogy minél előbb helyreállítsák a monopóliumok hatalmát és a nyugatnémet imperializmus katonai erejét.[5] Schaeffer amerikai megbízott akkortájt kereken kijelentette: Németországot talpra kell állítani, „hogy betölthesse szerepét, midőn bekövetkezik az előbb-utóbb elkerülhetetlen erőpróba köztünk és a Szovjetunió között". Billotte tábornok pedig így érvelt: „Ne legyünk álszentek. Nyilvánvaló, hogy védelmi vonalat kell majd létesítenünk az Elbánál, s okvetlenül szükségessé válik egy német hadsereg létrehozása."[6]

A fenti irányvonalat szem előtt tartva, minél hamarabb helyre kellett állítani az államapparátust — a meglevő káderekkel. S ez meg is történt. A merőben formális „nácitlanítási eljárások" végeztével a Harmadik Birodalom hivatalnoki kara még a szamárlétra legfelső fokain is érintetlenül megmaradt.

[5] Éppenséggel az amerikai ügyész, Robert Jackson volt az, aki a nürnbergi per tárgyalásakor megállapította: „A német ipar és a náci párt közreműködése nélkül Hitler és maroknyi híve sohasem kaparinthatta volna meg a hatalmat, és a Harmadik Birodalom sohasem merészelte volna háborúba sodorni a világot."

[6] *Combat*, 1949. december 10.

Az NSZK alkotmányát azonban akkor iktatták törvénybe, amikor még nem volt messze a fasizmus bukása; ezért a 139. cikkelyében hangsúlyozta annak szükségességét, hogy tartsák tiszteletben a Szövetséges Ellenőrző Bizottság döntéseit, melyek „azt a célt szolgálják, hogy a német nép megszabaduljon a nemzetiszocializmustól és a militarizmustól".

S ezenkívül is több pozitív cikkelyt tartalmazott ez az alkotmány: elismerte az alapvető szabadságjogokat, sőt még az államosítások és köztulajdonba vételek lehetőségét is előrevetítette.

Egyes szövetségi államok még ennél is haladóbb szellemű alkotmányt fogadtak el. A hesseni alaptörvény például 41. és 42. cikkelyében előirányozta a bányák, a kohóművek és a villamos erőművek haladéktalan államosítását és az agrárreformot (a nyugati szövetségesek, vétójogukkal élve, megakadályozták ezeknek az intézkedéseknek a megvalósulását, jóllehet a megtartott népszavazáson jelentős többség foglalt mellettük állást). A brémai alkotmány pedig 19. cikkelyében minden állampolgárt feljogosít arra, hogy „ellenállást fejtsen ki, ha a hatalom megsérti az alkotmányban foglalt emberi jogokat".

A kommunisták megszavazták a haladó szellemű alkotmányokat.[7] A Szövetségi Alaptörvényt csak azért nem fogadták el, mert végérvényessé tette Németország kettéosztottságát. Ugyanakkor szószólójuk, Max Reimann mindannyiuk nevében hi-

[7] A hesseni alkotmány egyik aláíróját, a kommunista Oskar Müllert, aki akkor munkaügyi miniszter volt, idővel megtorló intézkedésekkel sújtották, mert el merészelte vállalni a nácizmus üldözötteit tömörítő szövetség elnöki tisztét.

tet tett az alkotmány demokratikus tartalmú cikkelyei mellett.[8]

Nem új dolog, hogy éppen azok akarják a legdühödtebben, reakciós és militarista szellemben revideálni az alkotmányt, akik az „alkotmányvédelem" Noé-palástjával próbálják leplezni a „vörösök" ellen indított hajtóvadászatukat. 1975-ig százöt cikkelyt 31 javaslat alapján módosítottak a szövetségi alkotmányban; s tekintve, hogy a cikkelyek száma összesen száznegyvenhat, ez sajátos nemzetközi rekord.

Az Alaptörvényben foglalt szabadságjogokat azóta rossz szemmel nézi a nagytőke, mert gátolják politikájának érvényesülését. A munkáltatók hivatalos szerve (BDA) ezért nyíltan ki is mondta 1974 decemberében közzétett Elvi Nyilatkozatában: „Az állampolgár alapvető szabadságjogaihoz hozzátartozik az is, hogy átmenetileg lemondhasson szabadságjogainak az érvényesítéséről." Carstens kereszténydemokrata vezető pedig a foglalkozási tilalmakról folytatott parlamenti vita során — 1974. november 15-én — kifejtette, hogy a liberális és demokratikus alapokon nyugvó rendszer megóvása érdekében mellőzni lehet az alkotmányos „jogi melléktermékeket" *(juristische Beiwerk)*. Egy liberális képviselő ennek hallatára emlékezetébe idézte a szónoknak, hogy ezt tették a nemzetiszocialisták is 1933-ban . . .

Adenauer kereszténydemokrata állama

Csaknem húsz esztendőn keresztül a kereszténydemokrata párt és a még nála is reakciósabb bajoror-

[8] A DKP megalakulása óta minden írásbeli dokumentumában és szóbeli állásfoglalásában kategorikusan síkraszáll az Alaptörvény teljes tiszteletben tartása és alkalmazása mellett.

szági fiókszervezete (CSU) tartotta kezében a kormányt.

S Adenauernek ez a kereszténydemokrata állama egykettőre fölelevenítette a közszolgálatnak azokat a hagyományait, amelyek oly sok bajt hoztak Németországra. Számtalan bíró, diplomata, katonatiszt, rendőrtiszt stb. folytatta tovább a Német Szövetségi Köztársaságban a hitleri időkben nagy buzgalommal megalapozott karrierjét. Némelyek közülük még csak nem is titkolják nosztalgiájukat. Így például egy müncheni kormányfőtanácsos ekképpen érvelt egy állásra pályázó kihallgatása alkalmával: „Ha a bolsevikok nem mértek volna vereséget ránk Sztálingrádnál, ma nem kellene védekeznünk azok ellen, akik meg akarják változtatni a rendszert."[9]

Ez azonban nem is ma kezdődött. Németország nyugati felében nagyon hamar hozzáláttak, hogy eltávolítsák az államapparátusból az 1945 után bekerült antifasisztákat.

E „rendcsinálás" fordulópontja Adenauer 1950. szeptember 19-én kibocsátott rendelete volt, mely megkövetelte, hogy a „vétkeseket" haladéktalanul eltávolítsák a közszolgálatból. Ahhoz, hogy valaki „vétkesnek" minősüljön, elegendő volt, ha például a háború után belépett a nácizmus üldözötteinek szövetségébe, mely a náci börtönökből és koncentrációs táborokból élve kikerült németeket tömörítette. E szövetség tagjai közt természetesen számos kommunista is akadt, hiszen a KPD volt a legfőbb ellenálló erő. Adenauer rendelete az indítékok kifejtése során nyíltan utalt is rá, hogy a kommunisták ellen irányul, s egész megfogalmazásában közvetlen előfutára lett a foglalkozási tilalmakat elrendelő későbbi dokumentumoknak.

[9] Idézi Hans Schmitt-Lermann müncheni ügyvéd. *Deutsche Volkszeitung*, 1976. április 15.

Ez a Harmadik Birodalom veresége után alig öt esztendővel napvilágot látott szabadságtipró rendelet a revánspolitika egyik aktusa volt.

Előkészítette Németország kettéosztottságának az elmélyülését, amit az újrafölfegyverzés, majd pedig a NATO-ba való belépés pecsételt meg.

Alkalmas volt rá, hogy jobboldali irányba terelje az NSZK egész politikai életét, mert bármely párt leghaladóbb elemei a rendelet célpontjává lehettek, ha megpróbálták komolyan venni az illető párt programjában vagy éppen az alkotmányban lefektetett demokratikus és szociális célokat.

Egyszóval meg kellett szabadulni a kommunistáktól avégett, hogy gyors ütemben helyreállítsák a német imperializmust, és szervesen integrálják a rendszerbe a munkásosztályt.

Felvetődhet a kérdés: hogyan sikerülhetett alig néhány évvel 1945 után ismét erre a katasztrofális útra taszítani a német nép nagy hányadát?

E tekintetben mérlegelni kell az antikommunizmus végzetes súlyát. A hitlerista propagandától megmételyezett emberek egyszerre csak közelebbi ismeretségbe kerültek az „abszolút rossznak" lefestett kommunista ideológiával, a tegnapi kommunista ellenállókkal, akikről addig azt hallották, hogy „árulók", „egy külföldi hatalom ügynökei" (vagyis a birodalom veresége hez döntően hozzájáruló Szovjetunió malmára hajtják a vizet). A diktatúra idején óriási vérveszteséget szenvedett kommunista pártnak a lehető legnehezebb körülmények között kellett küzdenie és csakhamar magát a létjogosultságát is védelmeznie; éspedig nemcsak a reakcióval és önkényes rendszabályaival szemben, hanem a szociáldemokratákkal szemben is, mivelhogy azok mit sem tanultak, s első számú ellenfelüknek őt tekintették.

NÉMETORSZÁG KOMMUNISTA PÁRTJÁNAK BETILTÁSA

Az Adenauer-kormány tevékenységének új szakaszába lépett. 1951. november 23-án a karlsruhei alkotmánybírósághoz fordult azzal a céllal, hogy alkotmányellenesnek nyilváníttassa és harminchét másik szervezettel együtt betiltassa Németország Kommunista Pártját (KPD).

1952. január 31-én a rendőrség országszerte megszállta a KPD párthelyiségeit, ugyanígy számos pártmunkás lakását, s fittyet hányva a házkutatásra vonatkozó törvényes előírásokra, tonnaszámra vitte el az írásbeli dokumentumokat (a betiltás után ezek segítségével akarták bizonyítani a KPD állítólagos alkotmányellenes jellegét).

A betiltási kérelmet ezek után csaknem három évig vizsgálta a bíróság. A tárgyalás 1954. november 23-án kezdődött meg és 1955. július 14-én ért véget.[1]

A kormány beadványát 1951-ben Robert Lehr belügyminiszter írta alá. Ez a Lehr 1933-ban Düsseldorf polgármestere volt, s egyebek közt a következő utasítást adta ki: „Ismételten felhívom a figyelmet arra a tényre, hogy tilos bármiféle

[1] Nevezetes dátumok ezek. Az első az NSZK újrafölfegyverzését meghatározó londoni és párizsi megállapodásokkal esik egybe; a második az első katonai törvény megszavazásával, amit nyomon követett az országnak a NATO-ba való belépése...

anyagi támogatásban részesíteni a kommunista és marxista irányzatú, illetve zsidó szervezeteket, egyesületeket stb., továbbá mindazokat, amelyek hasonló szellemben működnek."[2]

A tárgyaláson lovag Hans von Lex államtitkár képviselte a kormányt. Ez a von Lex volt 1933-ban a Bajor Néppárt vezérszónoka abban a parlamenti vitában, melynek eredményeképpen megszavazták az új kormányt teljhatalommal felruházó törvényt — vagyis legalizálták a hitlerista diktatúrát. S ezt követően a fasizmus tizenkét esztendeje alatt mindvégig magas állást töltött be a Harmadik Birodalom Belügyminisztériumában.

A bírói pulpituson is számos volt náci foglalt helyet. Élén az elnökkel, dr. Wintrichhel, akit a náci párt bajorországi tartományi vezetőségének az ajánlására neveztek ki 1940-ben ügyésznek.

Ilyen és ehhez hasonló emberek bonyolították le azt az eljárást, melynek következményeképpen 1956. augusztus 17-én betiltották Thälmann pártját.

A KPD székházait haladéktalanul lezárták, sajtóját betiltották. S hosszú éveken át ezerszámra üldözték és börtönözték be aktivistáit.

Szakértők megállapítása szerint az 1951 és 1961 között eltelt évtized folyamán tízezrével hozták az elmarasztaló ítéleteket, kiváltképpen egy 1951. augusztus 30-án elfogadott törvény alapján, mely súlyosbította a Büntető Törvénykönyv előírásait. Ezekben az években átlagosan 100—150 politikai fogoly raboskodott az NSZK börtöneiben.[3]

[2] A düsseldorfi városi önkormányzat hivatalos közleménye. 1933. április 13.

[3] Az itt idézett számadatokat *H. Stein* és munkaközössége: Megjegyzések az Anne Lenharttal szemben alkalmazott foglalkozási tilalomról című tanulmányából vettük át. Lásd *Cahiers sur les questions d'actualité*. 25. sz. Édition Pahl-Rugenstein. 72. old. (francia nyelven).

Annak ellenére, hogy a megtorló intézkedések súlyos nehézségeket okoztak a KPD-nek, nem tudták a pártot elhallgattatni. Harci jelszavai mindegyre felhangzottak a tüntetéseken, az üzemekben és a lakóterületen végrehajtott akciók során. Nem is szólva az egyetemekről, ahol a hatvanas évek második felében valóságos balratolódás ment végbe a mindaddig zömében konformista, sőt reakciós eszméket valló diákok között.[4] Számos harcos szellemű üzemi bizottsági tag, szakszervezeti káder és egyszerű munkás, ifjúmunkás és diák erősítette ezekben az években az illegális KPD sorait.

A nemzetközi helyzet alakulásával párhuzamosan a külföldi közvélemény is felfigyelt erre a betiltásra, melyben tökéletesen kifejeződött a hidegháború szelleme. A szövetségi kormány 1968-ban rákényszerült, hogy engedélyezze a Német Kommunista Párt (DKP) működését; s ez a párt e nagy nap óta az egész országban folytatja a harcot.

A KPD immár 20 éve tartó betiltását mindmáig nem helyezték hatályon kívül. Ez Damoklész kardjaként függ ma a DKP fölött is; s a CDU—CSU politikusai nem is titkolják, hogy szívesen felhasználnák ellene, ha a körülmények lehetővé tennék. A legutóbbi választási kampány is megmutatta, hogyan lehet feszült, gyűlöletet szító légkört teremteni. És ami ma a legfontosabb, az NSZK-ban a marxizmust törvényen kívül helyező 1956-os betiltást a boszorkányüldözés igazolására és alátámasztására használják fel. Erre hivatkoznak a kérdőíveken, a döntésekben, a felmondólevelekben.

Már csak ezért is sürgősen hatályon kívül kell helyezni.

[4] Az államapparátus utánpótlását biztosító diákság ilyen irányú fejlődése érthetőbbé válik, ha tudjuk: ezek a fiatalok éppen akkor (a hetvenes évek elején) kerültek be a közszolgálatba — és kiváltképpen a közoktatásba —, amikor elharapódzott a foglalkozási tilalmak gyakorlata.

NYUGAT-BERLINBEN SEM MÁS A HELYZET...

Nyugat-Berlin Szocialista Egységpártja harminc esztendeje legálisan működik. Ezt a pártot nem tiltották be — sem 1956-ban, sem máskor.

Ez nem a hatóságok különleges jóakaratán múlik. A többi nehézsegből ugyanis bőven kijut ott is a harcos kommunistáknak!

A betiltás elmaradásának oka egyszerűen az, hogy — nem akarván elfűrészelni az ágat, melyen ülnek (vagyis a város különleges statútumát[1]) — a három nyugati hatalom megszálló hatóságai mindenkor rákényszerültek annak hangsúlyozására, hogy Nyugat-Berlin nem része az NSZK-nak. Így hát az alkotmánybíróság ott nem illetékes. Nyugat-Berlinnek megvan a maga alkotmánya.

Nyugat-Berlin problémája hosszú évekre megmérgezte az európai légkört. Miután a nyugati hatalmak hidegháborús igyekezetükben felrúgták az 1945-ös megállapodásokat, övezetük ott maradt beékelődve az NDK szívében, s lakói saját szemükkel

[1] Miután a szovjet hadsereg 1945 májusában felszabadította Berlint, a négy szövetséges nagyhatalom (az Egyesült Államok, Franciaország, Nagy-Britannia és a Szovjetunió) ezt a várost jelölte ki egész Németország közös fővárosául. Berlin akkor négy megszállási övezetre oszlott; s a három nyugati övezetet idővel egyesítették.

győződhettek meg arról, hogy a lőporos hordó szerepét betöltő „frontváros" politikája teljességgel kilátástalan.

Következésképp sikerült hosszas és bonyolult tárgyalások után 1972-ben tető alá hozni a Nyugat-Berlinre vonatkozó négyoldalú egyezményt. Ez az egyezmény, amely a lehető legünnepélyesebb formában megerősítette Nyugat-Berlin különleges statútumát, fontos mérföldkő volt a nemzetközi enyhüléshez vezető úton.

Új perspektívák nyíltak meg a város előtt: a gazdasági kapcsolatok hídja lehetett Kelet és Nyugat között. S ennek nem mindenki örült Bonnban.

Azáltal, hogy a foglalkozási tilalmakat Nyugat-Berlinben is meghonosították, aggasztóan megsértik az 1972-ben kötött négyoldalú egyezményt. Egyre több elbocsátásról értesülünk[2] s ezek foganatosítói nem átallanak a karlsruhei alkotmánybíróság döntéseire hivatkozva — ideértve a KPD működését betiltó 1956-os döntést is, melynek hatálya (érthető okok miatt) sohasem terjedhetett ki Nyugat-Berlinre.

Ennélfogva ez a magatartás merénylet az alapvető szabadságjogok és egyúttal a béke ellen is, hiszen olyan cselekedetekkel jár együtt, amelyek a Nyugat-Berlinre vonatkozó négyoldalú egyezmény aláásásához vezetnek, és ez az egyezmény az európai biztonság szempontjából döntő jelentőségű.

[2] *M. Jakob*, a nyugat-berlini szociáldemokrata belügyminiszter szóvivője a *Le Nouvel Observateur* 1976. április 19-i számában rámutatott: „Csupán Berlinben 24 000 dosszié vizsgáltunk felül két esztendő leforgása alatt. 1800 személy vizsgálati anyagát kérette be a rendőrség közbiztonsági osztálya, s közülük 95-nek a felvételi kérelmét utasították el az összegyűjtött adatok alapján."

„Attól tartunk, hogy a Német Szövetségi Köztársaság konzervatív erői magukévá teszik, sőt propagálják a bizalmatlanság és megfélemlítés légkörét, attól tartunk, hogy állandósul a szolgalelkűség és az abszolút tekintélytisztelet, s veszélybe kerül a nézetek és a törekvések pluralitása."

A tények teljességgel jogosulttá teszik ezeket az aggályokat. Csak egy dolgot lehet szemére vetni azoknak, akik ekképpen adtak hangot nyugtalanságuknak: a szavak és a tettek közti ellentétet. Mert a fenti idézet az SPD mannheimi kongresszusának a határozatából származik.[1]

A foglalkozási tilalmak olyan törvények, rendeletek és bírói döntések összességén alapulnak, amelyeknek célja az, hogy a változtatás, a demokratikus átalakulás mindennemű elképzelése „büntetendő cselekménynek" minősüljön.

1975. július 29-én a *Bundesrat* újabb törvényt ratifikált a „belbiztonságról". Az SPD—FDP-koalíció 1969-ben került uralomra; s azóta ötvenkét belbiztonsági törvény lépett életbe az NSZK-ban.

[1] Okmányok a szélsőséges elemeknek a Német Szövetségi Köztársaság közintézményeiben való alkalmazásáról. Németország Szociáldemokrata Pártjának kiadása (francia nyelven). 1976. június. 23. old.

Eszerint a CDU—CSU-nak az a törekvése, hogy kialakítsa „a bizalmatlanság és megfélemlítés légkörét", korántsem ütközik ezen az oldalon kellő ellenállásba. Kohl egyre csak ezt hajtogatja: „Olyan erős kormányra van szükségünk, amely bátor és cselekvőképes." Strauss éppenséggel kijelenti: „Meg kell mondanunk, hogy az SPD és az FDP bűnözőknek és politikai gengsztereknek dobja oda martalékul ezt az államot." A kormányzat vezető emberei pedig ezt hallván, meg akarják mutatni, hogy ők aztán „tisztességes németek", s ha megtorlásra van szükség, a helyzet magaslatán állnak.

A vádlottak és védőik jogait erősen megnyirbálták. A bíróság a vádlott távollétében is lefolytathatja az eljárást; mi több, még védőügyvéd jelenlétére sincs feltétlenül szükség. Ha van ügyvédje a vádlottnak, a hatóságok őt is üldözhetik, sőt börtönbe is vethetik, ellenőrizhetik kliensével való kapcsolatát stb. A „szellemi terrorizmusról" hozott törvény szabadságvesztéssel sújtja „a bűncselekmények vagy vétkek alkotmányellenes helyeslését" tartalmazó írásművek szerzőit. Ez pedig — mint a törvényt megszavazó szociáldemokrata képviselők egyike is megállapította — végeredményben „az öncenzúra, az opportunizmus és a megfélemlítés légkörének kialakulásához vezet".

A kémszervezetek és megtorló szervek jogait — anyagi lehetőségeik növelésével együtt — viszont kiterjesztették. A szövetségi államok belügyminiszterei tanácskozásukon felhatalmazták az alkotmányvédő hivatalt a korszerű hírszerző eszközök alkalmazására. S jóllehet az NSZK-ban eltörölték a halálbüntetést, most latolgatják, hogy feljogosítsák-e a rendőrséget „halálos lövés" leadására.

Habár legfőképpen olyan vizsgálatokról és doszszziékról értesültünk, amelyek a közszolgálattal kapcsolatosak, egy pillanatra sem szabad szem elől tévesztenünk, hogy ez csupán a jéghegy csúcsa. A gyűlések és a tüntetések ellenőrzése, az adatgyűjtés és a feketelisták készítése mindenkit érint.

A vas- és fémmunkások szakszervezete (IG Metall) fölfedte, hogy a közelmúltban lezajlott badenwürttembergi bérharcok alkalmával a bűnügyi rendőrség szervei adatokat gyűjtöttek a lezajlott sztrájkokkal és a tervbe vett újabb munkabeszüntetésekkel kapcsolatosan.

A szakszervezetek tiltakoztak az ellen, hogy az alkotmányvédő hivatal „feketelistákat" küldözget a munkáltatóknak.

Ez utóbbiak jó precedenst látnak a közintézményeknél érvényesülő szabályokban. Szándékukat csak megerősíti az, hogy a múltban nagyon is gyakran leltek egyes szakszervezeti vezetőknél jóindulatú támogatásra, amikor a kommunista vagy osztályharcos szellemű dolgozók ezreinek az eltávolításáról volt szó.

A Német Szakszervezeti Szövetség (DGB) szervezeteiben kibontakozó tiltakozó mozgalmak és szolidaritási akciók viszont nyugtalanítják a tőkéseket. Egy kölni kábelgyár igazgatósága például meg akarta tiltani, hogy a szakszervezeti bizalmiak egyik összejövetelükön megvitassák a *Berufsverbotot*.[2]

Az NSZK 15 000 nyomdásza nemrégiben bérsztrájkot kezdeményezett; s a tőkések válaszul a

[2] Az uralkodó osztályoknak hosszú ideig sikerült elkülöníteniük a munkástömegeket a közintézmények dolgozóitól. Az utóbbiak az NSZK-ban nem élhetnek a sztrájkjoggal. Ez azonban a jelek szerint egyre nehezebbé válik.

lap- és könyvkiadók több százezer dolgozóját teljes „lock-out"-tal* sújtották. Még a sztrájkőrségeket is zaklatták a rendészek és a sztrájktörők. S a hatalmon levők fejében fel sem ötlött az a gondolat, hogy az efféle magatartás veszélyezteti a liberális és demokratikus alapokon nyugvó rendszert.

A légkör egyre fojtóbb

A társadalmi élet egész területén egyre fojtóbbá válik a légkör.

Az új egyetemi rendtartás feljogosítja a rektorokat arra, hogy megbüntessék, sőt kicsapják azokat a diákokat, akik az egyetem területén tüntetnek. H. J. Varain giesseni professzor egy interjú alkalmával elmondotta, hogy amikor „A liberális polgári mozgalmak harcai a restauráció ellen a XIX. század derekán" címmel zárthelyi dolgozatot íratott hallgatóival, ők arra kérték, hogy ne kelljen ráírniuk a nevüket[3]. Az amnesztiáért küzdő nemzetközi szervezet *(Amnesty Internacional)* nyugatnémet szekciója pedig Scheel köztársasági elnökhöz intézett levélben tette szóvá, hogy egyre nehezebben tud aláírásokat gyűjteni például ahhoz a petícióhoz, amely a kínvallatás világviszonylatban való megszüntetéséért száll síkra, mert az emberek attól tartanak, hogy aláírásukat felhasználhatják ellenük.

Az FDP hamburgi vezetőjét, Gerhard Webert, aki mellesleg a Keresztény Ifjúsági Egyesület főtitkára, durván támadta a CDU azért, mert a hamburgi parlament színe előtt kiállt amellett, hogy a

* A „lock-out" (kizárás) lényege az, hogy egyes munkásokat vagy munkáscsoportokat kizárnak a termelésből. De megesett már az is, hogy egy üzem, sőt egész iparág munkásai erre a sorsra jutottak. — *A ford.*

[3] Lásd *Stern*, 1976. június 9.

kommunisták éppúgy jogosultak bármely közszolgálati állás betöltésére, mint a többi állampolgár, és szóvá tette, hogy a Hamburgi Képzőművész Szövetség ügyvezető elnökét nyilvánosan megbélyegezték, holott mindössze az volt a „bűne", hogy együttműködött a kommunistákkal egy NDK-beli festőművész kiállításának az előkészítésében.

Fény derült arra is, hogy még a kormánytöbbséghez tartozó FDP egyik képviselőjét, Herbert Christet is megfigyelés alá helyezte az alkotmányvédő hivatal; sőt számon tartotta, mi hangzik el pártja nürnbergi szervezetének zárt körű összejövetelein.

Az NSZK egyik liberális ifjúsági vezetőjét, Wolfgang Beyert 1975 decemberében feltartóztatták a határon, mert Párizsban — ahonnét érkezett — részt vett a baloldali radikális mozgalom ifjúsági kongresszusán, s a határrendőrség szemében e mozgalom „vörös színezetűnek" tetszett.

Ám akad ennél kevésbé mulatságos példa is. 1975 júliusában egy Ruhr-vidéki (közelebbről: bottropi) bányász orvosért telefonált, mert felesége súlyosan megbetegedett; s azt a választ kapta, hogy az olyan kommunisták, amilyen ő is, forduljanak a „keleti zónához". (Ez esetben a bíróság pénzbüntetésre ítélte az illető magánorvost; de több ilyen ítéletről nem tudunk.)

1976. augusztus 14-én az augsburgi városi hatóságok megtagadták, hogy termet bocsássanak a DKP rendelkezésére Bertolt Brecht, a város szülötte halálának huszadik évfordulója alkalmából. Bizonyára nem bocsátották meg a nagy írónak, hogy a fasizmus szörnyszüleményére utalva papírra vetette e szavakat: „Ám túl korai, hogy örüljetek, / Még termékeny az öl, ahonnan kijött."*

* *Bertolt Brecht:* Állítsátok meg Arturo Uit!. Lásd *Bertolt Brecht:* Drámák. Szépirodalmi Könyvkiadó 1971. 618. old. — *A szerk.*

A *l'Humanité* is szóvá tette (1975. szeptember 29-i számában) a hesseni Darmstadt város alapítványának az ügyét. Ez ugyanis lakásbérleti szerződéseiben azonnali felmondást helyezett kilátásba „abban az esetben, ha bizonyos jelek arra vallanak, hogy a bérlő szóban, írásban vagy magatartásában letér az NSZK Alaptörvényének — nevezetesen a demokratikus és liberális rendszernek — a talajáról..." S az FKP lapja ismertette dr. Folker Hansennek, a bonni hadügyminisztérium könyvtára igazgatójának az esetét is. Dr. Hansen, aki tizennyolc esztendeje tagja a CDU-nak, a legszörnyűbb kellemetlenségekbe keveredett azért, mert a „Marseillaise"-zel együtt mechanikusan az „Internacionálé" dallamát is elfütyörészte.

Hosszú oldalakon keresztül folytathatnánk még a megszámlálhatatlan sok példa felsorolását. Különösen jellemzők a merész állásfoglalások nyomán elszabaduló sajtókampányok, melyek primitív és otromba vádaskodásokat szajkóznak. Kedvelt veszszőparipáik: az antikommunizmus és a szovjetellenesség — ezek mindegyike igazán „megszokott" itt, az 1945-ös kapitulációt máig sem felejtő országban —; a választási küzdelem egyik fő témája az NDK-gyűlölet, s általában a fennálló rend és a jólét védelme, amelyet természetesen nem a válság, hanem a rendszer bárminő kétségbe vonása fenyeget. Köztudomású, hogy az NSZK sajtóját javarészt az ultrareakciós Axel Springer tartja kezében: például a hamburgi lapok 80 százaléka, a rádió- és televízióújságok 70 százaléka, a vasárnap megjelenő sajtótermékek 90 százaléka, a szövetségi államok számos napilapja és a nyugat-berlini lapok 85 százaléka az ő „birodalmához" tartozik. Övé a négymillió példányban megjelenő *Bild-Zeitung*, az a botrányokat szellőztető bulvárlap, amelyről Heinrich Böll a *Katharina Blum elvesz-*

tett tisztessége című regényében negatív főszerepet játszó sajtóorgánumot mintázta. Ezt a regényt és Volker Schöndorff belőle készített filmjét méltán üdvözölhetjük — mindkettő bátor és megkapó tanúságtétel az NSZK-ban kialakult légkörről.

Ebben az országban módszeresen összekeverik a terrorizmust a baloldali eszmékkel. S igazat kell adnunk azoknak, akik szerint „a reakció legjobb szövetségesei a terroristák".[4]

A CDU—CSU „miniszterjelöltjei" — Carstens, Maier, Dregger és társaik — ismételten kifejtették már a *Bundestag* ülésein azt a tézisüket, hogy a terrorizmus csak úgy küzdhető le, ha elszánt harcot folytatnak „szellemi háttere" ellen, kivált a közoktatásban, ahol „évek óta lélektani és szociális mételyezés folyik" és „neomarxista" tendenciák érvényesülnek[5]. Ráadásul a veszély szerintük nem is annyira a „kaotikusokban" rejlik (a kifejező elnevezéssel egy kalap alá veszik a balosokat, az anarchistákat és a terroristákat), mint inkább a „szervezett alkotmányellenes elemekben" — vagyis a DKP-ban. Ezzel magyarázható, hogy egy ultrabaloldali csoportosulás fölvehette a dicső *Kommunistische Partei Deutschlands* nevet, sőt e néven még az „alkotmányos" minősítést is elnyerhette...

A megszokottnak számító politikai tevékenységet, a tiltakozás minden formáját — ideértve a különféle követeléseikért vívott küzdelmeket is — sommásan az „erőszak" kategóriájába sorolják. A közelmúltban egy szövetségi törvényszék például „erőszakos cselekménynek" nyilvánított egy ülősztrájkot, mely úgy zajlott le, hogy a tömegközlekedési eszközök fejlesztését követelők egy tüntetés alkalmával a villamossínekre ültek.

[4] *Stern*. 1976. június 9.

[5] Lásd például dr. Dreggernek a *Bundestag* 1975. március 13-i és október 24-i ülésén elhangzott beszédeit.

De miféle veszély „igazolhatná" e sokféle formában tökélyre vitt szisztéma jogosultságát? Maga Maihofer belügyminiszter is megállapítja az alkotmányvédő hivatal 1976 júniusában nyilvánosságra hozott évi jelentésében: „a baloldali szélsőséges irányzat semmiféle konkrét veszéllyel nem fenyegeti a demokratikus és liberális alapokon nyugvó rendszert".

A foglalkozási tilalmak kapóra jönnek a revansistáknak

A „jobb- és baloldali szélsőségek veszélye" immár klasszikus párhuzam; de ha közelebbről megvizsgáljuk a kialakult helyzetet, könnyen rájövünk, hogy általában csak afféle nyelvi fordulatnak tekinthető.

Keresve sem találnánk olyan neonácit, aki hasonló meghurcoltatásnak esett volna áldozatul, mint a demokraták ezrei. Egyetlen alkalommal fordult elő, hogy az NPD egyik tagját áthelyezték; de az illető (egy alezredes) fellebbezése nyomán az alkotmánybíróság 1973. március 14-i döntésével ezt a szankciót is hatályon kívül helyezte. A döntés világosan kimondta, hogy az NPD nincs betiltva, a soraiba való tartozás tehát nem róható fel egy közszolgálatot teljesítő személy hibájául. S ugyanez a bíróság nem sokkal ezután homlokegyenest ellenkezőképpen foglalt állást Anne Lenhart kommunista pedagógus ügyében.

Figyelemre méltó, hogy a neonáci NPD számos vezetője pedagógus vagy egyéb közalkalmazott.

S amikor az NPD nemzetközi fasiszta összejövetelt rendezett Hamburgban, erős rendőri különítmények rohanták meg — a tüntető antifasisztákat. Ez 1975 augusztusában történt. S néhány nap múlva pontosan megismétlődött Frankfurtban, majd

nem sokkal azután (szeptemberben) Kölnben, a Peiper SS-ezredes tiszteletére rendezett gyűlés és felvonulás alkalmával (midőn felvetődött az a gondolat, hogy emlékművet létesítenek a volt dachaui koncentrációs tábor területén). De ugyanez játszódott le a háborús bűnösökből álló *Horst Wessel* és *Charlemagne* SS-ezredek volt német és francia katonáinak würzburgi találkozóján is. Erről szóló tudósításában egyébként a *Le Monde* közölte egy francia származású náci rövid, de velős nyilatkozatát. „Az első európai katona" — mert szerényen így nevezte meg magát bemutatkozáskor — a következőket mondotta: „Ha újból sor kerülne rá, ugyanolyan lelkesen kezdeném elölről."[6]

Az összehasonlítás kedvéért képzeljük el, mi történne, ha az akkori tüntetések alkalmával őrizetbe vett számos demokrata (javarészt diák és fiatal) azt tapasztalná, hogy kartotékanyagát „meggyőződésének e tanújele" gazdagítja — úgy, ahogyan a múltban is terhükre rótták a foglalkozásuktól eltiltottaknak ilyenfajta cselekedeteiket.

A neonácik tevékenysége iránt az NSZK-ban tanúsított engedékenység méltán kelt felháborodást mindazokban, akik nem feledkeztek meg a múlt tanulságairól; de a jobboldalnak nem a nyíltan hitlerista csoportok a legfőbb képviselői. A reakciós erők kedvezőbb talajra lelnek a kereszténydemokraták soraiban, nem is szólva más nyugatnémet pártokról.

A parlamentben szerepet játszó pártok váltig versengenek azért, hogy az úgynevezett „menekültek" szervezeteire is kiterjesszék befolyásukat. E szervezetek pünkösdi összejövetelein a választások évében részt vettek a szövetségi kormány képviselői, valamint a CDU és a CSU vezetői is. A „szudétanémetek" stuttgarti gyűlésén például

[6] *Le Monde*, 1975. szeptember 21.

kétszázezren voltak jelen, s nem nehéz elképzelni, milyen jelszavakat kiáltoztak. A „pomerániaiak" kieli gyűlésén Schleswig-Holstein keresztényde-mokrata miniszterelnöke hevesen támadta azokat a francia és skandináv „politikusokat", akik bírálják a foglalkozási tilalmakat. Mondanunk sem kell, hogy megéljenezték érte: a foglalkozási tilalmak kapóra jönnek a revansistáknak...

A volt nácik különben is jó helyen vannak — még az alkotmánybíróságban is meglelték a maguk kis fészkét. A hatalom nem azt kívánta tőlük, hogy önmagukat ítéljék el; olyan ellenfélre kell lesújtaniuk, akit régóta ismernek. Hiszen „a kommunisták nem németek" jelszó mindmáig nem merült feledésbe.

A reakciós önkényuralmi irányzatok erősödése annál is inkább aggasztó, mivel az NSZK lett a tőkés Európa legfőbb hatalma, a Közös Piac kebelén belül és kívül is.

Szűkre szabott kereteink között csak néhány vonással érzékeltethetjük, miben is áll ez a túlsúly.

Az NSZK nemzeti jövedelme csaknem 30 százalékát teszi ki a Kilencek összes nemzeti jövedelmének.

1976 első felében Franciaország kereskedelmi mérlegében 5,6 milliárd frank deficit mutatkozott legfőbb kereskedelmi partnere, az NSZK viszonylatában; s ez csaknem annyi, mint az előző évi teljes deficit (6,5 milliárd).

A nyugatnémet márka a legszilárdabb pénznem Európában — két francia frank értékét is felülmúlja. Hét esztendő leforgása alatt ez utóbbi mintegy 60 százalékkal devalválódott a márkához viszonyítva; s ebből 17 százalék az 1975 szeptemberétől 1976 szeptemberéig tartó tizenkét hónapra esik.

A bruttó nemzeti termék aránya az OECD kimutatása szerint 1975-ben így alakult: NSZK = 1770 millió frank; Franciaország = 1296 millió frank. S a szakadék egyre nő, ahelyett, hogy csök-

kenne. 1970-ben 32 százalék volt, 1975-ben pedig 37 százalék.

A nyugatnémet ipar, mely a Harmadik Birodalom ipari potenciáljának 80 százalékát örökölte, s nem fizetett a fasizmus áldozatául esett nemzeteknek semmiféle jóvátételt, ma sokkal nagyobb erőt képvisel, mint bármikor a múltban[1]. A tőkés világ második ipari hatalma.

A koncentráció hallatlanul nagyfokú. Maroknyi ipari csoport uralja a terepet. A nevek javarészt ismerősek: Volkswagen, BASF, Thyssen-Rheinstahl AG., Siemens-AEG—Telefunken-Bosch, Veba-Gelsenberg, Flick, Hoesch-Hoogovers, Daimler-Benz, Mannesmann-Demag, Krupp, Esso, Shell, Ford, Bayer, Hoescht...

S a koncentráció tovább fokozódik. Bizonysága ennek az acélkartell ügye — közelebbről az, hogy a giscardi rendszer mit sem tehetett annak a nyugatnémet vezetés alatt álló konszernnek a megalakulása ellen, mely Thyssen, Krupp és Hoesch égisze alatt tömöríti az NSZK, Hollandia, Luxemburg és részben Belgium kohászati részvénytársaságait. E mammutvállalkozás több mint 70 millió tonna acélt állít elő évente, vagyis az Európai Gazdasági Közösség össztermelésének több mint 45 százalékát!

1968-ban a száz legnagyobb nyugatnémet vállalat közül ötven bonyolított le legalább egymilliárd márka összegű üzleti forgalmat; ma viszont a száz legnagyobb vállalat közül nyolcvannégy múlja felül ezt a számadatot. Kilenc tröszt üzleti forgalma pedig a tízmilliárd márkát is meghaladja.

[1] Az NSZK-ban a folyamatosság jeléül az egykori „nagy nevek" — Krupp, Thyssen, Flick stb. — fémjelzik az uralkodó ipari csoportokat, még ha azok egyik-másik alapítója eltűnt is már a színről (természetesen úgy, hogy ágyban, párnák közt hunyt el). S ugyanez vonatkozik a nagybankokra is.

A bankok mindinkább olyan *holdingokká** válnak, amelyek más vállalatokat irányítanak és ellenőriznek. Az ipari tőke és a banktőke fúziója meggyorsul. A „Három Nagy" — a Deutsche Bank, a Dresdner Bank és a Commerz Bank — mérlegeik tanúsága szerint ötszáz részvénytársaságot tart kezében. A nagy bankok és trösztök igazgatóságai között megszámlálhatatlan személyi szál szövődik. Az öt legnagyobb nyugatnémet bank képviselői 400 elnöki, 300 alelnöki és 500 felügyelő bizottsági tisztséget töltenek be a legnagyobb vállalatoknál.

Az NSZK-ban ma a családok 1,7 százaléka a termelőtőke 70 százalékát mondhatja magáénak, 400 milliárd nyugatnémet márka értékben.

A külső terjeszkedés is hallatlanul gyors (a nyugatnémet sajtó kifejezésével élve „robbanásszerű"). A szövetségi gazdaságügyi minisztérium 1976 áprilisában közzétett adataiból kiviláglik, hogy a vállalatok az 1952 és 1975 között eltelt időszakban 41 milliárd 991 millió márka befektetést eszközöltek külföldön. S ebből az összegből 18 milliárd 210 millió esik az 1972—1975 közötti időszakra! E terjeszkedés monopolista jellegét tanúsítja az a tény, hogy hetvennégy részvénytársaság (a befektetők 0,6 százaléka) a tőkekivitel 54 százalékát bonyolította le. A befektetések 80 százalékban a fejlett ipari országokba összpontosultak. S az sem érdektelen, hogy a tekintetben Franciaország áll az első helyen, megelőzve az Egyesült Államokat, Svájcot és Belgiumot.

Ez azonban nem akadályozza á többi földrészre irányuló expanziót, az ottani hagyományos pozíciók visszaszerzését; sőt abban sem gátolja a nyugatnémet tőkéseket, hogy a riválisok kiszorítása

* A *holding (holding company)* olyan ellenőrző részvénytársaság, melynek fő funkciója más nagyvállalatok részvényeinek birtoklása. — *A ford.*

útján, vagy éppenséggel neokolonialista szellemben velük szövetkezve új piacokra is behatoljanak.

A bonni állam minden erejével támogatja a tőke koncentrációját és kivitelét. Diplomáciai tevékenységét a piacokért folyó versengés szolgálatába állítja; s szilárd biztosítékokat nyújt a nagytőkének, kivált a „politikai kockázatok" kiküszöbölése érdekében.

Az ötven legnagyobb multinacionális csoport listáján a nyugatnémetek képviselik a legerősebb európai kontingenst. Jelenleg nyolc csoportjuk van, szemben az angolok három, a franciák és az olaszok két-két csoportjával. S emellett jelentős (többségükben amerikai vezetés alatt álló) csoportok az NSZK-beli tőke szerves részévé váltak.

Egyes területeken az NSZK kissé elmaradt versenytársai mögött. (Így például a fegyverkivitel, amit a fasiszta birodalom veresége nyomán életbe lépett — és régóta megszegett — tilalmak akadályoztak.) De annál inkább igyekszik itt is az élre törni. Ezt bizonyítja, hogy a NATO 1976. júniusi ülésszakán a kanadai hadügyminiszter bejelentette: Kanada 128 „Leopárd" harckocsit vásárol. (Még az elnevezésben is érvényesül a folyamatosság: a hitleristák „Tigris" és „Párduc" harckocsijának mai utóda a „Leopárd"!)

Különös figyelmet érdemel az a tény, hogy a Schmidt-kormány jelentős hitelei révén a fasiszta Brazília atomerőműveket vásárolhatott az NSZK-ban. Ha Bonn ilyen vonatkozásban együttműködik egy országgal, mely nem csatlakozott az atomsorompó-egyezményhez, nyilvánvalóan nem békés célokat követ. S ugyanez elmondható a fajüldöző dél-afrikai kormánnyal való tárgyalásairól is.

S ha már eddig eljutottunk, szemügyre kell vennünk az NSZK katonai adottságait. Régen elmúltak már azok az idők, amikor a francia politikusok a német újrafölfegyverzés elfogadtatásakor nagy hűhót csaptak a jövőbeli „korlátok" körül, melyek biztosítják, hogy a fegyverkezés nem megy túl bizonyos határon! Ma már ott tartunk, hogy Giscard d'Estaing célul tűzi ki Bonn színvonalának elérését a hagyományos fegyverzet tekintetében... S ezzel kapcsolatban Sanguinetti tengernagy megemlíti, hogy az NSZK-nak 3500 harckocsija, 9500 páncélozott csapatszállító harcjárműve és mintegy 1000 önjáró légvédelmirakéta-kilövőállása van.[2]

Köztudomású, hogy a *Bundeswehr* szárazföldi, tengeri és légi alakulatai — ideértve a páncélos, a gépesített és a rakétacsapatokat is — javarészt a legkorszerűbb fegyverzet birtokában vannak. A közép-európai NATO-haderők hadosztályainak és páncélosainak nem kevesebb mint fele nyugatnémet. Az atlanti parancsnokságban döntő pozíciókat töltenek be a *Bundeswehr* főtisztjei[3]. S a nyugatnémet haderőnek külföldön is vannak támaszpontjai és gyakorlóterei.

A bonni tábornokok csak az atomfegyvert hiányolják. Az utóbbi húsz esztendő folyamán mindent elkövettek azért, hogy valamilyen formában hozzájussanak. Mindeddig a békeszerető erők kitartó ellenállásába ütköztek; de ez korántsem jelen-

[2] Lásd *Le Monde*, 1976. május 21.

[3] 1975. október 1-én éppenséggel Karl Schnell tábornokot nevezték ki a NATO közép-európai haderőinek főparancsnokává. Schnell annak idején őrnagyként szolgált a hitleri *Wehrmacht* főhadiszállásán (s az 1976. októberi választások után Leber szociáldemokrata hadügyminiszter kinevezte hadügyi államtitkárnak — ő az első tábornok, aki a szövetségi kormányban ilyen magas posztra került).

ti azt, hogy felhagytak volna próbálkozásaikkal. Az európai tőkésországok politikai uniójáról szőtt terveknek is van olyan katonai összetevőjük, amely tápot ad e veszélynek.

Az a követelés, hogy mindeddig francia földön elhelyezett nukleáris rakétáit Franciaország telepítse át az NSZK és az NDK közös határára, ugyancsak az NSZK vezetőinek abból a meg nem szűnő óhajából fakad, hogy jogcímet szerezzenek arra, hogy ujjukat a nukleáris nyomógombra helyezhessék. S az ilyen veszedelmes követelések utat találnak a giscardi politikához.

1975 februárjában elhangzott beszédében Chirac miniszterelnök így nyilatkozott erről:

„Nem elégedhetünk meg azzal, hogy »szentélylyé nyilvánítjuk« saját területeinket — határainkon túlra is figyelnünk kell. Ezzel kapcsolatban fegyvereinkről, a francia fegyverekről van szó. Földrészünk érdekét tekintve ezek valóban európai fegyverek, puszta létezésüknél fogva is oly nagy mértékben járulnak hozzá Európa védelméhez, hogy ennek jelentőségét szövetségeseink és mi magunk sem tudjuk pontosan megállapítani."

Marie-Claude Vaillant-Couturier viszont így kommentálta a nyugatnémet nukleáris törekvéseket az FKP külpolitikai szekciójának ülésén:

„A Fehér Könyv, melyet az NSZK hadügyminisztériuma a napokban közreadott, valósággal dicshimnuszt zeng az atomfegyverről. Megérdemelné, hogy széltében-hosszában megismerjék Franciaországban. A hadászati elvekről szóló fejezetében például az olvasható, hogy »az atomfegyver alkalmazásának nem annyira katonai döntések, mint inkább politikai következmények kiprovokálása a célja«. De tudnunk kell, hogy a *Bundes-*

*wehr*nek és természetesen szövetségeseinek is az a rendeltetése, hogy — amint ez a 136. pontban olvasható — »elősegítse olyan békés légkör kialakulását Európában, mely lehetővé teszi, hogy a német nép szabad elhatározásából helyreállítsa egységét«."

Az ilyen és ehhez hasonló idézetek gondolkodóba ejtenek. Nyilvánvalóan a dolog lényege ez: mi a céljuk e nukleáris törekvéseknek?[4]

A nyugatnémet imperializmus változatlanul követi alapvető célját. Az 1945-ös vereség után jócskán meggyöngült, de a második világháború következményeibe egy percig sem nyugodott bele. S kiváltképpen nem békélt meg azzal, hogy egy szocialista állam is létezik német földön. Az NSZK-ban hatalmon levő társadalmi erők igényt tartanak rá, hogy őket tekintsék a múltbeli német államok jogos örökösének, egész politikájukkal évtizedek óta arra törekednek, hogy megtalálják a módját, miképpen folytathatnák ott, ahol a náci birodalom összeomlásakor abbahagyták.

S azóta, hogy újból a hatalom birtokába jutottak, pökhendi módon ismét maguknak követelik a tábori csendőr szerepét.

[4] Jellemző, hogy ennek a demokratikus színben feltüntetett *Bundeswehr*nek több mint száz laktanyája porosz császárok és hitlerista tábornokok nevét viseli — köztük olyanokét is, akik 1940-ben Franciaország lerohanását irányították. Ki hiszi el, hogy ily módon akarják békés szellemben nevelni az ifjúságot? Szinte elképzelhetetlen az is, milyen áradatban önti el a nyugatnémet könyvtárakat és könyvesboltokat a náci csapatokat rehabilitáló kiadványok tömkelege. Érjük be ezúttal egy példával. A hamburgi Jahr kiadóvállalat nagy példányszámú zsebkönyvsorozatát a Harmadik Birodalomról jellemző módon reklámozta. Elárasztotta a városokat egy plakáttal, amelyen rohamsisakos katonafej illusztrálja e jelmondatot: „Mi, németek vagyunk a világ legjobb katonái."

Az utóbbi évek történelmi eseményei azonban megmutatták, hogy bármennyire nyugtalanító eszközökkel rendelkezzék is a nyugatnémet imperializmus, jókora szakadék tátong törekvései és korunk realitásai között. Az NSZK rákényszerült, hogy elfogadja és elismerje a második világháború következményeit, előbb kétoldalú szerződések megkötésével, azután pedig Helsinkiben, ahol harminchárom másik állammal együtt aláírta az európai biztonsági és együttműködési értekezlet záróokmányát. S az aláírók közt — egyenjogú és egyenrangú félként — ott volt az NDK is.

Bonn-nak a történelmi körülményekből adódó szükséges tennivalók keserű piruláit nehezére esik lenyelni. Befolyásos erők munkálkodnak azon, hogy a helsinki egyezmény és az előző szerződések is papíron maradjanak. Ezek a körök arra várnak, hogy visszatérjen a feszültség; s a legkevésbé sem mondanak le imperialista céljaikról. Európa pedig már eddig is nagy árat fizetett azért a felismerésért, hogy a német imperializmus a célok kitűzésekor a múltban több ízben alaposan elszámította magát.

Az NSZK kormánykörei a háború befejezése óta a szó szoros értelmében létfontosságúnak tartják az Egyesült Államokhoz fűződő különleges kapcsolatokat és a NATO-tagságot.

Ezzel egyidőben megtalálják a módját, hogy hasznot húzzanak a számukra előnyöket nyújtó európai integrációs politikából (e politika szorgalmazóinak jelentős hányada nem is titkolja, hogy az integráció az ő szemükben elsősorban arra szolgál, hogy Németországot újból egyesítsék — nyugatnémet módra).

A nyugatnémet imperialistáktól távol áll egy olyan Európa, amely a dolgozóké, amely megfelel

az európai népek érdekeinek, békét akar és elmozdítja a nemzetközi együttműködést; a velük azonos osztályérdekű partnereik segítségével a Kis Európát mint a legkedvezőbb terepet használják fel ahhoz, hogy miután az iránt táplált aggályokat legyűrték, ismét mint vezető hatalom megragadhassák a gyeplőt.

A nyugatnémet Tartuffe ma fennhangon szól.[5] Valójában így világosodik meg előttünk e politika napról napra arcátlanabb uralmi törekvéseivel. Ma már az NSZK a modell képében tetszeleg. Nem egyenjogú együttműködést akar, hanem az élet minden területén uralomra tör.

Mi eddig is egyre-másra lelepleztük terveit, s felhívtuk a figyelmet az európai gondolat nyugatnémet kiforgatására. Ennek a politikának a következménye nagyon is előrelátható volt.

Ma már a Német Szövetségi Köztársaság első számú támasza lett az amerikai imperializmus globális stratégiájának Európában, és a földrészt legszívesebben német—amerikai gyámság alá helyezné. Ez azonban a legkevésbé sem összeférhetetlen azzal, hogy még cinikusabban kövesse saját céljait.

E célok között, irrealitása ellenére, még ma is helyet kapott a fennálló határok kétségbe vonása. S Bonnban nem is titkolják azt a szándékukat, hogy az európai politikai uniót az efféle tervek szolgálatába akarják állítani. Maga Schmidt kancellár így utalt erre 1976. április 8-án, a szövetségi parlament előtt ismertetett kormánynyilatkozatában: „Mi, németek megosztott nemzet vagyunk.

[5] A *Le Figaro*, amely magára vállalta azt a nehéz feladatot, hogy „lenyelesse a francia közvéleménnyel" a nyugatnémet imperializmus újjáéledését, 1976. április 24-i számában már ezt írta: „A Német Szövetségi Köztársaság, mely nemrégen még óvatosságból, számításból vagy álszerénységből húzódozott attól, hogy bármiféle vezető szerepet töltsön be a világon, most eldobta a bátortalanság álarcát. Bőségesen van erre bizonyíték."

Ezért számunkra, és kivált a Szövetségi Köztársaság számára, mely nem tudja és nem is akarja történelmileg végérvényesen lezártnak elfogadni a megosztottságot, létfontosságú az európai unió létrejötte és sikere."[6]

Önkéntelenül is felötlik bennük a CSU reakciós vezérének, Franz-Josef Straussnak az alábbi kijelentése: „Ha egész Európa újból egyesül, ennek keretei közt a németek jogos egységtörekvése csakis az európai politika elválaszthatatlan eleme lehet."[7]

Nyilvánvaló tehát, hogy a nagytőke nem ok nélkül kívánja olyan irányba terelni az NSZK politikai életét, hogy a terjeszkedő stratégiájának megfelelő emberek jussanak uralomra.

S az is nyilvánvaló, hogy az NSZK-ban elhallgattatják azokat az állampolgárokat, akik a demokratikus fejlődésért, a társadalmi haladásért és a békéért szállnak síkra, és ez szerves része az ország minden európai népet veszéllyel fenyegető politikájának.

[6] Európa helyzete 1976 tavaszán. A szövetségi kormány hivatalos közleményének melléklete. 1976. április 14.

[7] *F.-J. Strauss:* Entwurff für Europa. 14. old.

EGY POLITIKA VÁLSÁGA – EGY RENDSZER VÁLSÁGA

Ha van olyan ország, ahol a rendszer válságának a globális, alapvető jellege szembetűnő, akkor ez kétségkívül a Német Szövetségi Köztársaság.

Igen, a válság nagyon súlyos gazdasági és társadalmi szempontból is (jóllehet az utóbbi hónapokban észlelhető egy többé-kevésbé konjunkturális élénkülés, nem utolsósorban azért, mert pénzügyi és gazdasági ereje folytán az NSZK szomszédaihoz exportálhatja gazdasági nehézségeinek egy részét). 1975-ben az ipari termelés 7 százalékkal csökkent; egy esztendő alatt 10 000 csődeljárást folytattak le; a munkanélküliek száma egymillió, annak ellenére, hogy a vendégmunkások felét minden teketória nélkül visszaküldték hazájukba. A hivatalos statisztikai adatok szerint is hatmillió személy életszínvonala stagnál olyan szinten, ahol az illetőt már segélyre szorulónak tekintik (és sokan nem is mernek segélyért folyamodni). Az infláció ugyan enyhébb, mint Franciaországban, de azért a néptömegek erősen megsínylik a következményeit.

A nyugatnémet válságot az teszi kiváltképpen súlyossá, hogy ez voltaképpen az uralkodó körök 1945 óta követett politikájának a válsága. Ez a politika került csődbe.

A hatvanas évek végén a csőd még csak a CDU-t és a CSU-t érte utol azok után, hogy csaknem három évtizedig voltak uralmon és hajtogatták makacsul jól ismert koncepcióikat (sohasem ülnek le tárgyalni a Kelettel, sohasem ismerik el az NDK-t . . .). Azoknak az időknek a politikai irányvonala kilátástalannak bizonyult. Ezzel egyidejűleg az 1966—1967-es gazdasági válság erősen megtépázta a „gazdasági csodához" fűződő illúziókat. A demokráciáért vívott küzdelem pedig meglazította a reakciós megtorló intézkedések béklyóit. E megtorló intézkedések segítségével akarták elfojtani az NSZK-ban az újrafölfegyverzéssel, valamint a munkásosztálynak a rendszerbe való integrálásával szemben mutatkozó ellenállást. Ebben az időszakban alakult meg a legálisan működő DKP; egyidejűleg jelentős ifjúsági és diákszervezetek a forradalmi eszmék hatására haladó szellemben fejlődtek.

Így eshetett meg, hogy a reakciós kereszténydemokrata pártszövetség, melynek számottevő tömegbefolyása is volt, kicsöppent a hatalomból, mégpedig erősen megtépázva, minthogy súlyos felelősség terhelte zsákutcába jutott politikájáért. A jövő nem sok jót ígért a CDU—CSU-nak.

A munkásosztály többségét és a kereszténydemokratákban csalódott egyéb rétegeket is maga mögé felsorakoztató szociáldemokráciának jutott az a feladat, hogy végrehajtsa az immár elkerülhetetlenné vált „pályakorrekciót".

Az új kancellárnak, Willy Brandtnak a keleti politikája egyébként előnyös is volt az NSZK számára. Lehetővé tette, hogy bővítse a szocialista világgal fennálló kapcsolatait. Újból megaranyozott egy megkopott politikai vértezetet. A Német Szövetségi Köztársaság nem volt többé „politikai törpe".

De végeredményben mire használták fel a bonni vezetők ezt az erőgyarapodást? Nemzetközi síkon

olyan békepolitika szolgálatába állították-e, mely célul tűzi ki a leszerelést, a gazdasági, kulturális és emberi kapcsolatok bátor fejlesztését, elsősorban a szocialista országokkal? Ki ne örülne annak, ha így lett volna, s ez esetben nemes versengés jöhetett volna létre Franciaország és az NSZK között, ami minden népnek kedvezne!

Köztudomású azonban, hogy Bonn új urai nem ezt az utat követték. Az NSZK megnövekedett súlyát ők arra igyekeztek felhasználni, hogy nagyobb területet hasítsanak ki az imperialista rendszerben a nyugatnémet imperializmusnak; politikai, gazdasági, pénzügyi és katonai eszközeiket arra pazarolták, hogy „felfuttassák" a NATO-t, nyugatnémet „fiók atlanti tömbbé" igyekeztek változtatni Kis Európát, a Közös Piac országait, s ennek élére állva, érdekeiknek alárendelni partnereiket. Ismét hallatszottak olyan hangok, melyek kétségbe vonták a határok sérthetetlenségét. A fegyverkezési verseny meggyorsult. S ha egy nép a világ bármely részén függetlenségéért küzd, és mindannyiszor, ahányszor Európában valahol haladó jellegű, szocialista törekvés bontakozik ki, az NSZK vezetői habozás nélkül beavatkoznak, hogy megvédjék az imperializmus és a reakció érdekeit!

Ismételten meg kell állapítanunk, hogy ez a magatartás nincs összhangban sem korunk adottságaival, sem az imperializmus valóságos erőivel. De sok bajt okozott már, s okozhat még a jövőben is.

A bajtól az NSZK népe sem mentesül, mert ugyanez a magatartás érvényesül belpolitikai síkon, a népi mozgalommal szemben is.

A szociáldemokrácia azok után, hogy lemondott az újrafölfegyverzés elleni küzdelemről, 1959-ben — a Bad Godesberg-i programban — letért az osztályharc talajáról. S azóta vezetőinek a hatalomra jutásért vívott harc és a közügyek intézése közepette is az a legfőbb gondjuk, hogy megvédjék a

„mundér becsületét" — vagyis bebizonyítsák a reakció előtt, hogy ők a legalkalmasabbak a „szociális partnerek" szükséges összhangjának a megteremtésére és általában arra, hogy a dolgozók többségét megnyerjék a „jóléti állam" koncepcióinak. Ebből pedig logikusan következik, hogy elítélik mindazokat, akik továbbra sem hajlandók elfogadni a kapitalizmust, és egy táborba akarják tömöríteni a rendszer valamennyi áldozatát.

A válság körülményei közt még nyilvánvalóbb mindez; hiszen a szociáldemokrata vezetők folyvást azon munkálkodnak, hogy a válság súlya teljességgel a dolgozókra nehezedjék, s mindennemű következetes ellenzék elnémuljon.

Schmidt kancellár egyre csak azt hajtogatja, hogy mindennél fontosabb a tőkés profit. A *Le Figaro* 1976. szeptember 3-i számában idézi például ezt a kijelentését: „A mai vállalati jövedelmek a holnapi befektetések, és a holnapi befektetések a holnaputáni munkahelyek." Így hát nem is csoda, hogy a szó szoros értelmében milliárdos állami szubvenciókkal támogatják a trösztöket.

A „társadalmi egyetértés" jegyében a kormány elfogadtatta a szakszervezetekkel az 1976-os esztendőre a béremelések 5,8 százalékos felső határát, s az így meghatározott maximum elmarad az árak és az adók emelkedésének szintjétől. A tőkés profit viszont a hivatalos előrejelzések szerint is 15—17 százalékkal növekszik ebben az évben[1].

Az ilyen és ehhez hasonló tények emlékezetünkbe idézik, hogy a nagytőke egyik legfőbb célja az, hogy az egymást követő kormányok versengésével meggátolja az NSZK-ban a munkásosztály és az egész nép küzdelmeinek a kibontakozását. S hogy e célját elérje, csapásait a kommunista pártra és a

[1] Mindennek tudatában úgy érezzük, jogos a *La Vie Française* című pénzügyi folyóirat megjegyzése: „A nyugatnémet szakszervezetek bámulatra méltóan erényesek."

többi demokratikus irányzatra kell összpontosítania — beleértve azokat is, amelyek a szakszervezetekben és magában az SPD-ben hallatják hangjukat[2].

Maga Helmut Schmidt is hitet tett a fentebb vázolt irányvonal mellett. 1976. április 10-én elhangzott beszédében nyíltan kimondta: „Nekünk, akik Európa legerősebb szociáldemokrata pártjához tartozunk, nem csupán az a feladatunk, hogy a jobboldali reakció ellen harcoljunk. A mi feladatunk legfőképpen az, hogy a liberális szocialistákhoz erkölcsi és politikai tartozásunkkal megerősítsük alternatívánkat a kommunizmussal szemben." Ez a „legfőképpen" mutatja a fontossági sorrendet, melyet a gyakorlatban mindenkor szem előtt tartanak az ország határain belül és kívül, ideértve a Szocialista Internacionálét is, ahol az SPD vezető szerepre tart igényt.

Sajátságos válasz ez a kommunistáknak arra az újra meg újra megismételt javaslatára, hogy a két párt fogjon össze a nagytőkével szemben, a szabadságjogok védelmében. A kommunisták azonban nem nyugszanak bele az ilyen válaszba, mert szívükön viselik a munkásosztály és a nemzet érde-

[2] A *Le Monde* 1976. május 14-i vitacikkében, mely *Kérdések a német szocialistákhoz* címmel látott napvilágot, Jacques Droz professzor ezt írja: „Vajon a német szocialisták jelenlegi magatartásának az volna a magyarázata, hogy a hatalomvágy hatására elvetették a forradalmi hagyományokat, igyekezvén ezáltal elnyerni az »erős állam« után sóvárgók kegyeit, s alkalmazni azokat az önkényuralmi és népszavazásos módszereket, melyeket oly hosszú ideig elleneztek? Vagy mindennek az oka a jelenlegi vezetők politikai neveltetése, közelebbről az, hogy a hitlerizmus idején nőttek fel, s nem alakult ki bennük az előző nemzedékre jellemző demokratikus tudat? Vagy pedig — ami még ennél is nagyobb baj — a szocialisták ugyancsak magukévá tették azt a gondolatot, hogy az ő ellenségeik nem a hitleristák, hanem azok, akik Németországban vagy másutt a hitlerizmus felszámolásáért küzdöttek?"

keit, bármennyire nehézségekbe ütközzön is az élcsapat szerep vállalása.

A DKP föltette a kérdést: ily kevéssé bízik az SPD eszméi erejében? Mert a vitát politikai eszközökkel kell folytatni, nem pedig hátrányos megkülönböztetéssel és megtorlással. S ha nem így történik, méltán föltételezhető, hogy Willy Brandt közelmúltban tett kijelentésekor, hogy „nem hagyja nagyra nőni" a kommunista pártot, a *Berufsverbotra* gondolt.[3]

Annyi bizonyos, hogy csak példátlan vakságra vall az az elképzelés, hogy a reakciót bárki is lecsillapíthatja, ha a kommunistákat és a baloldalt teszi meg ellenfelének.

Az ilyen politika csakis a munkásosztály és a demokratikus mozgalom gyengülésére vezethet; s ezáltal a reakciót erősíti.

Az pedig korántsem éri be ennyivel; addig szerzett előnyét kihasználva, még merészebb követelésekkel áll elő.

Az 1976. októberi választások

Újabb bizonysága volt e folyamatnak az 1976-os választási hadjárat. Mert ennek legfőbb résztvevői azon versengtek, melyikük szolgálhatja legjobban a fennálló rendet a „vörös veszedelemmel" szemben, melyikük lehet a legjobb csendőr hazai és nemzetközi viszonylatban — vagyis melyik párt-

[3] Az SPD által adott biztosítékok nem gátolják a reakciós sajtót a vádaskodásban. Például amikor Willy Brandt cáfolta, hogy valaha is kommunista lett volna, a Strauss-hoz közel álló *Bayernkurier* ezt így kommentálta: „Ha a kommunista fogalmát a szó szoros értelmében fogjuk fel — vagyis úgy, hogy csak a KP tagja nevezhető kommunistának —, akkor Brandtnak igaza van. De azt nem egykönnyen bizonyíthatná be, hogy nem nyújtott segédkezet a kommunizmusnak." (Idézi a *Stern*, 1976. június 16.)

szövetség lehet a legkiválóbb ügyintézője a tőkés rendszernek és a legerősebb gátja annak, hogy a szomszédos országokban létrejöjjön a baloldali erők egysége.[4]

Az SPD jelszava így hangzott: *„Modell Deutschland"* (ami már témájánál fogva is csak nacionalista érzelmeket és törekvéseket hívhat életre ebben az országban). A CDU—CSU pedig még erre is ráduplázott. Ők ezt a jelmondatot írták harci lobogójukra: „Szocializmus helyett szabadság". S 1976 májusában megtartott hannoveri kongresszusukon, mely az európai konzervatívok seregszemléje volt — elég, ha csak Thatcher asszony, Lecanuet, Tindemans és Fanfani jelenlétére utalunk —, megvetették egy irányításuk alatt álló hontalan párt, az Európai Néppárt alapjait. Ez alkalomból a CDU főtitkára minden további nélkül kiterjesztette pártja jelszavát az NSZK szomszédaira, kijelentvén,

[4] A bonni politikai körök e versengés szolgálatába állították Schmidtnek azt a szándékosan időzített „leleplezését" is, melyből kiderült, hogy Puerto Ricóban az imperialista vezetők között megállapodás jött létre (Giscard d'Estaing részvételével) annak megakadályozása céljából, hogy az olasz nép és más népek (köztük a francia is) élhessenek elemi jogukkal, s demokratikus kormányzatot teremtsenek országukban. Ennek megvolt az az előnye, hogy a választók előtt demonstrálta: a kancellár az „első számú" amerikai Európában... A bonni reakciós körökben és kormányberkekben mindjárt jogtalan beavatkozást emlegetnek, ha az európai demokraták szembeszállnak a *Berufsverbot*tal; holott éppenséggel ők - avatkoznak be megengedhetetlen módon a szomszéd népek belügyeibe. Az SPD hetilapja, a *Vorwärts* 1975 áprilisában afelől biztosított bennünket, hogy Helmut Schmidt „nem Európa csendőreként" osztogatja tanácsait, hanem „mint európai". S ehhez még hozzáfűzte: „Ne úgy lépjünk fel, mint németek vagy franciák... Ez esetben pedig már nem is lehet szó beavatkozásról, hiszen a németek ügye a franciáké is, és megfordítva. A bírálat így baráti tanáccsá válik, s nem magánlaksértés."

hogy „a szövetségi köztársaság liberális rendszere csak akkor biztosítható, ha e jelszót a többi társadalom is magáévá teszi".

Az egész nyáron át tartó, szinte elképzelhetetlenül éles hangú választási hadjárat során a szociális demagógia durva antikommunizmussal és az enyhülés megkérdőjelezésével párosult. Társadalmi vonatkozásban a kereszténydemokraták olyan „centrista" erőnek tüntették föl magukat, amelynek a legfőbb gondja az, hogy könnyítsen a legmostohább körülmények közt élők helyzetén, emelje a béreket és csökkentse az adóterheket, leszorítsa az állami kiadásokat és növelje a katonai költségvetés előirányzatait, több munkára serkentsen, s fölépítsen egy erős, liberális államot. Állításuk szerint ők úgy hagyták el a hatalom sáncait, hogy helyreállították az ország régi fényét és dicsőségét, s minden kassza tele volt. Ami rosszul megy, az csakis a Schmidt által meghonosított „szocializmusnak" köszönhető. Az NSZK-t létében fenyegetik a szélsőséges elemek és a terroristák, akik számára a kormánykoalíció kedvező talajt teremtett a vörös pedagógusok és hivatalnokok iránti engedékenységével.

Ami pedig a külpolitikát illeti, a keleti politika gyalázatos, az NSZK túlontúl sok engedményt tett, keményebben kell fellépni az NDK-val szemben, mert vele kapcsolatosan csak „modus vivendiről" lehet szó addig, amíg helyre nem áll a nemzet egysége...

Ennek a választási kampánynak Strauss adta meg az alaphangját. S Helmut Kohl, a kancellárjelölt igyekezett hozzá méltóan elrágódni az efféle témákon: „a szocializmus és a szabadság kölcsönösen kizárja egymást", „választanunk kell: vagy szabadság, vagy egyenlőség", „túl sok baloldali professzort neveznek ki", „rablógazdálkodást foly-

tatunk anyagi eszközeinkkel", s „mit ér a legjobb szociálpolitika, ha megjönnek a kozákok".[5]

Valamennyi megfigyelő egyetértett abban, hogy a pergőtüzet az SPD csak lanyhán és határozatlanul viszonozta. Az a temérdek író és művész, aki előző választási kampányában tevékenyen támogatta, ezúttal nem volt sehol. S maga a párt sem állt elő semmiféle érdemleges programjavaslattal, mert attól tartott, hogy ezzel támadási felületet ad a jobboldalnak. Mindenképpen meg kellett nyugtatnia a választókat — akár azon az áron is, hogy még nagyobb csalódást okoz a szociáldemokráciában bízó dolgozóknak, akiknek a biztos szavazatára azért számított, „hogy segítségükkel elreteszelje Strauss útját". Erőfeszítései végeredményben annak a bizonygatására összpontosultak, hogy ő alkalmas a rend és a biztonság megóvására; vagyis az összecsapás azon a terrénumon ment végbe, melyet a CDU—CSU és a német imperializmus mögötte álló fő erői választottak. S így ez utóbbiak bizonyosak lehettek efelől, hogy bárminő lesz is a választások kimenetele, az igazi problémák — a rendszer válsága és a változás keresése — kézen-közön elsinkófálódtak, s megteremtődtek egy újabb jobbratolódás feltételei.

Az 1976 októberében lezajlott választások eredményei ilyen körülmények közt senkit sem érhettek meglepetésként.[6]

[5] A *Die Zeit* 1976. július 2-i számában még Kohlnak ez a kijelentése is olvasható: „Harcolni akarunk a szocializmus ellen a szárazföldön, a vízen és a levegőben!"

[6] A CDU—CSU ismét a legerősebb pártszövetség lett. A szavazatok 48,6 százalékát kapta meg, s 243 mandátum birtokába jutott (az előző választás 44,9 százalékos eredményével és az akkor szerzett 225 mandátummal szemben). Az SPD szavazataránya 45,8 százalékról 42,6 százalékra csökkent; így csak 214 mandátumot szerzett (szemben az addigi 236-tal). Koalíciós partnere, az FDP ugyancsak

Kétségkívül megállapítható, hogy az NSZK-ban jobbratolódás ment végbe.

Számos választóra — köztük a dolgozókra is — kiábrándítóan hatottak a be nem váltott ígéretek; s tévútra sodorták őket a baloldali programpontok ellen intézett fergeteges támadások. Emellett következményekkel járt az is, hogy oly sokakat elhallgattattak, akik segíthettek volna a tájékozódásban a javarészt először szavazó fiataloknak.

A választások után senki sem ült diadalünnepet. A kereszténydemokraták minden követ megmozgattak, de mégsem tudták elnyerni az abszolút többséget, s így nem is juthattak uralomra — nem valósíthatják meg szélsőségesen reakciós és nacionalista politikájukat. Csak hajszál választotta el őket attól, hogy ez sikerüljön; s ha úgy fordul a kocka, ma nagyon is jogos aggodalommal nézhetnénk a béke és a demokrácia jövője elé Európában.

Az SPD és az FDP azonban számottevően visszaesett. A CDU—CSU-t mindössze 10 mandátum választja el a hatalom sáncaitól; a nagytőkének módjában áll előtérbe helyezni ezt a koalíciót arra az esetre, ha a jelenlegit már nem tartaná előnyösnek.

Az így kialakult bizonytalan légkörben a reakciós militarista körök arra használhatják fel a kezükbe került kényszerítő eszközöket, hogy a lehető legkedvezőtlenebb tendenciákat érvényesítsék az NSZK bel- és külpolitikájában. Kemény harcok várnak ennek az országnak a munkásaira és demokratikus erőire.

Az 1976. októberi választások tehát csak fokozhatják a francia nép aggodalmát és éberségét.

visszaesett: a szavazatok 7,9 százalékát mondhatta magáénak (szemben az előző 8,4 százalékkal) és 39 mandátum az övé (szemben az addigi 41-gyel). A neonáci NPD 0,3 százalékot ért el (szemben az előző 0,6 százalékkal). A DKP megtartotta 1972-ben is elért 0,3 százalékos arányát.

A foglalkozási tilalmakkal kapcsolatosan sincs helye semmiféle megnyugvásnak és passzivitásnak: a Bundestagban helyet kapott pártok előharcosai hamarosan megmutatják növekvő bátorságukat.

Egyébként még a választási hadjárat közepette sem feledkeztek meg a *Berufsverbot*ról. Újra meg újra fölvetődött ez a téma. S a gyakorlatban sem szorult háttérbe. A DKP tiltakozott az országos választási bizottságnál az ellen, hogy a jelölőlistáin szereplő közalkalmazottakat — még ha független jelöltként lépnek is fel — foglalkozási tilalommal sújtják. Ez történt például a Ruhr-vidéki Essenben Joachim Weiler pedagógussal.[7]

Ezzel kapcsolatosan hangsúlyoznunk kell, hogy feltétlenül helyeseljük az általános választójogot, hiszen az FKP a pluralizmus eltökélt hívei közé tartozik; de ez a választójog csak akkor érvényesül a maga teljességében, ha minden körülmények között biztosítják a különböző irányzatok arányos képviseletét, s a választási küzdelem igazságos és méltányos feltételek közt zajlik le. Most, amikor oly sok szó esik egy európai parlament megválasztásáról, mégpedig az általános választójog alapján, a Rajna túlsó felén alkalmazott módszerek nagyon is megalapozott kétségeket ébreszthetnek e magukat „európaiaknak" nevező személyek demokratikus elhatározásainak a komolyságát illetően.

[7] Ugyancsak szóvá tette a DKP azt is, hogy az alkotmányos előírásokat megszegve, hátrányos megkülönböztetésben részesítik a választási rádió- és tévéadásoknál.

A SZABADSÁG NEVÉBEN ELTIPORT SZABADSÁGJOGOK

„A szabadságot és a demokráciát a szabadság és a demokrácia nevében tiporják el."

Az NSZK-ban és világszerte egyre többen teszik magukévá a Nobel-díjas Heinrich Böllnek ezt a találó megállapítását.

A nyugatnémet uralkodó körök pedig fölöttébb érzékenyen reagálnak erre.

Megpróbálják felszítani a nacionalista érzületet azáltal, hogy a foglalkozási tilalmak bírálatát úgy tüntetik fel, mintha maga az NSZK ellen intézett támadás volna. Kivált a CDU—CSU alkalmazta ezt a fogást. S a legmeglepőbb az, hogy egyes francia hírmagyarázók is követik e példát.

Ám az utóbbi időben megkezdődött a nemzetközi közvélemény módszeres felvilágosítása is, ami közvetlenül összefügg a tiltakozó kampányok visszhangjával. Minden hozzáférhető csatornát felhasználnak e célra.

S mert egyre nehezebb tagadni, hogy az NSZK-ban foglalkozási tilalmakat léptetnek életbe, most — amellett, hogy az egész problémát elbagatellizálják — megpróbálják igazolni az efféle intézkedések létjogosultságát.

A harmincas évek igazi tanulsága

Nem csekély arcátlanságra vall, hogy a legsűrűbben hangoztatott „érvek" egyike a történelem tanulsága!

Példának okáért Sigismond von Braun báró, az NSZK akkori franciaországi nagykövete azt írta 1975. március 12-én, válaszul az NSZK-beli szólásszabadságért és foglalkozási tilalmak ellen küzdő francia bizottság levelére: „Önök nem veszik figyelembe, mi ment végbe a közelmúltban hazám történelmében. A jobb- és baloldali szélsőséges elemek ásták alá a weimari köztársaság alapjait, s idézték elő ezáltal pusztulását . . ." (von Braun báró igazán jól tudhatja, „mi ment végbe" akkor: náci diplomata volt egészen a Harmadik Birodalom összeomlásáig. S ez korántsem jogosítja fel arra, hogy a szabadságról beszéljen.)

Az NSZK-t képviselő Sieglerschmidt az Európa Tanács 1975. október 3-i ülésén, Serge Boucheny francia kommunista képviselő interpellációjára válaszolva, kifejtette, hogy a hazájában alkalmazott intézkedések „a weimari köztársaság keserű tapasztalataiból erednek. Nem szabad megengednünk, hogy bárki is behatolhasson a demokrácia fellegvárába azért, hogy belülről jobban lerombolhassa."[1]

Willy Brandt már említett cikkében is föllelhető ez a tézis: „Még nem hevertük ki azoknak a tapasztalatoknak a sokkhatását, melyek sírba döntötték a weimari köztársaságot."[2]

A német történelemre visszapillantó fejezetből kiviláglik, miben is állnak voltaképpen a közelmúlt tanulságai. Kiváltképpen az derül ki belőlük, milyen veszélyekkel fenyeget az olyan politika, mely

[1] Conseil de l'Europe — AS (27) CR 12, 315—320.
[2] *France-Soir*, 1976. június 10.

a baloldalt teszi meg ellenségnek; mi a szerepe az antikommunizmusnak, s milyen következményekkel jár, ha a kommunizmust felháborító módon egy kalap alá veszik a fasizmussal — amint ez az Adenauer-féle „totalitarizmus-elmélet" nyomán történik —, ha elutasítanak mindennemű akcióegységet, s kirekesztik a kommunistákat és általában a haladó erőket a közszolgálatból, valamint a szakszervezeti és egyéb tisztségekből. Mert mindez tápot ad a legszélsőségesebb reakciónak, egészen addig, amíg olyannyira fel nem duzzad, hogy elsöpörheti az összes demokratikus erőt. Ez a harmincas évek németországi történelmének a tanulsága. S a francia demokratáknak egyszerűen nincs joguk rá, hogy szem elől tévesszék.

Két német állam él egymás mellett

Sűrűn hivatkoznak arra is, hogy ma két állam él német földön, s az egyik kapitalista, a másik szocialista. Azok az erők, akik elsősorban felelősek Németország megosztottságáért, ugyanezek szívesen tetszelegnek az újraegyesítés és a szorosabb emberi kapcsolatok híveinek a szerepében, miközben gyűlöletet szítanak az NDK-val szemben. Ez megmérgezi a légkört; mert a CDU—CSU és egyebek közt a Springer-sajtó fékevesztett kampányai nem eredménytelenek. A közszolgálatra pályázók azt látják, hogy még az NDK-ban élő rokonságukat is terhükre róják fel, jóllehet több millió honfitársuk van hasonló helyzetben.

E koncepciókból logikusan következik, hogy kétségbe vonják az ellenfelek hazafiságát. A bonni kormány például így érvel hivatalos bulletinjében: „Az a körülmény, hogy közvetlen szomszédságban élünk egy merőben eltérő ideológiai rendszerrel, s

a másik német állammal létrejött súrlódások gyakorlati tapasztalatai nálunk talán inkább, mint másutt — tápot adtak annak a félelemnek, hogy a fennálló rendet felforgathatják azáltal, hogy olyan személyek szivárognak be a hivatalnoki karba, akik többé-kevésbé radikális úton-módon rendszerünk pusztulására törnek."[3]

Willy Brandt sem riad vissza attól, hogy összekeverje a dolgokat, ha — az ő kifejezésével élve — az NDK-val való „kényszerű egymás mellett élésről" van szó. Fentebb idézett cikkében például ezt írja: „E körülmény megköveteli, hogy ne csak a jobboldali szélsőséges üzelmekkel szemben védelmezzük alkotmányunkat, hanem azokkal szemben is, akiket szoros szálak fűznek a másik német állam rendszeréhez, vagy olyan csoportok ellen, amelyek helyeslik a terrorizmust."[4]

Akik leckét adnak másoknak demokráciából

A *Berufsverbot* igazolásául még azt is felhozzák, hogy az 1972-es döntésekre alapjában véve szükség volt, de alkalmazásukba „bürokratikus túlzások", „fogyatékosságok" és „túlkapások" csúsztak be. Jean Daniel, szíve mélyén együttérezve Brandttal, a *Le Nouvel Observateur* hasábjain „jogtalanul elítélt gyanúsítottakról" beszél egyes professzorok és más értelmiségiek esetében.[5] Mintha kisebb volna a botrány, ha olyan professzorokat és értelmiségieket sújtana a tilalom, akiket „jogosan" nyilvá-

[3] Bulletin de l'Office de presse et d'information du gouvernement fédéral, 1976. március 31. 92. old.

[4] *France-Soir*, 1976. június 10.

[5] Lásd *Jean Daniel:* Un grand tournant a Bonn. *Le Nouvel Observateur*, 1976. április 5.

nítanak kommunistáknak vagy általában haladó szelleműnek. Valóban különös, kik akarnak leckét adni nekünk demokráciából!

Az igazságtalanság súlyosbodik — a formaságokat tiszteletben tartják

Mint már rámutattunk, Bonnban el akarják hitetni a világgal, hogy az 1972-ben hozott rendeletek immár érvénytelenek és meg nem történtnek tekinthetők. De minden ilyen próbálkozás hiábavaló.

Az áldozatok áldozatok maradtak. Java részüket nem helyezték vissza jogaikba, s nap nap után újabb „tilalom alá esőkről" értesülünk.

Az 1972-ben hozott rendelkezéseket buzgón végrehajtják azokban a szövetségi államokban, amelyekben a CDU—CSU van kormányon — vagyis az államok túlnyomó részében. S a kereszténydemokraták sűrűn tanújelét adják annak, hogy szívesen mennének még tovább is. Alfred Dregger (akit Helmut Kohl belügyminiszternek jelölt pártjának választási győzelme esetén) kereken kijelentette, hogy ő a DKP-t „törvénytelennek" tekinti[6], s hangsúlyozta, hogy a CDU „következetesen és törvényes úton" el akar távolítani minden kommunistát a közszolgálatból, legyen szó akár hivatalnokról, akár alkalmazottról vagy fizikai dolgozóról, vasutasról vagy pedagógusról. Egyszersmind — ugyancsak egy interjú során[7] — követelte a közoktatás reakciós szellemű megreformálását, a tüntetés és az önvédelem szabadságának szigorúbb korlátozását, továbbá a rendőrök felhatalmazását arra, hogy „halálos lövést" is leadhassanak.

[6] Nyilatkozat a nyugat-berlini rádióban 1976. június 5-én.

[7] *Der Spiegel*, 1976. szeptember 20.

Az SPD és az FDP irányítása alatt álló szövetségi államokban az 1972. évi rendelkezések helyébe hivatalosan az 1975. májusi döntés lépett, de lényegét tekintve ez a kormányhatározat is abból indul ki, hogy bárki jogosan eltávolítható a közszolgálatból, aki nonkonformizmus gyanújába keveredik — csupán arra kell gondosan ügyelni, hogy az eljárás minden tekintetben megfeleljen az előírásoknak.

A formaságokat tiszteletben is tartották például a szövetségi munkaügyi bíróságnak annál az 1976 szeptemberében nyilvánosságra hozott döntésénél, amely helybenhagyta Horst Griese testnevelő tanár elbocsátását. Griesét 1975 áprilisában sújtotta foglalkozási tilalommal a brémai (szociáldemokrata vezetés alatt álló) szövetségi állam azért, mert tagja a DKP-nak.

A hamburgi szenátus sem vétett a formaságok ellen Hans-Peter Brenner pedagógus esetében. A szövetségi kormány által előírt „nyolc pontot"[8] ott is szem előtt tartották: az illető személyt írásban tájékoztatták a vele kapcsolatos aggályokról, kihallgatták, és ő válaszolt a kérdésekre, a jegyzőkönyvet megküldték neki, ügyvédet is fogadhatott, a döntés meghozatala előtt a szenátus meggyőződött róla, hogy a terhére rótt tény — vagyis a kommunista párttagság — bíróság előtt bizonyítható, s a döntést írásban kézbesítették neki. Hans-Peter Brennert annak rendje és módja szerint tiltották el foglalkozásától — de végeredményben ugyanaz történt vele is, mint 1971 óta számos hamburgi sorstársával.

[8] Lásd e kötet, 145—146. old.

A magyarázat nem kielégítő

Áttanulmányozva azokat az írásbeli dokumentumokat, melyeket az SPD a foglalkozási tilalmakkal kapcsolatosan a Közös Piachoz tartozó országok szocialista pártvezetőségeinek 1976 júniusában megtartott amszterdami ülése elé terjesztett, meggyőződhetünk róla, hogy a nemzetközi közvélemény jogos kérdéseire lényegében mindeddig csupán a fentebb áttekintett érveket hozzák fel válaszul.

Már ma is nyilvánvaló, hogy nem mindenki éri be az ilyesféle magyarázatokkal. A szocialista pártok egyike, a Holland Munkapárt még a nyilvánosság előtt is kifejezte „elégedetlenségét", s az SDP-hez eljuttatott dokumentumában írásban is hangot adott annak a véleményének, hogy a nyugatnémet szociáldemokrácia nem tekinthető „a fejlődés áldozatának", sőt „egyaránt felelős és hibáztatható az NSZK-ban jelenleg uralkodó boszorkányüldözésért, erkölcsi terrorért, megfélemlítésért és alkalmazásmegtagadásért". S a holland szociáldemokraták tudomásul veszik ugyan, hogy az SPD—FDP koalíció „igyekszik a döntés alkalmazása tekintetében enyhíteni az eljárást", de egyszersmind hangsúlyozzák, hogy „ezzel valójában szentesíti a politikai diszkriminációt".

BERUFSVERBOT – FRANCIA MÓDRA

A francia dolgozók demokratikus hagyományai és nemzetközi szolidaritása már önmagukban is indokolttá tennék, hogy élénken reagáljanak az NSZK-ban kialakult helyzetre.

Ámde ehhez még hozzájárul az is, hogy ami a Rajnán túl történik, annak — a keserves tapasztalatok erre intenek — elsőrendű fontossága van a francia nép életében.

S Bonn-nak az a törekvése, hogy egy nemzetek fölötti Európa ura legyen, párosult a Franciaországban uralmon levő nagytőke valóságos „előremenekülésével" a nemzet olyan feladása felé, melynek hasonlóképpen szabadságellenes aspektusa van.

Ebben az országban persze nemcsak Giscard d'Estaing tapasztalhatta, hogy nem könnyű elragadni a néptől a demokratikus jogokat, azokat a jogokat, amelyeket évszázados harcok árán vívott ki.

Ez azonban semmiféle megnyugvásra nem adhat okot. Ha tehetnék, Franciaország jelenlegi urai szívesen lemásolnák a „Deutschland" modellt.

Nemcsak a Német Szövetségi Köztársaságban lehetünk tanúi annak, hogy a nagytőke és a kormányban helyet foglaló képviselői olyan politikát folytatnak, amely homlokegyenest ellentétes a dolgozó nép érdekeivel.

Franciaországban a népi mozgalom lendületes

fejlődése láttán arra törekszenek, hogy bármi áron fenntartsák uralmukat, s meggátolják a „kemény kéz" politikája ellen vívott küzdelmek sikeres továbbfejlődését, majd pedig azt is, hogy a közös kormányprogram alapján egyesült baloldali erők győzelmet arassanak, s végrehajtsák a demokratikus változásokat, melyek mélyreható átalakulásokat tesznek lehetővé. Ezzel magyarázható, hogy „a hatalom és a nagytőke nagy zajt csapva erőteljes támadást intéz az országban hosszú ideje meghonosodott szabadságjogok ellen. Semmi sem tölti el őket jobban félelemmel, mint a szabadság, a demokrácia" — mutatott rá Georges Marchais az FKP XXII. kongresszusán. A párt főtitkára azt is feltárta, hogyan nyilvánulnak meg a szabadságjogok elleni támadások az üzemekben, a közintézményekben, a hadseregben, az ország egész politikai és társadalmi életében.[1]

A belügyminiszter beveti megtorló erőit a munkások, a parasztok, a diákok, a tudományos kutatók ellen. S a nagytőke rendőri segédlettel mindent megtesz, hogy elvitassa a dolgozóktól a munkahelyen való politizálás jogát — vagyis azt a jogot, hogy kifejezhessék politikai véleményüket, ott, ahol idejük java részét eltöltik.

A sajtószabadságot erősen megkérdőjelezi egy eddig példátlan mérvű koncentráció — Hersant úr és társai a Springer-mintát kopírozzák —, valamint a rádió- és televízióállomások teljes birtokbavétele.

A közintézményeknél szabályszerű offenzíva folyik a szabadságjogok és a szakszervezeti jogok ellen; s ez együtt jár a hivatalnokok elleni kampánnyal, mivelhogy a hatalom szívés-örömest tenné meg őket végzetes politikája bűnbakjául.

[1] Lásd Le Socialisme pour la France. Párizs 1976. 73—75. old.

Kivált az utóbbi hónapokban valóságos megtorló hadjárat bontakozott ki.

Példának okáért Lecanuet urat, aki épp a közelmúltban lett a nemzetek fölötti Európai Néppárt egyik vezérlő csillaga — ahol egy gyékényen árul Strauss-szal —, számos megtorló akcióért terheli felelősség, ahogy a francia mondja, alaposan megrakta főtisztviselőkkel a kordét* az igazságügyminisztériumban, ahol az 1976. évi kormányátalakításig ügyködött. Még helyettesét, Ceccaldit is veszettül üldözte (és ki is ütötte a nyeregből), mert nem volt hajlandó eltussolni az olajbotrányokat.[2]

Fourcade úr pénzügyminiszter korában úgy rendelkezett, hogy állítsák fegyelmi elé és részesítsék „példás büntetésben" Blache adófelügyelőt, mert részt vett egy rövid információkat adó népszerű tévéműsor egyik adásában, s ami még ennél is súlyosabban esik latba, jelöltetni akarta magát a regionális választásokon az UDR támaszának számító Peyrefitte választókerületében. Amikor pedig Fourcade-ot felváltotta Barre és Durafour, az adófelügyelőt áthelyezték arra hivatkozva, hogy vétett a „kötelező pártatlanság" ellen, holott a francia államigazgatási jogban ez ismeretlen fogalom.

Ugyanebbe a példatárba tartozik az is, hogy Deux-Sèvres megyében a Mezőgazdasági Hitelintézet igazgatósága büntetés terhe alatt meg akarja tiltani alkalmazottainak, hogy politikai jellegű választásokon jelöltként felléphessenek.

* A francia forradalom idején az elítélteket a vesztőhelyre szállító taliga. — *A ford.*

[2] A törvényszéki alkalmazottak szakszervezete nyomatékosan hangsúlyozta a Lecanuet támadásai nyomán összehívott rendkívüli kongresszusán: „Következetes, a mccarthyzmus szellemét idéző belső tisztogatás előtt állunk . . ; Nincs messze tőlünk az NSZK-beli foglalkozási tilalom."

1975 májusában sajtókonferenciát tartott a közigazgatás, a posta, a közüzemek és a közegészségügyi intézmények dolgozóit tömörítő, a CGT-hez tartozó Közintézmények Szakszervezeti Szövetsége. Számos példával bizonyították, hogy az intézmények vezető szervei korlátozzák a beosztottakat szakszervezeti jogaik gyakorlásában, s ha azok nem engedelmeskednek, az elbocsátásig terjedő szankcióktól sem riadnak vissza.

A nemzetgyűlés kommunista frakciója így összegezte 1976. június 29-én előterjesztett határozati javaslatában a hatalom packázásait: „Nem adnak hivatalos engedélyt a szakszervezeti kongresszusokon való részvételre, nem bocsátanak rendelkezésre helyiségeket a szakszervezeti összejövetelek megtartásához, cenzúrázzák a szakszervezeti dokumentumokat, betiltják a beosztottakat tájékoztató gyűléseket, ezenkívül a jogaikért és az érdekeik védelmében indított akciókban részt vevő aktivistákat úgyszólván mindenütt megrovásban részesítik, alacsonyabb munkakörbe sorolják vagy áthelyezik."

Philippe Alexandre újságíró, aki a legkevésbé sem gyanúsítható hatalomellenes érzülettel, ekképpen fogalmazta meg fölismerését: „Valósággal inkvizíciós pszichózis uralkodik a magas rangú köztisztviselők között."[3]

Valójában az egész hivatalnoki kart akarják „észre téríteni" oly módon, hogy a „pártatlanságot" összekeverik a „lojalitással", s ezt a lojalitást nem a nemzet, hanem a pillanatnyilag uralmon levők érdekében követelik meg.

Ez az értelme azoknak a bizalmas körleveleknek, amelyeket 1975—1976-ban Chirac miniszterelnök és Poniatowski belügyminiszter írt alá.

[3] *RTL*, 1976. május 19.

Chirac 1975. október 8-án kibocsátott első körlevelének tárgya a „politikai tevékenység eltiltása a közigazgatási munkahelyeken". A giscardisták bírálata szerint az intézkedés célja az „UDR-állam" (értsd gaulle-ista irányítású állam — *A szerk.*) hatalmának megteremtése, de valójában főként a közigazgatás területén működő kommunista sejtek nyilvános kezdeményezéseinek a meggátlására irányul. A benne foglalt tilalom a közszolgálat „pártatlanságának" az önkényes értelmezésén alapszik. A körlevél minden politikai jellegű tevékenységet úgy tüntet fel, mintha az veszélybe sodorná e pártatlanságot, sőt ezt a fogalmat alattomosan kiterjeszti a hivatalnoknak a hivatal falain kívül eső tevékenységére is.

Az 1976. június 3-án kibocsátott második Chirac-körlevél a sztrájkjogot veszi célba, s a fizetés visszatartását helyezi kilátásba arra az esetre, ha „az illető köztisztviselő csak részben látja el munkaköri feladatait". Ez a szankció akkor is érvényesül, ha „az illető köztisztviselő" egyébként munkahelyén tartózkodik; s a körlevél hasonlóképpen kívánja megtorolni a „túlbuzgósági sztrájkot".*

Poniatowski 1976. február 5-i körlevelében „a kötelező titoktartással és éberséggel" foglalkozik, s megköveteli a rendőrfőnököktől és az államigazgatás központi szerveiben dolgozóktól, hogy terjesszék eléje jóváhagyás végett „mindazokat az írásműveket és cikkeket, melyek az ő aláírásukkal látnak napvilágot... azok kivételével, amelyek vitathatatlanul irodalmi, művészeti vagy tudományos jellegűek". Ezenfelül felkéri a magas rangú hivatalnokokat, hogy a fenti követelményt a legtágabb értelemben érvényesítsék „munkatársaik" körében is.

* E sztrájk lényege az, hogy a dolgozók túlzott körültekintéssel látják el feladatukat, s ezáltal lassítják az ügymenetet. — *A ford.*

Az 1959. február 4-én kibocsátott rendelet csupán a „kötelező hivatalnoki titoktartást" írja elő; kötelező éberségről csak a magas rangú köztisztviselők esetében szól. Mégis ürügyül használják fel a hivatalnokok szabad véleménynyilvánításának a megkérdőjelezésére, s már eddig is számos visszaélésre adott okot. Általában egyoldalúan értelmezik: olyan nézetek esetén alkalmazzák, melyeket a kormány politikájával ellentétesnek tartanak; ha viszont a magas rangú hivatalnok véleménye vagy éppenséggel indiszkrécióját e politika javára szolgál, semmiféle szankciótól nem kell tartania.

Poniatowski úr is mesélhetne erről egyet-mást, hiszen annak idején, amikor egy bizonyos Giscard d'Estaing nevezetű pénzügyminiszter egyik fő munkatársa volt, a biztosítási ügyosztály főnökeként ő is nap nap után elhanyagolta ezt a mondvacsinált „munkaköri kötelességét". S akkor is könnyű szívvel lemond a sokat emlegetett pártatlanságról, ha a közigazgatás vezető posztjait a választásokon vereséget szenvedett kormányzati képviselők vagy rendelkezési állományba helyezett volt miniszterek töltik be...

A giscardi rendszer szabadságtipró törvényjavaslata

Szembeötlő, mennyire egybevágnak a giscardi hatalom imént tárgyalt praktikái azzal a törvényjavaslattal, amelyet — az FKP-nak a szabadságjogokról kibocsátott deklarációja nyomán — négy kormánypárti képviselő terjesztett a parlament elé.

E törvényjavaslat, mely tartalma ellenére *A szabadság* címet viseli, népünk alapvető demokratikus vívmányai ellen irányul. Két cikkelye — az 53. és az 54. — a közszolgálatra vonatkozik. S mindkettő épületes olvasmány.

Egy árva szó sem esik bennük a sztrájkjogról és a szakszervezetben való egyesülés jogáról; holott az előbbit már az 1946-os alkotmány is biztosítja, az utóbbi pedig benne foglaltatik a köztisztviselők munkaügyi szabályzatában, mely annak idején Maurice Thorez kommunista miniszter aláírásával látott napvilágot[4]. S ez az agyonhallgatás nem véletlen — aligha fogható fel e vívmányok fölélesztésének hő óhajaként.

A javaslat ki is mondja, hogy törvényesíteni kívánja a „kötelező pártatlanságot és éberséget", s ezáltal utat nyit a szabad véleménynyilvánítás és a szólásszabadság ellen irányuló általános támadásnak (a szólásszabadságról még csak szó sem esik benne).

Az 54. cikkely 4. pontja így szól: „A hivatalnoktól szolgálaton kívül is meg kell követelni, hogy kerüljön minden olyan nyilvános állásfoglalást, mely csorbítaná függetlenségét vagy ártalmára volna hivatali működésének."

Ez a rendelkezés lényegében nem egyéb, mint a nyugatnémet Berufsverbot giscardi nyelvre áttett változata.[5] Ha alkalmazására sor kerülne, megtilthatnák a köztisztviselőknek, hogy olyan párt, szakszervezet vagy egyéb társadalmi szervezet tagjai legyenek, mely az uralmon levők megítélése szerint „veszélyezteti függetlenségüket"; elzárhatnák

[4] Ne feledjük el, hogy ennek a munkaügyi szabályzatnak az elfogadására a fasizmus tapasztalatai nyomán került sor, annak tudatában, hogy Pétain rendeleti úton kirekesztette a kommunistákat, a zsidókat és a szabadkőműveseket a közszolgálatból, s bevezette az államfőnek teendő hűségesküt.

[5] A független republikánusok vezetősége már a Poniatowski elnökletével lezajlott 1971. júniusi ülésen felszólította a kormányt arra, hogy „távolítsa el az államapparátusból és a közintézményekből azokat az elemeket, akiknek egyedüli célja éppen az államrend felforgatása".

elől ük a választott tisztségekhez vezető utat, s meggátolhatnák, hogy akár csak munkahelyükön kívül is szabadon elmondhassák véleményüket.

Szoros együttműködés

A párhuzam önként adódik. S a francia és a nyugatnémet vezetők együttműködése valóban nagyon szorossá is vált az élet minden területén. Ez alól még az elnyomó intézkedések sem kivételek, erről tanúskodtak a két belügyminiszter, Maihofer és Poniatowski 1976. évi munkaértekezletei, ugyancsak ezt támasztja alá a Kilencek belügyminisztereinek 1975 júniusában megtartott tanácskozása, melynek résztvevői „a terrorizmus elleni harc" ürügyén elhatározták, hogy kidolgozzák „az általános biztonság összehangolt harci tervét". A francia miniszter ez alkalommal bejelentette, hogy rendőrtiszteket kíván tanulmányútra küldeni az NSZK-ba. S 1976 tavaszára olyan, az önkényuralom és az elnyomás jegyében fogant törvényjavaslatok benyújtását helyezte kilátásba, melyek az alapvető emberi jogok — köztük a szólásszabadság és a gyülekezési szabadság — ellen irányulnak, s tartalmazzák a nyugatnémet reakciós erők legdédelgetettebb eszméit.

A giscardi hatalomnak úgy tűnik, sürgős, hogy a tettek mezejére lépjen.

A *l'Humanité* felhívta a figyelmet rá, hogy a tanítóképzősök felvételét szabályozó hivatalos körlevélben köntörfalazás nélkül le merték írni: „Nemkívánatosnak tekinthetők az olyan jelentkezők, akikről feltehető, hogy sokat politizálnak." A közoktatási szervek nem is tagadhatták, hogy így történt, de kitartottak amellett, hogy „csupán fogalmazási hibáról van szó".[6] Lehet, hogy valakinek

[6] Lásd *l'Humanité*, 1976. május 19. és június 3.

csakugyan elszaladt a tolla, de ez a toll megszabott irányba szaladt!

Az együttműködés nagyon is szorosnak látszik. Így eshetett meg, hogy a francia közoktatásban dolgozó nyugatnémet lektorok — lehetnek vagy százan — legutóbbi értekezletükön tiltakoztak a felsőfokú oktatócserét irányító nyugatnémet hivatal azon törekvése ellen, hogy a külföldi egyetemekre is kiterjessze a foglalkozási tilalmakat. Ez a hivatal ugyanis tervbe vette, hogy eljár a francia egyetemeknél azoknak a fennhatóságuk alá tartozó — miniszteri rendelettel kinevezett — lektoroknak az ügyében, „akik magatartásukkal vagy valamelyik családtagjuk magatartásával ártalmára vannak az NSZK tekintélyének a befogadó országban".[7]

De van ennél még jobb is (ha ez esetben egyáltalán helyénvaló e kifejezés). Az NSZK-ba készülő francia lektorjelölteknek a francia iskolai és egyetemi főhatóság utasítására meg kell jelenniük egy francia—német bizottság előtt. 1976-ban ez a testület február 10-én és 11-én ülésezett. S a nyugatnémet kiküldöttek zavartalanul bombázhatták puhatoló kérdéseikkel a francia jelölteket! Ilyen és ehhez hasonló kérdéseket tettek föl nekik: „Mi a véleménye a francia baloldal közös programjáról?" Elképzelhető, hogy a válaszoknak következményei voltak a jelöltség szempontjából...

A Franciaországhoz tartozó Elzászban, melyet manapság a szó szoros értelmében elárasztanak a nyugatnémet részvénytársaságok (az 1954-től 1974-ig terjedő időszakban bejegyzett 179 külföldi cég közül 110 nyugatnémet tőkével dolgozik), az egyik ilyen nagyvállalat bekebelezte a wissembourgi Schimpf műveket, s azután nyomban utcára akarta tenni a CGT-hez tartozó szakszervezet teljes, kilenctagú vezetőségét. Amikor pedig az

[7] Lásd *l'Humanité*, 1976. június 15.

üzemi bizottság egyhangúlag elzárkózott e döntés jóváhagyása elől, a nyugatnémet vállalat az alprefektushoz fordult, s a megye több reakciós képviselőjét is megmozgatta azzal a nyilvánvaló, de a francia törvényekbe ütköző céllal, hogy együttesen rákényszerítsék a munkaviszonyok állami ellenőrét az önkényes elbocsátások engedélyezésére!

Ebből is kiviláglik, milyen megértőek Franciaország jelenlegi urai, ha a nyugatnémetek úgy akarnak viselkedni nálunk, mintha egy meghódított országban lennének.

Nem túlzás tehát, ha rákfenéről beszélünk.

Ám az óhajok itt is távol esnek a realitástól. A giscardi hatalomnak rá kell döbbennie, hogy a szólásszabadság és a szervezkedési szabadság elleni folytatott offenzívája a bizalmas körlevelek dacára is növekvő ellenállásba ütközik. A küzdelem ma már olyan körökre is kiterjed, amelyek sohasem vettek benne részt. Ennek jele a magas rangú francia köztisztviselők 1975. június 10-én lezajlott nagyarányú sztrájkja.

A KÜZDELEM FOKOZÓDIK

Német földön sem írunk már 1933-at.
A *Berufsverbot* elleni harc immár jelentős mozgalommá vált.

Tudnunk kell, hogy a boszorkányüldözésnek nemcsak a baloldali ellenzék elnémítása a célja; hiszen ez az NSZK-ban nagyon is szerény kisebbség. A legfőbb cél az elrettentés: „Itt voltaképpen nem is arról van szó, hogy egy »nem lojális« pártot kirekesszenek az NSZK politikai és (a közszolgálat vonatkozásában) állami életéből, hanem arról, hogy elvegyék az emberek kedvét a valóságos reformok kivívására irányuló politikai tevékenységtől, azáltal, hogy ezt büntetendő cselekménynek tüntetik fel."[1]

Afféle idomító eszköz is a boszorkányüldözés. Így akarják minden állampolgárba betáplálni, hogy ne merjen letérni a jobboldali irányból, gondolkodás nélkül engedelmeskedjék az államnak és szerveinek, s méltányosnak tartsa, hogy megfosszák alapvető szabadságjogaiktól mindazokat, akik fegyelmezetlenek, megbízhatatlanok (vagyis a hatalom véleménye szerint „kilógnak a sorból"), sőt kötelességének érezze, hogy elősegítse az ilyen ele-

[1] Lásd *l'Humanité*, 1976. május 28.

mek földerítését, denunciálását és helyeselje megélhetésük lehetetlenné válását.

Hallatlanul nehéz körülmények között indult meg a harc az embertelenség ellen. Ám a bátor német férfiak és nők harca, a külföldön kibontakozó küzdelmekkel párosulva, immár eredményesen fejlődik.

Az NSZK-ban eddig mintegy háromszázötven akcióbizottság alakult. Ez pedig annyit jelent, hogy minden nagyobb városban, sőt nem egy kisebb helységben is vannak csoportok. Küzdenek a foglalkozási tilalmak ellen, soraikat különféle nézeteket valló demokraták erősítik: vannak köztük szakszervezeti funkcionáriusok, szociáldemokraták (habár az ő részvételüket némileg korlátozza az SPD vezetőségének kifejezett tilalma), keresztény hívők, liberálisok és pacifisták.

E rugalmas formát öltő szervezetek célja a tájékoztatás, az áldozatok védelme és akciók szervezése.

Már maga a tájékoztatás is akció — éspedig nagyon hatásos (ez az NSZK-ra éppúgy vonatkozik, mint Franciaországra). Hiszen ha fényt derítünk az egyes esetekre, politikai és jogi érveket hozunk fel a foglalkozási tilalommal szemben, mozgósítjuk a politikai, szakmai és egyéb társadalmi szervezeteket, az újságírókat és általában az értelmiségieket, ezzel hatásosan megtörjük a módszeresen fenntartott csendet, majd halomra dönthetjük az elnyomás híveinek magyarázkodó érveit.

Számos bizottság köszönheti létét egy-egy konkrét esetnek. Így az áldozat már nem egyedül áll szemben egy kérlelhetetlen rendszerrel, amely felmorzsolással fenyegeti. Támogatásra lel védelméhez: anyagi támogatásra és — ami még ennél is fontosabb — erkölcsi támogatásra.

Az akciók módja fölöttébb változatos: petíció, nyilvános gyűlés, iskolák és egyetemek területén

rendezett gyűlés, képviselőkhöz és testületekhez menesztett küldöttség, az utcákon, a piactereken elhelyezett faliújság stb.

Országos viszonylatban már körülbelül egymillió aláírást gyűjtöttek petíciókra.

Nyilatkozatokat is köröznek neves személyiségek között. Ily módon már eddig is több ezer egyetemi tanár és oktató foglalt állást. S ennek már csak azért is nagy jelentősége van, mert az egyetemi tantestület ritkán csatlakozik politikai megnyilatkozásokhoz.

A konstanzi egyetem tanárainak a nyilatkozatát például baden-württembergi, freiburgi, tübingeni, heidelbergi és stuttgarti professzorok is aláírták. A hamburgi egyetem számos tanára ugyancsak nyilatkozat formájában emelte fel szavát a foglalkozási tilalmak ellen. Frankfurtban pedig egy hasonló szellemű felhívást több mint ezer neves személyiség írt alá (pedagógusok, a hesseni parlament képviselői, városi tanácsnokok, ügyvédek és bírók, szakszervezeti funkcionáriusok, ifjúsági szervezetek vezetői, írók és újságírók, egyházi emberek, tudósok stb.).

A *Berufsverbot* számos irodalmi és művészeti alkotásnak lett az alaptémája. Az *Atelier im Bauernhaus* kiadóvállalat e témával foglalkozó költeményeket, elbeszéléseket és rajzokat jelentetett meg a parasztoknak szánt „olvasókönyvében"[2]. S Heinrich Böll, Peter Schneider, B. Ergelmann, Kroesz, F. S. Degenhardt nyugatnémet írók is műveikkel ítélik el a boszorkányüldözést.

Az a siker, melyet a *Katharina Blum elvesztett tisztessége* című regény filmváltozata a nyugatnémet közvéleményben aratott, jól mutatja, hogy az emberek jól reagálnak a problémára, ha tudomást szereznek róla. Ez a film egyébként nem is egye-

[2] Berufsverbot, ein bundesdeutsches Lesebuch, 1976.

dülálló jelenség. Több filmalkotásnak éppenséggel alaptémája a foglalkozási tilalom. Ezek egyike, a *Jegyzőkönyv* több nemzetközi rövidfilmfesztiválon is elismerésben részesült, és szerepelt a svéd televízió műsorában.

A színházak tájékán valósággal mozgalom bontakozik ki a *Berufsverbottal* szemben: a marburgi színtársulat huszonöt városban adta elő ilyen témájú darabját, s a frankfurti, a stuttgarti és a wiesbadeni társulat is színdarabot vagy irodalmi összeállítást mutatott be tiltakozásképpen.

E változatos formákat öltő küzdelemnek jelentős mérföldkövei azok a nemzetközi részvétellel megrendezett találkozók, melyekre minden év május hónapjában kerül sor. Színterük 1973-ban Hamburg volt, 1974-ben Düsseldorf, 1975-ben Bonn és Bad Godesberg, 1976-ban pedig Karlsruhe.[3] Ez utóbbi találkozón tizennégy országból 1500 küldött vett részt.

Elnyomó intézkedésekkel nem lehet sokáig elfojtani a politikai küzdelmeket. Kiderül ez már abból is, hogy 1975. május 22-én negyvenezer ember — s köztük sok fiatal — gyűlt össze Bonnban az ország minden részéből, hogy hatalmas tüntetésen emelje fel szavát a leszerelés és az enyhülés mellett.

Tiltakozás a szakszervezeti mozgalomban

Az 1972-ben hozott rendeletek következtében támadt felzúdulás szükségképpen visszatükröződött a szakszervezeti mozgalomban. A pedagógusok és egyéb foglalkozású dolgozók, akiket a rendszabá-

[3] Az egész mozgalomról hű képet ad az alábbi, gazdagon dokumentált német nyelvű kiadvány: Die Zerstörung des Demokratie durch Berufsverbote. Szerk. *Gerhard Stuby*. Párizs 1976.

lyok érintettek, a Német Szakszervezeti Szövetség (DGB) kötelékébe tartozó szakszervezetek tagjai. Az egyes szakszervezeti központoknak és a DGB regionális konferenciáin részt vevő küldötteknek is állást kellett foglalniuk.

A vas- és fémmunkások szakszervezetének a közelmúltban megtartott nőkonferenciája például 193 szavazattal 1 ellenében olyan határozatot fogadott el, melyben „leszögezi, hogy nem ért egyet a szövetségi államok miniszterelnökei által kiadott rendeletnek sem a CDU—CSU irányítása alatt álló szövetségi államokban való végrehajtásával, sem azzal, ahogyan az SPD—FDP koalíció irányítása alatt levő államokban átültetik a gyakorlatba. A rendelet rosszhiszemű alkalmazása folytán olyan légkör alakul ki, amely kedvez a szólásszabadság megnyirbálásának az iskolákban, az egyetemeken és a közintézményekben. Ez a szociáldemokraták és a szakszervezeti funkcionáriusok politikai pozícióit is hátrányosan érinti. A közszolgálatba való felvételnél meghonosított eljárások során már felvetődik a szakszervezeti tagság kérdése is."

A DGB X. kongresszusán még kiállt amellett, hogy a közületi szektor hivatalnokainak, alkalmazottainak és fizikai dolgozóinak az „alkotmányos rend" feltétlen hívei közül kell kikerülniük; de a kongresszusi határozat már „boszorkányüldözésről" beszél, s fokozott éberségre inti a demokratákat. 1976 júliusában pedig a DGB azzal a kéréssel fordult Maihofer szövetségi belügyminiszterhez és az egyes szövetségi államok kormányfőihez, hogy „biztosítsák mindennemű korlátozás nélkül a szabad munkaválasztás alapvető jogának érvényesülését", s egyszersmind rámutatott, hogy „máris terjed a félelem, a kényszerű alkalmazkodás, az alattomosság és a hallgatás mindenütt, ahol végeredményben politikai elkötelezettségre, a liberális és demokratikus Alaptörvény létének és tovább-

fejlődésének aktív és eltökélt védelmezésére volna szükség". S a kezdeményezéssel kapcsolatosan Gerhard Schmidt országos titkár kijelentette: „A huszonnegyedik órában figyelmeztetünk a veszélyre."

Az SPD-nek súlyos kérdésekkel kell szembenéznie

Az SPD álláspontját már ismerjük. De a szociáldemokratáknak saját házuk táján is nekiszögezik a kérdést alapszervezeteik, az ifjúszocialisták, a foglalkozási tilalmak ellen tiltakozó akciók szociáldemokrata résztvevői, akik közt aktivisták és választott tisztségviselők is vannak; s nyilván elgondolkoztatják őket a stuttgarti és a müncheni tüntetéshez hasonló megmozdulások, melyek során vállvetve küzdenek szociáldemokraták, szakszervezeti funkcionáriusok, kommunisták és más demokraták. A karlsruhei találkozón is több szocialista kért szót — így például hallhatták a jelenlevők a szocialista ifjúsági szervezet országos alelnökének, Ottmar Schreinernek az állásfoglalását.

Sajnos, meg kell állapítanunk, hogy az SPD többnyire helyteleníti, sőt rossz néven veszi az ilyen összefogást, s a közös akciók szociáldemokrata résztvevőit olykor még pártbüntetésben is részesítik. Wolfgang Lederer erlangeni orvostanhallgatót például kizárták a pártból, mert cikket tett közzé *Az SPD és a foglalkozási tilalmak* címmel. Stuttgartban az ifjúsági szervezet hét vezetőjét leváltották, mert azok mozgósították a tagságot a *Berufsverbot* elleni tüntetésre. Dr. Richard Bünemann volt schleswig-holsteini képviselőt pedig szintén kizárták az SPD-ből, azzal az indoklással, hogy részt vett a Bad Godesberg-i nemzetközi találkozón.

Merőben másként fogja fel a nyugatnémet szociáldemokrata párt a jobboldallal való együttmű-

ködést. Jobbszárnyának egy része 1976 tavaszán megalakította a Fritz Erler Társaságot. S mint Franz-Josef Strauss, a CSU vezére találóan rámutatott, ez „olyan szervezetként jött létre az SPD kebelében, melynek célja a szocializmus eljövetele elleni harc".[4] A Springer-féle *Die Welt* a választási kampány tetőfokán méltán hirdethette öles betűkkel: „Egyes szociáldemokraták Strausstól várnak támogatást". Ugyanis az Erler-csoport egyik megalapítója, a szociáldemokrata H. G. Weber a CSU-t buzdító levelet tett közzé, sőt még tanácsokat is adott Straussnak arra nézve, hogyan hirdetheti hatásosabban „igaz" jelszavát: Szabadság, vagy szocializmus!

Ilyen körülmények közt csak abban reménykedhetünk, hogy egyre kevesebb támogatója lesz a szociáldemokraták között annak a politikának, amely a baloldalban jelöli meg az ellenséget. Charlotte Niess bírónő és több más SPD-tag esete erőteljesen hozzájárult ahhoz, hogy világosan lássák: róluk is szó van, s az antikommunizmus jegyében a reakció mindennemű demokráciát el akar törölni.

E fejleményeket még a szociáldemokrata vezetők sem hagyhatják figyelmen kívül.

A tiltakozás nemzetközivé vált

Az utóbbi időben erősen terjed a nemzetközi tiltakozás.

Nincs már Nyugat-Európában olyan ország, ahol ne kezdeményeznének akciókat, Dániában, Belgiumban, Olaszországban, Hollandiában és másutt is bizottságok alakultak.

Luxemburgban tizennyolc párt és egyéb szervezet alakított bizottságot, rámutatva, milyen sajátos

[4] *Der Spiegel*, 1976. szeptember 13.

okok késztetik cselekvésre. A nyilatkozatot aláírta Luxemburg Kommunista Pártja, a Luxemburgi Szocialista Munkáspárt, a Szocialista Jogász Szövetség, a közép- és főiskolai tanárok egyesülete, a pedagógus szövetség, a közoktatási liga, az országos diákszövetség, a föderalista ifjúsági szövetség, a szocialista ifjúsági szövetség, a haladó ifjúsági szövetség stb.

A 900 000 dán középiskolást és ipari tanulót tömörítő ifjúsági szervezet (DUS) delegációval képviseltette magát egy NSZK-ban megrendezett nemzetközi találkozón.

A Holland Képzőművészek Szövetsége és a Pen Club ottani szekciója nyilatkozatban fejezte ki állásfoglalását.

Ausztriában ugyancsak napvilágot látott egy nyilatkozat neves értelmiségiek és az ifjúsági szervezeteket képviselő politikai személyiségek aláírásával. Az aláírók közt egyaránt szerepelnek keresztény hívők és szocialisták (például Kreisky kancellár fia és menye).

Svédországban az írószövetség éppúgy résztvevője a tiltakozó mozgalomnak, mint a szakszervezeti funkcionáriusok többsége, élükön a közalkalmazottak szakszervezetének elnökével, Ingemar Nohrennel.

Több nemzetközi szervezetet is foglalkoztat e probléma. A Demokratikus Ifjúsági Világszövetség például gyűlést rendezett Sylvia Gingold részvételével; a Közalkalmazottak Nemzetközi Szövetsége pedig erélyes tiltakozó nyilatkozatot tett közzé huszonhárom országban működő tagszervezetei nevében.

Az ENSZ alárendelt szervei sem hagyhatták szó nélkül a dolgot — kiváltképpen vonatkozik ez az Emberi Jogok Bizottságára. A Szakszervezeti Világszövetség panaszt emelt a Nemzetközi Munkaügyi Szervezetnél (ILO). Európában pedig egymást

érik az akciók: kommunista képviselők interpellálnak parlamentjükben, s az európai tőkésországok kommunista pártjai a legutóbbi tanácskozásukon alakított delegáció útján még az Európa Tanács szeptemberi ülésén is vitát robbantottak ki ebben az ügyben.

Sőt, 1976. július 7-én megtartott strasbourg-i tanácskozásukon a kommunista pártok egy lépéssel ennél is tovább mentek. Az ott elfogadott határozatok lehetővé teszik, hogy a tőkés Európa kommunistái messzemenően kicseréljék értesüléseiket és tapasztalataikat, s akcióegységre szólítsák fel a demokratákat, politikai, filozófiai és vallási felfogásra való tekintet nélkül.

A nagy kommunikációs eszközök is rákényszerültek, hogy megtörjék a csendet; s ma már százával akad minden országban elvi cikk, újságriport és sajtókommentár, rádióadás és televíziós közvetítés erről a témáról.

Széles körű tiltakozó mozgalom Franciaországban

A nemzetközi szolidaritás oly lendületesen fejlődik, példák sokaságát kínálva, hogy ezek összegezésére itt nem vállalkozhatunk.

Az viszont bizonyos, hogy egy ilyen rangsorban a francia közvélemény előkelő helyen szerepelne.

A Francia Kommunista Párt 1972 óta minden alkalmat felhasznál arra, hogy sajtója, vezetőségének nyilatkozatai és parlamenti képviselőinek felszólalásai útján állást foglaljon ebben az ügyben, és felhívja rá a figyelmet. Egyaránt részt vett minden eddigi egységakcióban, idehaza és külföldön, más francia szervezetekkel és neves személyiségekkel karöltve (az előbbiek közt éppúgy föllelhetők voltak a CGT-hez tartozó szakszervezetek — kiváltképpen a közép- és főiskolai tanárok szervezetei —,

mint az ellenállók és deportáltak egyesülései és az ifjúsági szervezetek).

A nyugat-németországi találkozókon 1973 óta részt vevő személyek és szervezetek kezdeményezésére 1975-ben megalakult az NSZK-beli szólásszabadságért és foglalkozási tilalmak ellen küzdő francia bizottság. Alapító tagjainak a felhívásához már több mint kétezren csatlakoztak. Ezek a Jacques Droz professzor köré tömörülő jóakaratú emberek osztályhelyzetüket és politikai felfogásukat tekintve sokfélék. De azon a területen, mely őket egyesíti, munkához láttak, és anélkül, hogy ki akarnák sajátítani e nemes és igazságos küzdelmet, mindenért tudnak lelkesedni, ami e tekintetben Franciaországban történik.

Miután több sajtókonferenciát is tartott, a bizottság 1976 áprilisában országos találkozót rendezett a szenátus épületében, számos politikai és szakmai szervezet, jogászok, pedagógusok, különféle irányzatokhoz tartozó politikai és egyházi személyiségek, valamint a városokban, falvakban és egyetemeken alakult kisebb bizottságok részvételével.

Ma már számos francia városban valósággal mozgalom bontakozott ki a *Berufsverbot*tal szemben (a rendelkezésünkre álló részleges adatokból is az derül ki, hogy hatvanöt helységben került sor kezdeményezésekre petíciók, gyűlések, tanácskozások stb. formájában). A két országban *százával* akadnak testvérvárosok — sőt testvéregyetemek is —, s ez a mozgalom ugyancsak fokozza az érdeklődést az iránt, hogy miképpen áll a szabadságjogok ügye „odaát". Így eshetett meg, hogy a Ratisbonnnal testvérvárosi kapcsolatban levő Clermont-Ferrand demokratikus szervezetei felléptek a foglalkozási tilalmak ellen. E nyugatnémet város három lakosát 1976 elején sújtotta a *Berufsverbot*. S a helyi kommunista pártszervezettől, CGT-szervezettől

és más szervezetektől érkezett táviratok és levelek nagy visszhangot keltettek Ratisbonnban.

A francia akcióbizottság befolyását jelzi felhívásának átütő sikere is. Ebben mozgósította a demokratákat, hogy küldjenek delegációkat és írásbeli üzeneteket Kasselba, annak a pernek a tárgyalására, melyet Sylvia Gingold indított (és meg is nyert). A bíróság elnöke különféle rétegeket képviselő küldöttségeket fogadott. S a tárgyalás alkalmával legalább ezer távirat, illetve névvel és címmel ellátott levél érkezett Franciaországból.

A kommunista párthoz hasonlóan, különféle demokratikus erők munkálkodnak a maguk terve szerint azon, hogy az NSZK-ban felhagyjanak a botrányos foglalkozási tilalmakkal. Elég, ha csak a nagy visszhangot keltett strasbourg-i tüntetésre emlékeztetünk (ennek nyolcezer résztvevője a volt ellenállók és deportáltak felhívására érkezett az NSZK-ból, Franciaországból, Luxemburgból és Belgiumból).

A közép- és főiskolai tanárok szakmai szervezetei kongresszusukon állást foglaltak a foglalkozási tilalmak ügyében, s részt vesznek a tiltakozó akciókban.

A CGT — a lazább szálakkal hozzá kapcsolódó szakmai szervezetekkel együtt — tettekkel fejezi ki, hogy szolidaritást vállal a Rajnán túl élő szaktársakkal. 1976 júniusában például egy francia vasutasküldöttség is részt vett a nürnbergi tüntetésen, melyet Rudi Roder visszavétele érdekében rendeztek.

A két ország munkásosztályának és demokratikus erőinek ez a szolidaritási akciója távolról sem árt népeik kapcsolatainak; sőt éppenséggel nemzetközi feladat és értékes segítség. S mindinkább ennek megfelelően is fogadják. A DGB központi lapja, a *Welt der Arbeit* ezt így fejezi ki:

„Hálával tartozunk a külföldi demokratikus sajtónak, amiért szüntelenül leleplezte az NSZK-beli *Berufsverbot* embertelenségét és alkotmányellenes jellegét. Csakis így vált lehetővé, hogy az utóbbi időben a szakszervezetek, az írók szervezetei, egyes politikusok és pártbeli csoportok teljes nagyságában felismerjék a foglalkozási tilalom veszélyét, és szembeszálljanak vele. Már éppen ideje volt..."[5]

A Francia Szocialista Párt sokáig nem foglalt állást a *Berufsverbot* ügyében. A közös akciókra tett javaslatokat is elhárította. Egyes tagjai magánemberként részt vettek a francia akcióbizottság munkájában, de maga a párt elzárkózott az elől, hogy ott képviseltesse magát (sőt még a szenátusban megrendezett országos találkozóról is távol maradt). Minden demokrata, aki úgy véli, hogy a szabadságjogokat válogatás nélkül meg kell óvni, sajnálattal észlelte e magatartást.

Ámde a mozgalom így is olyan erőre kapott, hogy immár senki sem hagyhatta figyelmen kívül.

Ennek láttán a szocialista párt bejelentette, hogy a maga kebelén belül „kizárólag szocialista" bizottságot alakít az NSZK-beli polgárjogok és a munkához való jog megvédése céljából. Ez az 1976 májusában nyilvánosságra hozott kezdeményezés nagy port vert föl — kivált az NSZK-ban. A Franciaországban egyre sokasodó kommentárok nagyon is ráterelték a figyelmet a *Berufsverbot* súlyos problémájára. Ennélfogva remélhető, hogy a megalakult bizottság hatékony szolidaritásról tesz majd tanúságot, hátsó gondolatok nélkül.

A francia kommunisták álláspontját világosan összegezte a strasbourgi találkozót betetőző nagygyűlésen Jean Kanapa. Miután vázolta, hogyan küzd az FKP a foglalkozási tilalmak ellen, a párt vezérszónoka rámutatott: „Most egyszerre meg-

[5] *Welt der Arbeit*, 1976. március 26.

mozdultak más baloldali politikusok, szocialista vezetők is. Ez jó dolog. Nálunk nincsenek nemkívánatos személyek. Mindannyiunk számára van hely a szabadságért és a demokráciáért küzdők soraiban. Mi csupán azt szeretnénk, ha e küzdelem lendületes fejlődése érdekében mindenkit ugyanaz a gond hatna át, mely bennünket cselekvésre késztet. Csak akkor hiúsíthatjuk meg az antidemokratikus intézkedéseket, és vihetjük előbbre Európában a szabadság ügyét, ha minden demokrata csatlakozik a kommunistákhoz, akik élen járnak a demokráciáért és a szabadságért vívott harcban."[6]

Minden franciának, aki szeretné, ha német barátaink megszabadulnának a boszorkányüldözéstől, hő óhaja, hogy mindazok, akik magukénak vallják ezt a célt, szektarianizmus és szatócsszellem nélkül munkálkodjanak azon, és együttesen el is érjék.

[6] Lásd *l'Humanité*, 1976. július 9.

AZ ELSŐ SIKEREK

A küzdelem meghozza gyümölcsét.
Ez a foglalkozási tilalmaknál sincs másképp.

Számos olyan akcióról tudunk már, mely sikerrel végződött. E könyv lapjain is olvashattunk olyan barátainkról, akiket visszavettek vagy alkalmaztak, illetve akiknek az esetében küszöbön áll a győzelem.

Így például sikeresen végződött Gerhard Bitterwolf és Siegfried Imholz ügye[1]; s olyanoké is, akikről eddig még nem beszéltünk.

Friedrich Konrad nyilvános rendes tanárt ötvenhárom éves korában sújtották foglalkozási tilalommal azért, mert tagja a DKP-nak. A Nürnbergben élő Konrad hadirokkant, családos ember — sőt éppenséggel népes családja van. Hozzátartozói és tanártársai a védelmére alakult szolidaritási bizottsággal karöltve kivívták az elbocsátás visszavonását.

A pártonkívüli dr. Guntram Vogt szakszervezeti funkcionáriust, aki 1974 áprilisában lett a marburgi egyetem professzora, 1974 júliusában kihallgatták olyan „részadatokkal" kapcsolatosan, amelyeket az előző öt-hat év folyamán szedett össze az alkotmányvédő hivatal. Tüntetéseken és gyűléseken

[1] Lásd e kotet 162—163. old.

való részvétel, röpirat-osztogatás és más efféle, törvénybe ütközőnek nem tekinthető tevékenység volt a rovásán. 1975 januárjában közölték a tanszakvezetővel — és nem az érdekelttel —, hogy a hesseni kultuszminiszter rendeleti úton haladéktalanul megfosztotta dr. Vogtot katedrájától, ahol kétszáz leendő tanárt oktatott a német nyelvre. Vogt tájékoztatta a történtekről kollégáit, a szakszervezetet, a választott tisztségviselőket és a közvéleményt. S a tiltakozás olyan hullámokat vert, hogy Berns tanszékvezető professzor pozíciója is megingott. Végezetül hatályon kívül kellett helyezni a rendeletet, s Vogt professzor újra megkapta tanári kinevezését.

Barbara Degen friedbergi iskolaigazgatónő ellen hajszát indított a CDU kommunista párttagsága miatt. A kereszténydemokraták követelésére 1974 novemberében bizonytalan időre szabadságolták, és 1975 szeptemberében a hesseni szociáldemokrata kormány kitette az állásából. Több mint kétezer helyi lakos, a népfőiskolák száz munkatársa (mert Barbara Degen ott tanított), négyszáz szakszervezeti aktivista és vezető, továbbá számos szervezet (egyebek közt több szociáldemokrata és szakszervezeti alapszerv is) követelte visszavételét. S a giesseni munkaügyi bíróság ítéletével vissza is helyezte Barbara Degent állásába.

Hasonlóképpen végződött Ulrich Topp szakszervezeti titkár esete Heidelbergben (ő a középiskolai tanárok szakszervezetének a titkára) és Bärbel Eickhoff ápolónő esete Hamburgban (ő pedig a szocialista ifjúmunkások szövetségének a tagja). Ugyancsak Hamburgban a szocialista gondozókat képző szakiskola több fiatal pedagógusát és növendékét bocsátották kötelező szakmai gyakorlatra egy akció eredményeképpen. Előzőleg ugyanis a hatóságok megtagadták ezt, arra hivatkozva, hogy az illetők tagjai a DKP-nak, illetve a *Spartakus* ifjú-

sági szervezetnek; s a döntés az ő esetükben nemcsak foglalkozási, hanem szakképzési tilalmat is jelentett.

Hallatlanul fontos az is, hogy a szervezett ifjúmunkások, a különféle ifjúsági szervezetek és más demokratikus erők nagyarányú akciójukkal kivívták a munka törvénykönyv olyan értelmű kiegészítését, mely nagyobb védelmet nyújt az ifjúmunkások választott képviselőinek az üzemekben (közülük eddig már hatszáznál is többet bocsátottak el).

A nyugatnémet gyáriparosok szövetségének az elnöke, Otto A. Friedrich még 1973-ban kereken kijelentette: „Példát kell statuálni a fiatalok olyan választott képviselőivel szemben, akik a munkáltatóval szemben állnak, mert ha ezt elmulasztjuk, holnap megérjük, hogy ők lesznek a személyi állomány bizalmijai és választott vezetői. Márpedig az üzemekben nyugalomra van szükségünk."

A munkásmozgalom és a demokratikus mozgalom azonban nem tűrte, hogy terrorizálják. S a jövőben minden önkényes elbocsátás felháborodást kelt és akcióra késztet.

Általában elmondhatjuk, hogy a küzdelem megnehezítette a *Berufsverbot* törvényesítését és kiterjesztését.

Hol tartanánk ma, ha az NSZK-ban nem csapna magasra a tiltakozás hulláma, s ehhez nem csatlakozna a nagyarányú nemzetközi mozgalom? Annyi bizonyos, hogy az 1972-ben hozott rendeletek értelmi szerzői sohasem ismerték volna be tévedésüket. S mint ez ilyen esetekben lenni szokott, parlamenti úton úgy módosították volna a törvényt, hogy visszavonhatatlanul intézményessé tegye a foglalkozási tilalmakat.

A küzdelem meghiúsította, hogy az NSZK-ban sutba dobják az alapvető szabadságjogokat. S ez az ellenállás, habár még korántsem általános, nagy

súllyal esik latba. Jelzi, hogy ebben az országban is vannak olyan erők, amelyek szívügyüknek tekintik a demokrácia és a haladás eszméjét, s készek védelmére kelni.

Végeredményben ez a küzdelem is hozzájárult, hogy rést üssünk a hallgatás falán, s a vita immár a dolgok mélyére hatoljon. Jóllehet a reakció a múltbeli évtizedekre emlékeztető, fékevesztett durvasággal vág vissza, mindinkább fölvetődnek a lényeges kérdések. Mivé lesz a szabad véleménynyilvánítás és a szólásszabadság? Mivé lesz minden állampolgárnak az a joga, hogy szabadon választott pártba tömörüljön, védelmezze jogait és síkraszálljon a demokratikus átalakulásokért? És amire sokan rádöbbennek a *Berufsverbot* kapcsán: hová vezet ez a rendszer, mely demokratikusnak vallja magát és antikommunista? Ezekre a kérdésekre válaszolni kell. A magyarázatnál bízvást kiindulhatunk a múlt tanulságaiból, különös tekintettel a harmincas évekre és a hidegháború zsákutcáira. De kivált a jelen fényében vehetjük szemügyre a dolgokat. Mert jelenleg az NSZK-hoz földrajzi szempontból közel fekvő országokban fölvetődik a demokratikus alternatíva kérdése, s ez az alternatíva magában foglalja a kommunista párt részvételét és pótolhatatlan szerepét!

Nem meglepő, hogy Helmut Kohl urat ez olyannyira idegesíti, hogy a *Le Monde*-nak adott nyilatkozatában (1976. szeptember 20-án) jónak látta kijelenteni: „Szerintünk nincs eurokommunizmus. Nem létezhet egy kis szabadság és egy kis kommunizmus."

A kommunistáknak nincs mit tanulni ettől a rövidlátó inkvizítortól. Ahhoz, hogy kivívjuk és felépítsük a szocializmust, sok demokráciára van szükség — olyan sokra, hogy ez a demokrácia elviselhetetlenné váljék a nagytőkés kisebbség diktatúrájának a letéteményesei számára.

A Francia Kommunista Párt sohasem emelt kezet a szabadságra. Országunkban egyetlen párt sem állíthatja ezt.

A kommunisták szemében a szocializmus elválaszthatatlan a szabadságtól. Ennek bizonyságául idézte Georges Marchais az FKP XXII. kongresszusán a chilei Pablo Neruda emlékiratainak e csodálatos és fölöttébb időszerű passzusát:

„Olyan világban akarok élni, melyben nincsenek többé kiátkozottak. Én nem fogok senkit kiátkozni. Nem mondom azt holnap az El Tabó-i plébánosnak: »Ön nem keresztelhet többé, mert kommunistaellenes.« És nem mondom egy másik embernek: »Nem jelentetem meg a költeményét, a művét, mert ön kommunistaellenes.« Olyan világban akarok élni, ahol minden teremtmény egyszerűen ember, bármiféle egyéb megjelölés nélkül, anélkül, hogy zaklatná és üldözné egy szabály, egy szó, egy címke ... Azt akarom, hogy senkit se várjanak többé a városháza kapujában azért, hogy őrizetbe vegyék és kiutasítsák ... Azt akarom, hogy a túlnyomó többség, az egyedüli többség — mindenki — beszélhessen, írhasson, hallhasson, megvalósíthassa önmagát."

Az ilyen eszmék vonzóerejével szemben a reakció csak hazugsághoz és elnyomáshoz folyamodhat.

Azt azonban nem akadályozhatja meg, hogy a foglalkozási tilalmakban kifejeződő politikai válságba jusson, mert ma világszerte válságban van minden olyan politika, mely a szabadságjogok ellen irányul.

Összegezzük az elmondottakat.

Az NSZK-ban valóságos rendszerré vált a politikai üldözés. Egyes állampolgárokat elnyomó intézkedésekkel sújtanak kizárólag nézeteik, világfelfogásuk miatt, vagy azért, mert támogatnak egy pártot, illetve más legális szervezetet, s ezek jelöltjei voltak politikai vagy szakszervezeti választásokon. Az emberi jogok általános elveivel és magának az NSZK-nak az alkotmányával összhangban levő nézeteiket és tevékenységüket ezzel az alkotmánnyal „összeférhetetlen" eszmék bizonyságának tekintik. S ezért férfiakat, nőket és — legfőképpen — fiatalokat fosztanak meg attól a joguktól, hogy foglalkozásukat űzhessék. Ezek az intézkedések, akárcsak Hitler idejében, a kommunistákat és általában a demokratákat sújtják (megkerülve a DKP törvényen kívül helyezését, ami túlontúl szembetűnő lenne).

Ebben a válságtól emésztett Németországban a monopóliumoknak mohó terjeszkedési törekvéseiket kiszolgáló „beidomított" népre van szükségük; s a foglalkozási tilalmak — közvetlen áldozataik sorsának ismeretében — közvéleményformáló eszközzé válnak, megteremtik a félelem, a bizonytalanság és a lemondás légkörét, s ezáltal kockára teszik a munkásosztály, sőt az egész népesség alap-

vető szabadságjogait. A demokrácia védelme jegyében a demokráciát fokról fokra megfosztják eredeti tartalmától. S a jobboldali CDU—CSU, amelynek nagy szerepe van abban, hogy a boszorkányüldözés légköre kifejlődött, ennek révén erősíti sorait.

A német szociáldemokrácia ismét azt a politikát követi, hogy jobbra kormányoz és balra sújt; s ebből ismét a legádázabb reakció húz hasznot. Az utóbbi időben sokan adtak hangot aggodalmuknak amiatt, hogy azok a törvényesített intézkedések, amelyeket a CDU—CSU nyomásának engedve, az SPD közreműködésével dolgoztak ki, egy szép napon — megváltozott politikai körülmények között — minden szocialistát és szakszervezeti vezetőt elsöpörhetnek. Amint ez megtörtént a múltban is, midőn a Weimari Köztársaság engedményei és elnyomó intézkedései tápot adtak mindannak, ami Hitler idejében történt — sőt éppenséggel lehetővé tették, hogy egyáltalán megtörténjék.

A különféle irányzatokat egyesítő demokratikus közvélemény nemzetközi szintű, növekvő tiltakozása láttán az NSZK kormánya ötöl-hatol. Igyekszik elhitetni, hogy a foglalkozási tilalom már a múlté.

Ez azonban nem felel meg a valóságnak. Lényegében semmi sem változott. A *Berufsverbot* él és virul.

Már nem írunk 1933-at

Valami azonban nagyon is megváltozott: a világ ma már egészen más, mint a harmincas években volt.

Az imperializmus nem egy csatából került ki azóta megtépázottan. Elég, ha csak a nagy visszhangot keltő eseményekre emlékeztetünk: Vietnamban és Angolában a nép győztesen megvívta

szabadságharcát; Európában az NDK-t elismerte a többi állam, s a szocialista országokkal kötött szerződésekben az NSZK kötelezte magát a jelenlegi határok tiszteletben tartására, a helsinki tanácskozás megalapozta az európai biztonságot és együttműködést, földrészünkön nincs többé fasiszta rendszer, s a demokratikus mozgalom tért nyert Franciaországban és Olaszországban.

Nem kétséges, hogy Nyugat-Németország nagyburzsoáziája kitart régi törekvése mellett, s továbbra is Európa csendőrének akarja megtenni országát. E politika fenyegető veszélye és a giscardi hatalom részéről e tekintetben tanúsított megbocsáthatatlan engedékenység nagyon is kézenfekvő.

Ámde anélkül, hogy illúziókban ringatnánk magunkat, bízvást elmondhatjuk, hogy Európa, sőt az egész világ már nem az, ami volt, s ezért a nyugatnémet imperializmus céljai, melyek egyaránt irányulnak saját népe és a szomszéd népek ellen, irreálisak.

Igen, elmondhatjuk ezt — feltéve, hogy aktívan beavatkoznak a dolgok menetébe mindazok, akiknek érdeke, hogy az új irányzatok tartóssá váljanak.

Ha a manapság erősen korlátozott alapvető szabadságjogok gyakorlása kiteljesedne, kétségkívül fellendülne az NSZK-ban a munkásosztály és az egész nép haladásáért folyó küzdelem. Ők is minden erejükkel hozzájárulhatnának annak az Európának a felépítéséhez, mely a társadalmi haladás, a demokrácia útját követi, független, biztonságban és békében él — a dolgozók Európája és az egymással együttműködő népeké.

Mindebből pedig logikusan következik, hogy a *Berufsverbot* ellen küzdők nemcsak a szabadságért küzdenek, hanem az európai haladásért is.

A tények azt mutatják, hogy immár nem jámbor óhaj, ha kimondjuk: véget vethetünk a *Berufsver-*

bot szörnyű anakronizmusának, sutba dobhatjuk e háborús gépezetet, amely a demokrácia és a népszuverenitás szabad megnyilvánulása ellen irányul.

Az NSZK és Nyugat-Berlin demokratikus erőivel karöltve kivívhatjuk, hogy minden eddig hatályba lépett foglalkozási tilalmat érvénytelenítsenek, e tilalom minden áldozatát teljességgel visszahelyezzék jogaiba, s minden e tárgyra vonatkozó törvényt és rendeletet semmisnek nyilvánítsanak — ideértve nemcsak az 1972. januári rendeleteket, hanem a szövetségi kormány 1976 májusában meghirdetett „nyolc pontját" is!

Végezetül meg kell ismételnünk: e célok a lehető legszélesebb körű összefogást követelik meg. Kommunisták, szocialisták, keresztény hívők, a legkülönbözőbb irányzatokhoz tartozó demokraták csak együtt vívhatják meg ezt a csatát. De megéri a fáradságot. Meg lehet nyerni.

UTÓSZÓ

Ez a könyv már sajtó alatt volt, amikor az FKP jóvoltából a francia közvélemény tudomást szerzett arról, hogy a boszorkányüldözést az Európai Gazdasági Közösség szerveire is kiterjesztették.[1]

E botrányos ügynek minden mozzanata jelzi, milyen súlyossá vált az előző fejezetekben leleplezett rákfene.

Mindennek az indítéka az NSZK-ban meghonosodott gyakorlat és az az elhatározás, hogy az ottani praktikákat az EGK szintjére és minden egyes országra is kiterjesszék: bizalmas kérdőíveket állítsanak össze a kommunisták és a szimpatizánsok földerítése végett; behatoljanak vizsgálódás céljából a magánéletbe; felróják az embereknek családi és egyéb kapcsolataikat, utazásaikat, nézeteiket; kifejezetten felszólítsák a lakosságot a besúgásra; olyan állítólagos „biztonsági" szolgálatokat létesítsenek, melyek meghatározzák, ki a „lojális" és mi számít „titoknak", és csupán a Bizottság* elnökétől függenek; lehetetlenné tegyék a közalkalmazottaknak, hogy betekintsenek „biztonsági" dossziéjukba

[1] Lásd Jean Kanapa sajtóértekezletének anyagát a *l'Humanité* 1976. október 29-i számában.

* Az EGK fő végrehajtó szerve a Bizottság, amelyet a Miniszteri Tanács négy évre választ; kilenc tagból áll. — *A ford.*

stb. A kérdőíveken máris találkozhatunk az „alkotmányellenes tevékenységet indítványozó vagy folytató szervezet" jól ismert koncepciójával, továbbá a kommunisták és a fasiszták felháborító azonosításával.

Még azok a magyarázkodások is sajnálatosan ismerősek az olvasó előtt, melyek az FKP leleplezései óta e tevékenység korlátozott jellegéről és a vizsgálatokat övező biztosítékokról elhangzanak!

Az EGK szóvivője pedig nyilatkozataiban csak megerősíthette a tényeket, s tanúsíthatta, hogy a francia kormány előtt sem ismeretlenek; sőt e nyilatkozatokból még az is kiderül, hogy a brüsszeli biztonsági szervek e tekintetben együttműködnek a megfelelő francia szervekkel, s az illető francia közalkalmazottakat ugyanolyan vizsgálatnak és diszkriminációs intézkedéseknek vetik alá, mint a francia minisztériumok — kivált a külügyminisztérium — tisztviselőit. Ami végeredményben annyit jelent, hogy az efféle tényked̄és mindennapos, jóllehet sérti az alkotmányt és a hivatali szabályzatot. Ha még ehhez hozzátesszük a harcos munkások ellen az üzemekben alkalmazott megtorló intézkedéseket és a tájékoztatás megrendszabályozását, kikerekedik a „giscardi demokrácia" képe! S kirajzolódik előttünk még egy fölöttébb különös koncepció: a „Deutschland" modell sémája szerint berendezett Európa képe.

Való igaz, a *Berufsverbot* elleni harc közös ügye minden demokratának!

FÜGGELÉK

A foglalkozási tilalmak gyakorlatát megalapozó rendelkezések

A SZÖVETSÉGI KORMÁNY HATÁROZATA A KÖZINTÉZMÉNYEKBEN DOLGOZÓKNAK A DEMOKRATIKUS ALAPOKON NYUGVÓ RENDSZER ELLENI POLITIKAI TEVÉKENYSÉGE ELBÍRÁLÁSÁRÓL

(1950. szeptember 19.)

A Szövetségi Köztársaság ellenfelei megsokszorozzák erőfeszítéseiket, hogy aláássák a liberális és demokratikus alapokon nyugvó rendszert. Minden egyes efféle tevékenységben való részvétel összeegyeztethetetlen a közszolgálati feladatokkal. Minden egyes személy, aki közvetlenül vagy közvetve valamely közintézmény fennhatósága alá tartozik, köteles a szövetségi alkalmazottakra vonatkozó ideiglenes törvény 3. paragrafusa értelmében a demokratikus államrendhez teljes hűséggel csatlakozni. Mindazok, akik a szövetségi állam szolgálatában köztisztviselők, alkalmazottak vagy munkások, és a liberális és demokratikus alapokon nyugvó rendszer ellen irányuló tevékenységben részt vállalnak vagy ilyen tevékenységet folytató szervezetek tagjai, nekik dolgoznak vagy bármely más módon támogatják ezeket; különösen azok, akik a Német Szocialista Egységpárt (SED) elnevezésű kommunista párt 3. kongresszusának határozatai és a magát „Nemzeti kongresszus"-nak nevező szervezet irányelvei alapján, illetve azok szellemében tevékenykednek — e határozatokat erőszakos akcióknak kell minősíteni —, a feladatuk elvégzésében mutatkozó súlyos hiányosságok jogcímén egyaránt bűnösnek tekinthetők.

Mindenekelőtt az alábbi szervezetekbe tartozók

azok, akiknek alkalmazása összeegyeztethetetlen a közintézmények feladataival:

1. Németország Kommunista Pártja és minden égisze alá tartozó szervezet;
2. a Szociáldemokrata Akció;
3. a Szabad Német Ifjúság (FDJ);
4. a Szovjet—Német Baráti Társaság;
5. a szovjet kultúrát tanulmányozó társaság;
6. a Németország demokratikus megújulásáért küzdő kulturális szövetség;
7. a német egységért küzdő mező- és erdőgazdasági dolgozók köre;
8. a Békeharcosok Bizottsága;
9. az Ifjú Békeharcosok Bizottsága;
10. a Nácizmus üldözötteinek társasága;
11. a Birodalmi Szocialista Párt;
12. a magát „Fekete front"-nak nevező szervezet (Otto Strasser mozgalma);
13. a Nemzeti Front.

A szövetségi kormány utasítja az összes elöljáró hivatalt, hogy erélyesen járjon el mindazon köztisztviselők, alkalmazottak és munkások ellen, akik a fenti szervezetekben vagy vállalkozásokban való részvételükkel megsértik a Szövetségi Köztársaság iránti hűség alapján rájuk háruló feladatokat. A vétkeseket a leghatározottabban, azonnal ki kell zárni a közszolgálatból: a kinevezett köztisztviselők ellen hivatali fegyelmi eljárást kell foganatosítani, amely állásuk és fizetésük ideiglenes felfüggesztésével jár együtt; a szerződéses köztisztviselők szerződését meg kell semmisíteni; az alkalmazottakat és a munkásokat felmondás nélkül el kell bocsátani.

A szövetségi kormány ismételten felhívja a szövetségi államok kormányait, hogy haladéktalanul alkalmazzák e rendszabályokat.

Adenauer

Forrás: Miniszteri bulletin, 1950. 12. sz.

A SZÖVETSÉGI KANCELLÁRNAK ÉS A SZÖVETSÉGI ÁLLAMOK KORMÁNYELNÖKEINEK KÖZÖS NYILATKOZATA

(1972. január 28.)

A szövetségi kancellár és a szövetségi államok kormányelnökei a közszolgálatban álló személyek szélsőséges szervezetekhez való tartozásával kapcsolatos alapelveket fogadtak el.

A köztisztviselők hivatali szabályzatára vonatkozó szövetségi és szövetségi állami törvényes előírások, valamint az alkalmazottakra és a fizikai dolgozókra vonatkozó idevágó rendelkezések értelmében minden közszolgálatban álló személytől elvárható, hogy az Alaptörvény értelmében magáévá tegye és védelmezze a liberális és demokratikus alapokon nyugvó rendszert. Az alkotmányellenes tevékenység egyértelmű ennek a kötelezettségnek a megszegésével. Ha a közszolgálatban álló személy az alkotmányos rend ellen küzdő pártnak vagy egyéb szervezetnek a tagja, illetve ilyen pártot vagy szervezetet támogat, rendszerint lojalitási konfliktusba keveredik. S ha ez kötelességmulasztással jár, minden egyes esetben külön kell dönteni arról, hogy hivatalos intézkedésekre van szükség.

A fentebb ismertetett rendelkezések alapján a közszolgálatba való felvételnek előfeltétele az, hogy a jelölt biztosítékot nyújtson afelől, hogy mindenkor kész az Alaptörvény értelmében híven kitartani

a liberális és demokratikus alapokon nyugvó rendszer mellett. Ha e tekintetben kétségek merülnek fel, ezek általában indokolttá teszik a jelölt elutasítását.

Forrás: A szövetségi kormány tájékoztatási és sajtófőnökségének bulletinje. 1972. 15. sz. 142. old.

A SZÖVETSÉGI ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG DÖNTÉSE

(1975. május 22.)

Vezérelvek

1. A közszolgálatnak állandó alapelve az, hogy az illető személyeknek kiváltképpen szilárd politikai lojalitást kell tanúsítaniuk az állam és az alkotmány iránt, s ennek az alapelvnek a tiszteletben tartása kötelező (Alaptörvény, 33. cikkely. 5. pont).

2. A politikai lojalitás kötelezettsége magában foglalja az állam és az alkotmányos rend érdemi elismerését, még ha ez utóbbiról feltételezhető is, hogy alkotmánymódosítás útján változik. Ez az elismerés nem lehet pusztán szóbeli s kiváltképpen meg kell nyilvánulnia a hivatali tevékenység során abban, hogy a köztisztviselő tiszteletben tartja az alkotmányos és törvényes előírásokat, s ezek szellemében végzi munkáját. A politikai lojalitás kötelezettségének nem tehet eleget pusztán olyan magatartással, mely rideg tartózkodásból, csupán különségekben megnyilvánuló korrektségből, érdektelenségből, az államtól és az alkotmánytól való belső elhatárolódásból tevődik össze S ez a kötelezettség kiváltképpen megköveteli a köztisztviselőtől, hogy távol tartsa magát az olyan csoportosulásoktól és vállalkozásoktól, amelyek támadják, rossz hírbe keverik és meg akarják dönteni az államot, a fennálló alkotmányos rendet és az alkotmány ér-

telmében működő szerveket. A köztisztviselőtől elvárható, hogy olyan nagy értéknek ismerje el az államot és az alkotmányt, amelyek megérdemlik, hogy kiálljon mellettük. A politikai lojalitás válságok és súlyos konfliktusok idején igazolódik be, amikor az államnak feltétlenül szüksége van rá, hogy a köztisztviselő mellette foglaljon állást.

3. Gyakornoki idejét töltő vagy szerződéses köztisztviselő esetében a lojalitás kötelezettségén esett csorba indokolttá teszi az elbocsátást. A kinevezett köztisztviselő munkaköri feladatainak nem megfelelő ellátása esetén a közszolgálatból való elbocsátásra ítélhető hivatalos fegyelmi eljárás útján.

4. A közszolgálatba lépés, amint ezt az alkotmány megköveteli és a törvényes rendelkezések jogilag meghatározzák, feltételezi, hogy a pályázó biztosítékot nyújtson afelől, hogy híve a liberális és demokratikus alapokon nyugvó rendszernek.

5. Annak a meggyőződésnek, hogy a pályázó nem nyújtja a kívánatos biztosítékot, személyiségének olyan megítélésén kell alapulnia, mely felöleli jövőbeni magatartásának teljes értékelését, s az értékelésnek olyan konkrét elemekre kell épülnie, melyek jellege és értelmezése az eseteknek megfelelően változhat.

6. Az Alaptörvény 33. cikkelyének 5. pontjából eredő jogi következmények egyaránt érvényesek a köztisztviselők minden kategóriájára, vagyis a szerződéses, a gyakornoki idejüket töltő és a kinevezett köztisztviselőkre.

7. A közszolgálatban álló személyek akkor is kötelesek lojalitást tanúsítani feljebbvalóik irányában, és lelkiismeretesen eleget tenni a rájuk háruló munkaköri kötelezettségeknek, ha a velük szemben támasztott követelmények kevésbé szigorúak; ezenfelül nem támadhatják az államot, melynek szolgálatában állnak, sem ennek az államnak az alkotmányos rendjét. Ők is azonnali hatállyal el-

bocsáthatók, ha súlyos kötelességmulasztást követnek el; s az ő felvételi kérelmük is elutasítható, ha feltételezhető, hogy nem tudnak és nem is akarnak eleget tenni a rájuk háruló feladatoknak.

8. A közszolgálatra pályázó személyiségének megítélésénél fontos magatartásbeli elem lehet az is, ha az illető olyan politikai pártnak a rokonszenvező támogatója vagy tagja, melynek céljai ellentétesek az alkotmánnyal — függetlenül attól, hogy e célok alkotmányellenességét megállapította-e a szövetségi alkotmánybíróság vagy sem.

9. Az Alaptörvény 33. cikkelyének 5. pontjában foglalt, a köztisztviselők szolgálati és fegyelmi szabályzatára vonatkozó előírások általános törvények az Alaptörvény 5. cikkelyének 2. pontja értelmében.

10. Az a tény, hogy a közszolgálatnak szilárd alapelve az, mely megköveteli, hogy a jelölt biztosítékot nyújtson afelől, hogy mindenkor híve a liberális és demokratikus alapokon nyugvó rendszernek, kifejezésre jut a köztisztviselők szolgálati szabályzatában, nem áll ellentétben az Alaptörvény 12. cikkelyével.

11. Az államnak lehetősége nyílik arra, hogy olyan gyakornoki időt tűzzön ki, melynek letöltése előfeltétele mind a köztisztviselői alkalmaztatásnak, mind valamely szabad foglalkozás űzésének. Ez a gyakornoki idő letölthető magánjogi keretek között vagy a köztisztviselői státustól különböző közjogi keretek között. Ha a döntés köztisztviselői keretek között letöltendő gyakornoki időt ír elő, akkor azoknak, akik állami szolgálaton kívül űzik foglalkozásukat vagy ezzel egyenértékű, hátrányos megkülönböztetéstől mentes gyakornoki időt kell javasolni, melyet közhivatalban tölthetnek le anélkül, hogy utána kineveznék őket, vagy olyan kivételt kell beiktatni a köztisztviselők szolgálati szabályzatába, mely lehetővé teszi, hogy saját ké-

résére az illető közhivatali kereteken kívül is letölthesse gyakornoki idejét. Ha tekintetbe veszszük, hogy jogi szempontból a két fokozat egyre közelebb kerül egymáshoz, könnyen elképzelhető, hogy a jövőben a jogászok gyakornoki idejének leegyszerűsítése céljából minden jogász számára elő kell írni a második jogi vizsga előtt esedékes gyakornoki időt, mely a köztisztviselői státustól különböző közjogi keretek között töltendő le.

Forrás: Grundrechte, Die Rechtsprechung in Europa (EuGRZ). 1975. 398. és köv. old.

A KÖZSZOLGÁLATRA JELENTKEZŐK ALKOTMÁNYHŰSÉGÉNEK ELBÍRÁLÁSI ELVEI

A bonni minisztertanács 1976. május 19-i ülésén jóváhagyólag tudomásul vette a közszolgálatra jelentkezők „alkotmányhűségének" az elbírálásánál követendő alábbi alapelveket.

I. Annak megállapítása, hogy a jelölt alkalmasságánál fogva biztosítékot nyújthat-e afelől, hogy hű az alkotmányhoz, e döntés meghozatalára hivatott szövetségi hatóság hatáskörébe tartozik. S a döntés meghozatalánál ennek tekintetbe kell vennie a szövetségi alkotmánybíróság 1975. május 22-i döntését és a *Bundestag* 1975. október 24-i határozatának az elveit.

II. Annak eldöntésénél, hogy a jelölt biztosítékot nyújthat-e a közszolgálatba lépéshez szükséges alkotmányhűség felől, egységesen értelmezve tiszteletben kell tartani a következő eljárási elveket:

1. A felvételt hirdető hatóságoknak írásban közölniük kell a jelölt felvételével szemben táplált aggályokat és az ezzel kapcsolatos jelentősebb tényeket.
2. A jelöltnek joga van szóban vagy írásban kifejteni véleményét erre vonatkozólag.
3. Ha kihallgatásra kerül sor, erről pontos jegyzőkönyvet kell felvenni. S kérésére a jelölt megkaphatja ennek egy példányát.

4. Amennyiben óhajtja, a jelölt jogi tanácsadót is igénybe vehet. Ennek azonban a tanácsadásra és eljárási kérdésekre kell szorítkoznia.
5. Amennyiben a jelölt alkalmassága nem állapítható meg, a végső döntés az illető szakágazat legfelsőbb hivatali szervének, vagyis elvben a politikailag illetékes miniszternek a hatáskörébe tartozik.
6. Az elutasító döntés csak bíróság előtt bizonyítható tényeken alapulhat.
7. Kérésére a jelöltnek mindenkor joga van ahhoz, hogy írásban megkapja az elutasítás indokolását, azoknak a tényeknek a felsorakoztatásával, melyek az elutasítás szempontjából jelentősek. S az írásbeli közlésnek tartalmaznia kell a fellebbezésre vonatkozó útmutatást is.
8. Biztosítani kell, hogy a hivatalos vizsgálatra jogosult szervek csak olyan (bíróság előtt bizonyítható vagy jogilag alátámasztott) tényekről értesüljenek, melyek igazolhatják a jelölt alkotmányhűségével szemben támasztott kétségeket.

A fenti elveken kívül a *Bundestag* 1975. október 24-i döntésének alábbi pontjai különösen nagy jelentőségűek:

— A liberális és demokratikus állam *a priori* feltételezi polgárairól, hogy hűek az alkotmányhoz. Ennek következtében a közszolgálatra pályázókról elvben fel kell tételezni, hogy személyükben biztosítékot nyújtanak alkotmányhűségük felől. Ha a hatóságoknak olyan tényekről van tudomásuk, melyek adott esetben súlyosan rácáfolhatnak erre a feltételezésre, a felvételt hirdető hatóság jogosult és köteles megindítani a konkrét bizonyítási eljárást.

— Egy felnőtté váló fiatal tettei vagy szavai, melyek iskolás vagy egyetemi hallgató korából ismeretesek, csak akkor vehetők figyelembe — kivált,

ha azóta hosszú évek teltek el — a kinevezés elutasításának indokaként, ha jellegük és súlyosságuk folytán feltételezhető, hogy a jelölt kinevezése után sem nyújthat biztosítékot afelől, hogy mindenkor síkraszáll a demokratikus és liberális rendszer mellett.

Ezzel kapcsolatosan az alkotmánybíróság így foglalt állást: „Ez utóbbi típusú vizsgálatok csak olyan magatartásformákra deríthetnek fényt, amelyek egy fiatal kialakulásának, tanulmányainak a korszakára esnek, s gyakran elkötelezett tiltakozással kapcsolatos érzelmekből erednek. Az ilyen érzelmek az illető csoport vagy környezet reagálásához tartoznak, s (hasonlóan sok egyébhez) korántsem tekinthetők olyan elemeknek, amelyekből kiindulva valamiféle következtetés vonható le az elbírálandó személy egyéniségére vonatkozólag. Az ilyen vizsgálatok viszont kihatnak a politikai légkörre, csak megrendíthetik az érintett személyeknek a demokráciába vetett bizalmát, lejáratják a liberális államot, nem állnak arányban az elért eredménnnyel, s ebben az értelemben veszélyesek, mert ha bevésődnek az emlékezetbe, könnyen visszaéléshez vezethetnek."

A minisztertanács ülése alkalmából Armin Grünewald, a kormány szóvivője kijelentette:

„Werner Maihofer szövetségi belügyminiszter az SPD és az FDP irányítása alatt álló szövetségi államokkal karöltve dolgozta ki elveit. S annak folytán, hogy a minisztertanács jóváhagyta ezeket az elveket, hatályát veszti az a határozat, amelyet néhány évvel ezelőtt fogadtak el a szövetségi államok kormányelnökei a szövetségi kancellárral egyetemben. Vonatkozik ez mind a központi államra, mely életbe lépteti a most jóváhagyott elveket, mind pedig azokra a szövetségi államokra, melyek ugyancsak életbe léptetik. Ezek az elvek az Alaptörvényen, a közszolgálat teljesítésére vonatkozó jogsza-

bályokon, a szövetségi alkotmánybíróság 1975. május 22-i döntésén, valamint a *Bundestag* 1975. október 24-i határozatán alapulnak. Az érvényes jogszabályok visszatükröződései ezek, s útmutatással szolgálnak az eljárásra vonatkozólag azoknak, akik magukévá kívánják tenni a fenti elveket. A CDU és a CSU irányítása alatt álló szövetségi államokat felkérjük, hogy tegyék magukévá ezeket az elveket."

Forrás: A szövetségi kormány tájékoztatási és sajtófőnökségének bulletinje. 1976. 20. sz. 145—146. old.

Nemzetközi egyezmények és dokumentumok

AZ EMBERI JOGOK EGYETEMES NYILATKOZATA

(Az ENSZ 1948. december 10-én fogadta el)

Részlet

2. cikk

Mindenki, bármely megkülönböztetésre, nevezetesen fajra, színre, nemre, nyelvre, vallásra, politikai vagy bármely más véleményre, nemzeti vagy társadalmi eredetre, vagyonra, születésre, vagy bármely más körülményre való tekintet nélkül hivatkozhat a jelen Nyilatkozatban kinyilvánított összes jogokra és szabadságokra.

Ezenfelül nem lehet semmiféle megkülönböztetést tenni annak az országnak, vagy területnek politikai, jogi vagy nemzetközi helyzete alapján sem, amelynek a személy állampolgára, aszerint, hogy az illető ország vagy terület független, gyámság alatt áll, nem autonóm vagy szuverenitása bármely vonatkozásban korlátozott.

AZ EMBERI JOGOK EURÓPAI EGYEZMÉNYE

(Az Európa Tanács 1950. november 4-én fogadta el)

Részlet

9. cikk

1. Mindenkinek joga van a gondolat — lelkiismeret — és vallásszabadságra; e jog magában foglalja a vallás vagy meggyőződés megváltoztatásának szabadságát és azt a szabadságot, hogy egyedül vagy másokkal együttesen, nyilvánosan vagy magánúton kinyilvánítsa vallását vagy meggyőződését az istentiszteleten, oktatásban, gyakorlatban és annak megtartásában.

2. A vallás vagy meggyőződés szabadságának kifejezését csak a törvényben meghatározott korlátozásoknak lehet alávetni, amelyek szükségesek a demokratikus társadalomban a közbiztonság, a közrend, egészségügy vagy erkölcsök, illetve mások jogai és szabadságai védelme érdekében.

AZ EURÓPAI BIZTONSÁGI ÉS EGYÜTTMŰKÖDÉSI ÉRTEKEZLET ZÁRÓOKMÁNYA

(1975. augusztus 1.)

Részlet

„A részt vevő államok tiszteletben tartják az emberi jogokat és az alapvető szabadságjogokat, beleértve a gondolat, a lelkiismeret, a vallás és meggyőződés szabadságát, amely mindenkit megillet, fajra, nemre, nyelvre és vallásra való tekintet nélkül.

Elősegítik és ösztönzik az állampolgári, a politikai, a gazdasági, a szociális, a kulturális és egyéb jogok és szabadságjogok hatékony gyakorlását, amelyek mindegyike az emberi személyiség méltóságából fakad és lényeges annak szabad és teljes fejlődése számára."

Forrás: Az európai biztonsági és együttműködési értekezlet záróokmánya. Kossuth Könyvkiadó 1975. 13. old.

AZ EURÓPAI TŐKÉSORSZÁGOK KOMMUNISTA PÁRTJAINAK FELHÍVÁSA AZ NSZK-BAN ÉS NYUGAT-BERLINBEN ALKALMAZOTT FOGLALKOZÁSI TILALMAK ELLEN

Az európai tőkésországok kommunista pártjai az 1976. július 7-én Strasbourgban tartott ülésükön a szabadságjogok elleni bűncselekménynek minősítve, elítélik az NSZK állampolgárait sújtó „foglalkozási tilalmakat". Főleg a kommunistákról van szó, de az áldozatok között szakszervezeti tagokat, szociáldemokratákat, haladó személyiségeket és pacifistákat is találunk.

Az NSZK-beli szövetségi államok viszonyainak ismeretében megállapítjuk, hogy több százezer rendőri vizsgálatot folytattak le, több száz foglalkozási tilalmat léptettek érvénybe, s több ezer peres eljárás most is folyamatban van. Ezt az antidemokratikus gyakorlatot törvénytelen módon kiterjesztették Nyugat-Berlinre is.

Olyan helyzet állt elő, amikor a válság elleni harcban a népekben növekszenek a társadalmi haladásra, a demokratikus jogok kiszélesítésére, a békére irányuló törekvések, s ezzel egyidőben a nagytőke igyekszik korlátozni az alapvető szabadságjogokat. Így akar gátat vetni a népek e törekvéseinek. Az NSZK-ban meghonosodott antidemokratikus gyakorlat precedensül szolgál a szabadságjogok elleni támadásra a többi európai tőkésországban.

Ez indokolja a közvélemény fellépését a *Berufs-*

verbot ellen, illetve harcát mindenütt és mindenkor az egyéni és a kollektív szabadságjogokért.

Az NSZK-beli és a nyugat-berlini demokraták vezette akció és az országainkban széleskörűen kibontakozó szolidaritás kikényszerítette az első meghátrálást. Lehetővé vált és szükséges még ennél is tovább lépni.

Nincs bennünk semmilyen ellenséges érzület a Német Szövetségi Köztársaság népével szemben. Éppen ellenkezőleg, ez a nemzetközi szolidaritási mozgalom támaszt akar nyújtani az NSZK és Nyugat-Berlin összes demokratikus erői számára, szembeszáll minden olyan cselekedettel, amely megsérti az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát, Az Emberi Jogok Európai Egyezményét, az NSZK Alaptörvényét és Nyugat-Berlin alkotmányát.

A kommunista pártok a véleménynyilvánítás és a gondolat szabadságáért harcolva felszólítanak minden demokratát — bármilyen legyen is politikai meggyőződése, világnézete, vallása — a közös harcra: tevékenységükkel támogassák az NSZK és Nyugat-Berlin demokratáit; velük együtt követeljék, hogy a foglalkozási tilalmak minden formáját szüntessék meg, helyezzék hatályon kívül azokat a rendeleteket, amelyek alapján a foglalkozási tilalmakat életbe léptették, s hogy mindazokat a férfiakat és nőket, akik mindmáig áldozatok maradtak, visszahelyezzék törvényes jogaikba.

Strasbourg, 1976. július 7.

Néhány kivételesen jellemző eset

GERHARD BITTERWOLF GYAKORLÓ TANÍTÓJELÖLT ÉS DIÁKSZERVEZETI AKTIVISTA ESETE

Gerhard Bitterwolfot, a Szocialista Diákszövetség nürnbergi szervezetének tagját 1974 októberében hallgatták ki. A kihallgatásra szóló idézés szövege így hangzott:

„Tisztelt Bitterwolf úr, a kormánynak tudomására jutott, hogy ön jelöltként indult a VI. egyetemi diákparlament választásain . . . a nürnberg-erlangeni egyetemen, a Szocialista Diákszövetség 9-es számú listáján. Ebből adódóan olyan kérdések vetődnek fel, melyek tisztázásra várnak."

A kihallgatásról Bitterwolf pontos jegyzőkönyvet készített. Ebből fehéren-feketén kiderül, miféle kérdéseket kellett tisztázni.

Az alábbiakban részleteket közlünk e jegyzőkönyvből (*S* és *A* a kormány képviselői; *B* a kihallgatott Bitterwolf).

„*S* — Ön még tartozik nekünk azzal, hogy vázolja a szocializmusra vonatkozó elképzeléseit.

B — A szocializmus számomra — ellentétben azzal, amit önök a jelek szerint gondolnak — nem utópia. Nem érdekelnek az utópiák.

S — De azokból mégiscsak erednek bizonyos eszmék . . .

B — Én inkább azokat a reális lehetőségeket keresem, amelyek révén alkotmányos keretek között el lehet jutni egy szocialista gazdasági rendszer megteremtéséhez. A haladó szellemű embereknek mindenekelőtt az alkotmányokat kell tiszteletben

tartaniuk és védelmezniük, mert ezek nagy előrehaladást jelentenek a középkori abszolutizmushoz képest, s az emberiség számos politikai vívmányát tartalmazzák.

S — Nem mondhatnám, hogy nagyon meg volnék elégedve ezzel a felvilágosítással. De mondja csak, milyen a jelenlegi államformának a szocialista összetevője?

B — Ez az Alaptörvény 14. és 15. cikkelyének az alkalmazásából következik.

S — Akkor tegyük fel másképpen a kérdést. Hogyan értelmezi ön a »szocializálás« szót? Mit vár ettől?

B — Az első kérdésre már válaszoltam: ez az Alaptörvény 14. és 15. cikkelyének az alkalmazásából következik. S azt várom tőle, hogy a termelési eszközök birtoklása igazságosabban oszlik majd meg az NSZK-ban, a jelenleginél egyenlőbb fejlődési lehetőségek alakulnak ki, s Európában állandósul a béke.

S — A jelek szerint ön ezúttal semmi konkrétumot nem tud mondani nekünk. Térjünk át akkor a »demokrácia« fogalmára. Hogyan képzeli el ön az államot? A liberális és demokratikus rendszernek miféle elvei testesülnek meg ön szerint a szocialista demokráciában?

B — Valamennyi elve, a maga teljességében. Más politikai célokat nem is volnék hajlandó követni.

S — Véleményem szerint ön még nem válaszolt kielégítően a kérdésemre. Mégis térjünk át más témára.

A — Ön tehát állami szolgálatba akar lépni Bajorországban. Hogyan képzeli el a közalkalmazottak és feljebbvalóik közt fennálló viszonyt? Szeretnénk segítségére lenni, nehogy később kelljen ráébrednie, hogy a szolgálati szabályzat előre nem látott kötelezettségeket ró önre.

B — A közalkalmazottak szolgálati szabályzatának az alappillérei a közszolgálatra vonatkozó jogszabályok, a legteljesebb alkotmányhűség, s legfőképpen az alkotmányos alapelvek tiszteletben tartása. Az már vita tárgya lehet, hogy ez a viszony a közalkalmazottakat tekintve szorosabb legyen-e, mint a többi állampolgár esetében.

S — Nem gondolja, hogy egy közalkalmazottól nagyobb alkotmányhűség követelhető meg, mint a többi állampolgártól?

B — Szerintem minden állampolgárnak szívvel-lélekkel ki kell állnia az alkotmány mellett.

A — De egy közalkalmazott még pénzt is kap érte.

B — Nem hiszem, hogy alkotmányhoz való hűség kötelezettsége aszerint differenciálható, hogy némelyeknek teljességgel, másoknak csak féligmeddig kell kiállniuk mellette.

S — De egy közalkalmazott *kiváltképpen* köteles híven kitartani az alkotmány mellett!

B — Szerintem nem lehet enyhíteni a hűség kötelezettségén az állampolgárok javára a közalkalmazottakhoz képest.

A — De a többi állampolgár nem húz fizetést az államtól, melynek talpköve ez az alkotmány... példának okáért a bajor államtól.

B — Térjünk át arra a kérdésre, hogy létezik-e ilyen fokozati megkülönböztetés az alkotmányhűség kötelezettségében. Nem tudok róla, hogy a szövetségi alkotmánybíróságnak lennének ilyen állásfoglalásai.

A — Jó, hagyjuk ezt."

A kihallgatás alapján a bajorországi CSU-kormány elutasította Gerhard Bitterwolf alkalmaztatási kérelmét. Csak 1975 áprilisában sikerült neki — számos akció eredményeképpen — elérnie, hogy bírósági végzésnek engedve alkalmazzák nem véglegesített tanítónak.

SIEGFRIED IMHOLZ SZOCIÁLIS GONDOZÓ ESETE

Egyre többször fordul elő, hogy nem hivatalnoki státusban levő közalkalmazottakat elbocsátanak azért, mert „nem tesznek eleget a politikai lojalitás kötelezettségének". S ez alkalommal kollektív szerződéseiknek arra a pontjára hivatkoznak, mely kimondja, hogy az alkalmazottaknak „mindenkor készen kell állniuk a liberális és demokratikus alapokon nyugvó rendszer szolgálatára".

A munkaügyi bíróságok számos ítéletükben foglalkoztak ilyen elbocsátási döntésekkel, mert a DKP-hoz való tartozás nem tekinthető a fenti előírás megszegésének. A közalkalmazottak politikai nézeteinek az ellenőrzése azonban ennek ellenére is fokozódik, amióta a szövetségi alkotmánybíróság döntésében leszögezte, hogy a közalkalmazott azonnali hatállyal elbocsátható, ha „támadja az államot, melynek szolgálatában áll, valamint annak alkotmányát".[1]

Siegfried Imholzot is azonnali hatállyal elbocsátotta állásából 1975 februárjában a bajorországi Fürth városa azért, mert tagja a DKP-nak.

A huszonkilenc esztendős Imholz szakmai pályafutása az alábbiakban összegezhető:

Szüleinek az anyagi helyzete nem tette lehetővé,

[1] Lásd *Süddeutsche Zeitung*, 1975. július 27.

hogy leérettségizzen. Kitanulta a vájármesterséget; de a bányák bezárásakor elvesztette az állását. Ekkor — huszonöt esztendős korában — beiratkozott a szociális gondozókat képző iskolába. Állami ösztöndíjat nem kapott — munkájából élt, amíg be nem fejezte tanulmányait. A szakképzettség elnyerése után pedig Fürthben telepedett le, mert odavaló lányt vett feleségül. A város alkalmazta szociális gondozónak, s egy nyomornegyedben munkához is látott. 1975. február 6-án azonban a városi tanács azonnali hatállyal elbocsátotta.

A döntést azzal indokolták, hogy Imholz fondorlatos módon nyerte el állását, mert elhallgatta, hogy tagja a DKP-nak. Ha ezt a város illetékesei tudták volna, nem alkalmazzák.

Idővel még azt is bűnéül rótták fel, hogy a DKP jelöltje volt Braunschweigben, s több röpirat is napvilágot látott az ő aláírásával.

Így már együtt is voltak a „bíróság előtt bizonyítható" tények, melyekből „nyilvánvalóan" le lehetett vonni azt a következtetést, hogy Imholz „célul tűzte ki alkotmányos államunk liberális és demokratikus alapokon nyugvó rendszerének a megdöntését".[2]

Stranka szociáldemokrata polgármester, az Imholz elbocsátásáért felelős város legfőbb vezetője még attól az állítástól sem riadt vissza, hogy Imholzot a DKP építette be a városi közigazgatásba, és csak „álcázásul" mondja, hogy házasodni jött Fürthbe[3].

A városban megalakult az alapvető emberi jogokat védelmező bizottság, hogy kiharcolja Imholz visszavételét.

[2] Lásd Fürth városának 1975. február 14-i levelét.
[3] Lásd *Fürther Nachrichten*, 1975. február 18.

CHARLOTTE NIESS BÍRÓNŐ ESETE

A huszonnyolc esztendős Charlotte Niess olyan jogász, aki minden vizsgáját kiváló eredménnyel tette le, és gyakornoki idejét töltötte egy bíróságon.

1975 áprilisában kérelmezte bírói kinevezését a bajorországi igazságügy-minisztériumnál.

Nem sokkal ezután telefonon közölték vele, hogy 1975 júniusában megkezdheti működését a nürnbergi törvényszéken.

Ekkor Nürnbergbe költözött, s várta a hivatalos értesítést.

Ehelyett azonban az igazságügy-minisztérium 1975. május 16-án közölte vele, hogy állásába szolgálati okokból nem iktathatják be.

Érdeklődésére a minisztérium azt válaszolta, hogy az alkotmányvédő hivatal vizsgálata még nem ért véget.

Charlotte Niesst ezután kihallgatták. A politikai hovatartozását firtató kérdésekre azt válaszolta, hogy 1971 óta tagja a szociáldemokrata pártnak, 1973 óta a közalkalmazottak szakszervezetének és 1974 óta a Demokratikus Jogászok Német Szövetségének.

Főleg ez utóbbinak köszönhette mellőzését. Kiderül ez abból a levélből, melyet az igazságügyminiszter 1975. július 17-én intézett Charlotte Niess

ügyvédjéhez; mert ő ebben arra hivatkozik, hogy Niess asszony vezetőségi tagja a Demokratikus Jogászok Német Szövetségének, ez pedig tagja a Demokratikus Jogászok Nemzetközi Szövetségének.

A Demokratikus Jogászok Német Szövetsége a szövetségi belügyminiszter megállapítása szerint a kommunista párt segédcsapata; olyan szélsőbaloldali elemeket tömörít, akik nem állnak a liberális és demokratikus alapokon nyugvó, alkotmányos rendszer talaján.

„Ez abból a tényből következik, hogy ennek a szövetségnek az 1974 decemberében megválasztott, legutóbbi vezetőségében számottevő kommunista befolyás érvényesül. A vezetőség huszonhárom tagja közül hat kommunista párttag, illetve annak idején tagja vagy függetlenített pártmunkása volt az 1956-ban betiltott KPD-nek. Hét másik tag pedig a kommunista párt fedőszerveinek — például a *Spartakus* mozgalomnak — aktív résztvevője."

A döntés nem említi a többi vezetőségi tag hovatartozását; ők ugyanis egytől egyig szociáldemokraták.

A Demokratikus Jogászok Német Szövetségének bűnéül róják fel, hogy a demokratikus jogok és a szabadságjogok védelmében hozott kormányhatározatok egyikét-másikát önkényuralmi jellegűnek minősítette.

A belügyminiszteri állásfoglalás ugyan elismeri, hogy a szövetség alapszabályaiban foglalt célok és eszmék összhangban vannak az alkotmányos alapokon nyugvó rendszerrel, de ehhez nyomban hozzá is fűzi: „... ezeknek az alapszabályoknak a megfogalmazása a baloldali szélsőségesek befolyására vall, az ő szóhasználatukat tükrözi ... Ebből pedig az következik, hogy az ott szereplő koncepciókat nem az alkotmány szellemének megfelelő értelemben alkalmazzák."

DR. RICHARD HIEPE MŰVÉSZETTÖRTÉNET-TANÁR ESETE

Richard Hiepe 1930-ban született, 1959 óta a müncheni *Tendenzen* című képzőművészeti folyóirat főszerkesztője, 1961 óta a Müncheni Új Képtár igazgatója, 1969-től 1972-ig a Müncheni Képzőművészeti Akadémia óraadó tanára, majd pedig a foglalkozási tilalom áldozata. Tagja a DKP-nak, korábban pedig a KPD-nek is tagja volt.

1970 nyara óta dr. Hiepe óraadó tanárként iparművészet-történetet oktat a Braunschweigi Képzőművészeti Főiskolán. Tagja a vizsgabizottságnak. Több mint kétszázötven diák tette le felügyelete alatt az államvizsgát.

1974 nyarán ez a főiskola kapott egy nyilvános rendes tanári státust. Ennek betöltésére mind a jelölő bizottság, mind az egyetemi főtanács egyhangúlag dr. Hiepét javasolta; s a diákgyűlés is egyetértett ezzel a kinevezéssel.

Kilenc hónapig nem történt semmi. 1975. február 21-én dr. Hiepét kihallgatásra rendelték be az alsó-szászországi kultuszminisztériumba.

A leszűrt következtetések alapján az illetékes miniszter, Grolle úr hozzájárult dr. Hiepe november 1-i hatállyal történő kinevezéséhez.

Ekkor azonban közbelépett ugyanannak a szövetségi államnak a belügyminisztere. 1975. október 30-án újabb kihallgatásra rendelte be dr. Hiepét,

arra hivatkozva, hogy „újabb értesülések" birtokába jutott vele kapcsolatosan. S a több mint négy óra hosszáig tartó faggatás során a professzornak bűnéül rótták fel „a marxizmushoz való szellemi ragaszkodását", az alkotmányvédő hivatal dossziéiból merített négy más „váddal" egyetemben.

Ezek a „vádak" az alábbiakban összegezhetők:

1. Dr. Richard Hiepe 1964-ben részt vett Hamburgban azon a tüntetésen, melyet a DGB-hez tartozó szakszervezetek a volt „Viking" SS-hadosztály bajtársi egyesületének az alakuló közgyűlése alkalmából rendeztek; s emiatt pénzbüntetésre ítélték.

2. 1972-ben őrizetbe vették Münchenben azért, mert a neonáci *Deutsche Volksunion* megalakulása ellen tiltakozó tüntetésen egy táblát vitt ezzel a felirattal: „Nácik, takarodjatok Münchenből!" Ezúttal is pénzbüntetésre ítélték. A tüntetésre mozgósító felhívást egyébként az SPD, az FDP, a szakszervezeti központ és számos neves személyiség írta alá.

3. 1972-ben foglalkozási tilalom alá helyezték Münchenben, mert a DKP listáján indult a választásokon.

4. Műveiben, melyek a legjelentősebb nyugatnémet kiadóvállalat — „a Bertelsmann" — gondozásában jelennek meg, „a munkásosztály kultúrája felé orientálódik", ez pedig arra vall, hogy a művészetről vallott nézetei egyoldalúak.

Időközben az alsó-szászországi kormány úgy rendelkezett, hogy dr. Hiepe nem folytathatja az osnabrücki egyetemen azt az előadássorozatot, melyet 1974 óta tartott a fényképészet történetéről (lévén ennek nemzetközileg elismert szaktekintélye). Indoklásul a Braunschweigben folyamatban levő vizsgálatot hozták fel.

A professzort tehát immár harmadízben sújtják foglalkozási tilalommal. Ez valóságos rekord a maga nemében.

WOLF-DIETER NARRNAK, A POLITIKAI TUDOMÁNYOK PROFESSZORÁNAK ESETE

A tudományos ügyekkel foglalkozó minisztérium által kötött egyezmény ellenére az alsó-szászországi szövetségi állami SPD—FDP-kabinet elutasította Wolf-Dieter Narrnak, a politikai tudományok professzorának kérését, hogy katedrát kapjon a Hannoveri Műszaki Egyetem jogi fakultásán. Narr Nyugat-Berlinben tevékenykedett korábban, és maga is tagja az SPD-nek. Egy kihallgatáson többek között ezt állapították meg róla: Részt vett a Baden-Württembergben működő „Bizottság a demokrácia védelmére" elnevezésű szervezet munkájában, kapcsolatban állt a Német Béketanáccsal (DFU) és a nukleáris fegyverkezés és háború elleni mozgalommal, végül a Német Szocialista Diákok Szövetsége (SDS) lapjának társkiadója volt. Ily módon arra a következtetésre juthatunk, hogy Narr olyan szervezetekben tevékenykedett, amelyek célkitűzéseiben kommunisták és szélsőséges forradalmárok célkitűzései érvényesülnek, valamint az NSZK társadalmi rendjének megváltoztatására törekednek.

Narr válaszában arra hivatkozott, hogy ő, éppúgy mint a DGB tagszervezeteinek többsége, a szükségállapot-törvény ellen csak annak elfogadásáig tiltakozott. Ugyanezt az elvet követte a nukleáris fegyverkezés elleni küzdelemben is. Elte-

kintve attól, hogy csakugyan társkiadója volt a szociáldemokrata baloldal orgánumának, a *Links* című lapnak, az összes többi „megállapítás" teljességgel alaptalan.

Szemére vetették Narrnak, hogy aláírt egy röplapot, mely tüntetésre szólított fel a vietnami háború ellen.

Narr kérelmének elutasítása tiltakozó hullámot váltott ki. A *Frankfurter Rundschau* 1975. március 13-i számában így foglalt állást: „A szociálliberális kabinet határozata, melynek értelmében nem nevezik ki Hannoverben professzornak Wolf-Dieter Narr nyugat-berlini politológust: a politikai megfontolások mérlegelésein túl a szociáldemokrácia és a tudósok legjobbjai közt mély megdöbbenést és nyugtalanságot váltott ki. A kutatás és az oktatás szabadságának megsértését sérelmezték. Nyilatkozatukban, amelyben Narrt elsőrangú és nemzetközi hírű tudósnak, feddhetetlen szociáldemokratának minősítik, úgy vélik, hogy a hozott határozat az általános jogok és a szigorúan politikai jogok figyelembevételével egyaránt érthetetlen."

E nyilatkozat — amelyet aláírt többek között von Oertsen, az alsó-szászországi szövetségi állam kulturális minisztere, aki egyúttal a közigazgatási egység SPD-titkára, továbbá számos egyetemi tanár — a következőképpen folytatódik: „Amikor egy országban, amely kinyilvánítja a tudományos szabadságot mint az alkotmány alapvető értékét, politikai gyanúsítások és puszta opportunizmus elegendő ahhoz, hogy megfosszanak katedrájától egy professzort, akinek az a bűne, hogy az Alaptörvény szellemében jelentős szolgálatot tesz a társadalmi demokrácia ügyének, akkor a tudományos szabadságot létében fenyegetik, és lemondanak a foglalkozási tilalom elleni védekezésről."

Megjegyzendő, hogy annak a dokumentációnak nagy hányada, amelyre Narr eltávolításakor támaszkodtak, Neubauer úrtól, a nyugat-berlini szociáldemokrata belügyminisztertől származik, aki értesüléseit a reakciós felfogású egyetemi tanárok szervezetének lapjából, a *Bund Freiheit der Wissenschaft* című újságból gyűjtötte össze.

RUDI RODER MOZDONYVEZETŐ ESETE

A würzburgi születésű Rudi Roder huszonkilenc esztendős, és tizennégy éve dolgozik a Szövetségi Államvasutaknál. 1970 óta mozdonyvezető; kiváló eredménnyel tette le a főmozdonyvezetői vizsgát, s 1974 januárjában volt esedékes kinevezése.

Ehelyett azonban megindították ellene az elbocsátási eljárást. Öt ízben is kihallgatták arra hivatkozva, hogy „kétségek merültek föl alkotmányhűségét illetően". Az Államvasutak igazgatósága „súlyos szolgálati vétségnek" minősítette az alábbi vádakat:

— Rudi Roder tagja a DKP-nak;
— jelöltje volt ennek a pártnak több választáson;
— járt az NDK-ban;
— olvasóként levelet írt az *UZ* című kommunista napilapnak;
— tizenöt éves korában (1962-ben) részt vett a Helsinkiben megrendezett VIT-en.

Említésre méltó, hogy Rudi Roder apját, Valentin Rodert, aki ugyancsak vasutas volt, a közszolgálatra vonatkozó hitlerista törvény alapján 1933 áprilisában utcára tették azzal az indoklással, hogy „aktív kommunista", s azon nyomban letartóztatta a Gestapo.

1976. március 18-án a Szövetségi Államvasutak

nürnbergi igazgatósága június 30-i hatállyal elbocsátotta állásából Rudi Rodert. A fenti vádpontokhoz ezúttal még azt is hozzáfűzték, hogy „nem hajlandó eleget tenni annak a felszólításnak, hogy mondjon le párttagságáról, a DKP-ban viselt tisztségeiről, s határolja el magát e párt céljaitól és törekvéseitől".

A Roder-ügy óriási tiltakozó mozgalmat indított el. A mozdonyvezető 164 munkatársa több, mint ezer aláírást gyűjtött Würzburgban. Az elbocsátás hatályba lépésének előestéjén, 1976. június 29-én tüntetés volt Nürnbergben. S a Szövetségi Államvasutak igazgatósága végül is rákényszerült, hogy felfüggessze az elbocsátást.

SYLVIA GINGOLD TANÍTŐNŐ ESETE

Sylvia Gingold apja, Peter Gingold német antifasisztaként részt vett a francia ellenállási mozgalomban, s ezért ki is tüntették. A harmincesztendős Sylviát pedig 1975-ben foglalkozási tilalom alá helyezte a szociáldemokrata Krollmann miniszter.

Ő maga így vázolja családja történetét:

„Sokakat az háborított fel az NSZK-ban és külföldön — kivált Franciaországban —, hogy személyemben családomnak már a harmadik nemzedéke szenved üldöztetést.

Mindez 1933-ban kezdődött. Nagyszüleimet a nácik üldözték zsidó mivoltuk miatt. Ezért kénytelenek voltak hat gyermekükkel Franciaországba menekülni; s ott a megszállás idején rejtekhelyen bujkáltak, hogy elkerüljék a deportálást — Auschwitzot és a gázkamrát.

Szüleim a francia ellenállási mozgalom soraiban harcoltak. Apámat eközben letartóztatta a Gestapo, s olyan cellába zárta, ahonnét nem sokan kerültek ki élve. Kínvallatásnak vetették alá; csak a francia és német ellenállók vakmerő beavatkozásának köszönheti, hogy életben maradt. A család több tagját Auschwitzba deportálták és a gázkamrákban megölték.

Anyám és apám egész életükben az emberi jogok és a demokratikus jogok megóvásáért küzdöt-

tek. S amikor a franciaországi emigráció hosszú évei után, 1945-ben visszatértek Németországba, álmukban sem képzelték volna, hogy lányukat egy napon üldözni fogják azért, mert síkraszáll azokért az eszmékért, melyek miatt ők a hitlerista rendszerben szenvedtek. És álmukban sem képzelték volna, hogy volt nácik manapság is éppúgy ítélkezhetnek demokraták fölött, mint a fasizmus idején.

Én négy évig tanítottam egy hesseni iskolában. Mindkét pedagógusi vizsgámat „jó" minősítéssel tettem le. Szerettem a foglalkozásomat, s nagyon jó kapcsolatot teremtettem növendékeimmel és kollégáimmal.

Miután három évig minden különösebb nehézség nélkül, sőt bizvást elmondhatom, nem is eredménytelenül folytattam oktató munkámat, 1974 augusztusában az illetékes iskolai hatóságok elé idéztek, s közölték velem, hogy »alkotmányhűségemet« illetően kétségek támadtak. A szövetségi alkotmányvédő hivatal vizsgálata során jó néhány személyemre vonatkozó adatot gyűjtött össze.

Kivált a következőket rótták fel bűnömül:

— 1965-ben részt vettem a vietnami háború ellen tiltakozó tüntetésen;
— 1968-ban részt vettem a szófiai VIT-en;
— többször jártam az NDK-ban;
— részt vettem egy tüntetésen, melyet a DKP az októberi forradalom évfordulója alkalmából rendezett szülővárosomban, Frankfurtban;
— cikket publikáltam a női egyenjogúságról.

Hamarosan kihallgatásnak vetettek alá, hogy ellenőrizzék politikai nézeteimet.

1976 augusztusában pedig a hesseni kultuszminiszter megfosztott pedagógusi állásomtól. A hivatalos indoklás így hangzott: »A kommunista párt tagjaként nem nyújt kellő biztosítékokat afelől,

hogy mindenkor kész síkraszállni a liberális és demokratikus alapokon nyugvó rendszer mellett.«

Pedagógusi képességeimről szó sem esett. Több éves oktató munkám fölött egyszerűen elsiklottak. Meg sem említették, hogy ebben az időszakban semmiféle szakmai hibát nem követtem el, semmiféle panaszra nem adtam okot, s egy pillanatig sem tanúsítottam alkotmányellenes magatartást. Pusztán az a tény, hogy tagja vagyok a DKP-nak, elég volt a kultuszminisztériumnak ahhoz, hogy utcára tegyen.

1975. augusztus 1-e óta állástalan vagyok. Semmiféle közintézménynél nem tudok elhelyezkedni."

Krollmann kultuszminiszternek Sylvia Gingold ügyvédjéhez intézett levele

Hesseni Kultuszminisztérium
Dr. Karl Pfannenschwarz ügyvéd részére
Wiesbaden, 1975. VI. hó 4.

Tárgy: Sylvia Gingold (született 1946. július 15-én Frankfurt am Mainban) alkalmaztatása közalkalmazotti minőségben tanítónőként a hesseni közoktatásban.
Hivatkozás: az ön 1975. május 6-i levele.

Tisztelt ügyvéd úr!

Az ön ügyfelének az alkalmaztatásával kapcsolatos ellenőrzés befejeződött. A kasseli kormány feje hivatalosan tudomására fogja hozni ügyfelének a döntést (mely ellen fellebbezhet). Ennek értelmében kérése, mely arra irányul, hogy közalkalmazotti minőségben tovább folytathassa segédtanítói tevékenységét, nem teljesíthető. Ügyfele nem tevékenykedhet közalkalmazottként, mert nem felel

meg a hesseni közalkalmazottak szolgálati szabályzata, 7. paragrafusa 1. bekezdésének 2. pontjában foglalt követelményeknek.

Az ellenőrző eljárás során megállapítást nyert, hogy ügyfele olyan pártnak a tagja, melynek céljai alkotmányellenesek (DKP). A DKP alkotmányellenes céljai közismertek és általánosan elismertek. ... Fentebb említett válaszában a kormányfő azt is közölni fogja az ön ügyfelével, hogy segédtanítói működését csupán 1975. július 31-éig folytathatja. Szerződésének lejárta után távoznia kell a hesseni közoktatás területéről.

Fogadja, ügyvéd úr, kivételes nagyrabecsülésem kifejezését.

A miniszter megbízásából
(Ilnitzky)

Krollmann miniszter nyilatkozata a nyugatnémet televíziónak 1975. október 6-án

A riporter — „Ön elbocsátotta Sylvia Gingoldot pedagógusi állásából. Milyen alkotmányellenes tevékenységet ró fel hibájául?"

A miniszter — „Mindenekelőtt meg akarom mondani, hogy nem a pedagógusi munka során kifejtett alkotmányellenes tevékenységről van szó — vagyis nem arról, hogy ő hibát követett volna el az alkalmazotti minőségben rá háruló teendők elvégzésében. Mi azt rójuk fel Sylvia Gingoldnak hibájául — ha egyáltalán helyénvaló itt ez a megfogalmazás —, hogy híjával van egy feltételnek, mely közalkalmazotti kinevezéséhez szükséges; nevezetesen annak, hogy bármikor, és nem csupán az iskolában, hanem minden egyéb helyzetben is, ami csak elképzelhető, hajlandó legyen tettekkel kiállni az Alaptörvény mellett."

A kasseli tárgyalás

Sylvia Gingold keresetet nyújtott be a hesseni törvényszékhez, hogy bírósági ítélet útján érje el visszavételét. A tárgyalás 1976. május 12-én kezdődött meg Kasselben.

Ez alkalomból számos küldöttség kereste föl a törvényszéket más országokból is. Jöttek franciák, belgák, luxemburgiak stb. Csupán Franciaországból több mint ezer levél és távirat is érkezett. A helybeliek pedig utcai tüntetést rendeztek.

A tárgyalás jellegét — közelebbről azt, hogy miféle kérdéseket tett föl Sylvia Gingoldnak a közigazgatási bíróság elnöke — két példával illusztráljuk.

Az elnök — „Mi a véleménye pártjának, a Német Kommunista Pártnak arról az elgondolásáról, hogy létre akarja hozni a munkásosztály hatalmát? Nem gondolja, hogy ez antidemokratikus koncepció?"

Sylvia Gingold — „A Német Kommunista Párt legális, s az ön kérdésének semmi köze az én keresetemhez, amelynek célja az, hogy biztosítsa az alkotmánynak megfelelően a szólásszabadságomat, még ha közalkalmazott vagyok is. Egyébiránt megjegyzem, hogy a Német Kommunista Párt programjából vett idézet csonka, mert a pontos szöveg így hangzik: »... a munkásosztály és valamennyi dolgozó réteg hatalma«..."

Az elnök — „Úgy képzeli, hogy a nagytőkéseknek lenne szavazati joguk abban a társadalomban, melyet föl akar építeni?... No és ön aláírt egy beadványt, mely a Springer-sajtótröszt leépítését követeli. Mit ért ön leépítésen? Hogyan érti ezt a kifejezést?"

Sylvia Gingold — „Nem értem, miért érdeklik önt a nézeteim, ahelyett, hogy az osztályban tanú-

sított magatartásom, a konkrét, reális tevékenységem felől kérdezne."[1]

Miután két hétig töprengett a megoldáson, a bíróság helyt adott Sylvia Gingold keresetének, s hatályon kívül helyezte a hesseni hatóságok döntését. Ez általános vélemény szerint nagy győzelem volt a foglalkozási tilalmak ellen vívott harcban, mert precedensnek számított.

Krollmann miniszter haladéktalanul fellebbezett.[2*]

[1] Lásd *l'Humanité*, 1976. május 14.

[2] Lásd erről a 23. oldalon levő 1. számú lábjegyzetet.

* E kötet már sajtó alatt volt, amikor 1977 szeptemberében a miniszteri fellebbezés nyomán Sylvia Gingoldot végleges hatállyal törölték a közalkalmazottak sorából. — *A szerk.*

DIETRICH DÖPPING NYUGAT-BERLINI ÉPÍTÉSZMÉRNÖK ESETE

A harmincnégy éves Dietrich Döpping 1970 óta áll a nyugat-berlini műszaki egyetem alkalmazásában. Legutóbb tudományos munkatársként dolgozott az építészeti tanszéken. S az egyetem illetékes fórumainak a véleménye ellenére bocsátották el a nyugat-berlini belügyi szenátor 1975. május 29-én kelt írásbeli figyelmeztetése nyomán.

A szenátor ugyanis közölte, hogy „megbízható információk birtokába jutott, noha ezek nem bizonyíthatók" (vagyis az alkotmányvédő hivatal rendőri nyomozásaiból erednek . . .).

Az így nyert „információk" szerint Dietrich Döpping 1972 óta tagja a Nyugat-Berlini Szocialista Egységpárt egyetemi szervezetének, s rendszeresen részt vesz annak gyűlésein és tevékenységében; 1974. április 27-én még küldöttnek is megválasztották, s ebben a minőségben jelen volt a charlottenburgi pártértekezleten. November 29-én pedig tüntetésen vett részt, ily módon fejezte ki Chile iránti szolidaritását.

A kihallgatásra 1975. június 30-án került sor. Döpping ekkor tiltakozott az ellen, hogy kétségbe vonják alkotmányhűségét, s ünnepélyesen hitet tett az alkotmányos alapelvek mellett, kiváltképpen hangsúlyozva közülük „az igazságszolgáltatás pártatlanságát, s a népesség politikai akaratának

a többpártrendszerű parlamentarizmus keretei közt való kifejezését oly módon, hogy minden pártnak egyformán joga és lehetősége legyen az ellenzékiségre".

A nyugat-berlini tudományos és művészeti élet felügyeletét ellátó szenátor 1975. augusztus 7-én és október 17-én az érdekelthez intézett leveleiben a párttagsággal, a pártmunkával és a küldötté választással kapcsolatos dolgok felől érdeklődött. Döpping elzárkózott a válaszadás elől, s ismételten hitet tett az alkotmány mellett.

1976. február 17-én Dietrich Döppinget a műszaki egyetem személyzeti tanácsának előzetes ellenvetései dacára azonnali hatállyal elbocsátották az állásából. Indokul azt hozták fel, hogy „alkotmányhűségét illetően mutatkozó alapvető kétségek" megkérdőjelezik „képességeit".

Az érdekelt a nyugat-berlini közigazgatási bírósághoz fellebbezett.

1976. április 5-én kelt hosszadalmas állásfoglalásában a bíróság hangsúlyozottan a szövetségi alkotmánybíróság joggyakorlatára utált — közelebbről arra, hogy az illető személynek biztosítékot kell nyújtania afelől, hogy alkotmányhűségét illetően semmiféle kétség sem lehet. „A felperes esetében viszont az alkotmányhűség kétségbe vonható, mert nem kizárt, hogy 1973 óta aktív tagja a Nyugat-Berlini Szocialista Egységpárt műegyetemi szervezetének; s e kétségbe vonás legalábbis megalapozottnak tekinthető annál a ténynél fogva, hogy Döpping elzárkózott az elől, hogy az illetékesek érdemben ellenőrizhessék alkotmányhűségét" — állapította meg a továbbiakban a bíróság. S végeérhetetlen indoklásában kétségbe vonta a Nyugat-Berlini Szocialista Egységpárt politikai céljainak és szervezeti szabályzatának, sőt az egész „marxista—leninista ideológiának" a helyességét.

Amikor pedig mindezzel végzett, leszögezte:

„Való igaz, hogy a párttagság ténye nem volt bizonyítható. Ám az alkotmányvédő hivataltól e tekintetben származó értesülések megalapozott kétségeket támasztanak a felperes alkotmányhűségét illetően."

A bíróság szerint ugyanis az alkotmányvédő hivataltól származó értesüléseket csak akkor kell óvatosan kezelni, ha olyan „nagyon fiatal" személyekről van szó, akikre ráillik a szövetségi alkotmánybíróságnak az a megállapítása, hogy megnyilvánulásaik „elkötelezett tiltakozással kapcsolatos érzelmekből erednek"[1]. S mivel ez esetben az illető személy már harmincéves is elmúlt, és hosszú évek óta dolgozik, abból kell kiindulni, hogy saját megfontolt elhatározásából lépett be a pártba.

Végezetül pedig a bíróság arra a következtetésre jutott, hogy Dietrich Döpping sem alkotmányhűségéről tett nyilatkozatait, sem kifogástalan szakmai tevékenységét nem hozhatja fel védelmére. „Ha érdemben harcol a liberális és demokratikus alapokon nyugvó rendszer ellen a Nyugat-Berlini Szocialista Egységpárt tagjaként — s ez nem zárható ki —, nincs jelentősége annak, hogy ezt a harcot az egyetemi munka területén föl nem ismerhető formában folytatja."

Dietrich Döpping fellebbezését elutasították, s nevezettet a perköltségekben elmarasztalták.

[1] Lásd *A közszolgálatra jelentkezők alkotmányhűségének elbírálási elvei* című dokumentum idevágó részét: e kötet 146—147. old.

TARTALOM

Boszorkányüldözés 7
A francia—nyugatnémet kapcsolatok tartalmasabb jövőjéért 12
Górcső alatt a *Berufsverbot* 15
A rákfene elharapódzik 26
A foglalkozási tilalmak láncreakciója 37
Mire tanít a történelem? 46
Németország Kommunista Pártjának betiltása 58
Nyugat-Berlinben sem más a helyzet... 61
A pluralizmus tagadása 63
Nyugtalanító hatalom 73
Egy politika válsága — egy rendszer válsága 83
A szabadság nevében eltiport szabadságjogok 94
Berufsverbot — francia módra 101
A küzdelem fokozódik 111
Az első sikerek 124
Megnyerhetjük a csatát 129
Utószó 133

Függelék

A foglalkozási tilalmak gyakorlatát megalapozó rendelkezések 135

A szövetségi kormány határozata a közintézményekben dolgozóknak a demokratikus alapokon nyugvó rendszer elleni politikai tevékenysége elbírálásáról 137

A szövetségi kancellárnak és a szövetségi államok kormányelnökeinek közös nyilatkozata 139
A szövetségi alkotmánybíróság döntése 141
A közszolgálatra jelentkezők alkotmányhűségének elbírálási elvei 145

Nemzetközi egyezmények és dokumentumok 149
Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata. Részlet 151
Az Emberi Jogok Európai Egyezménye. Részlet 152
Az európai biztonsági és együttműködési értekezlet záróokmánya. Részlet 153
Az európai tőkésországok kommunista pártjainak felhívása az NSZK-ban és Nyugat-Berlinben alkalmazott foglalkozási tilalmak ellen 154

Néhány kivételesen jellemző eset 157
Gerhard Bitterwolf gyakorló tanítójelölt és diákszervezeti aktivista esete 159
Siegfried Imholz szociális gondozó esete 162
Charlotte Niess bírónő esete 164
Dr. Richard Hiepe művészettörténet-tanár esete 166
Wolf-Dieter Narrnak, a politikai tudományok professzorának esete 168
Rudi Roder mozdonyvezető esete 171
Sylvia Gingold tanítónő esete 173
Dietrich Döpping nyugat-berlini építészmérnök esete 179

A kiadásért felel a Kossuth Könyvkiadó igazgatója
Szerkesztette és az eredetivel egybevetette Pásztor Antal
A borító Widerkomm Ervin munkája
Műszaki vezető Mózes Tibor
Műszaki szerkesztő Szakos Zsuzsa
A szedést 1977. VIII. 25-én kezdték meg
Megjelent 1978. I. 31-én, 8000 példányban
Terjedelme 9,2 (A/5) ív
77—3946 Szikra Lapnyomda, Budapest

1972. január 28-án az NSZK kancellárja és a szövetségi államok kormányelnökei közös nyilatkozatukban kimondták, hogy az NSZK-nak azok az állampolgárai, akik „alkotmányellenesnek" minősülő pártnak vagy szervezetnek tagjai vagy ilyenek tevékenységét támogatják, nem kaphatnak munkát közintézményekben.
A BERUFSVERBOT, azaz a foglalkozási tilalom sújtotta személyek zömükben értelmiségiek, de a kórházi alkalmazottak, a vasutasok, a posta dolgozói, az állami szervek tisztviselői és fizikai dolgozói is mind többen vannak köztük. Ezek az emberek kommunisták és más forradalmi s haladó szellemű dolgozók, nagyrészt fiatalok. A foglalkozási tilalom miatt sok esetben magánintézményeknél sem tudnak elhelyezkedni.
A szerző szenvedélyesen és meggyőzően tárja fel ennek az emberi jogokat súlyosan sértő intézkedésnek a lényegét és kihatásait, s visszautal reakciós német hagyományaira is. Egyúttal szól azokról a jelenségekről is, amelyek Franciaországban veszélyeztetik e téren a szabadságjogokat.
A kötet függelékében a foglalkozási tilalmakról hozott rendeletek pontos szövegét, nemzetközi dokumentumok részleteit, és néhány jellemző bírósági eljárás ismertetését találja az olvasó.

10,– Ft